

Poyta kí Maji kí
Ja
ndàngi
Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí
Ja ndàngi

Ja ndàngi mbete kin kɔ kadi dow ndó ə adi-
né meɛ-é kí Jeju to Kristi dow kí Lubə mbəti-é, to
Ngon lə Lubə, adi dow adi-é meɛ-é rəmə, isi kəm
kì ri-é ('Ndó 20:31). E ɔsi kagi dɔ to-ti kí Jeju to
Lubə, ngà ɛ tɔji-é kí to dow kí oy dɔ kagdəsi-ti kɔ
kadi njera majal-je d'isi-né kəm kisi kí sartagangi
rəm tɔ.

Ja to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgi
gidi-é joo, adi né-je kí ra né kí ta-é tɔ meɛ mbete-
ti kinlé, ɛ a lo-é-ti. Né-je kinlé, ɛ ɔsi go-nɔ-ti kì
gangi-é gangi-é adi tɔ gay kì mbete-je kí mutə kí
d'or poy kisi kì dɔ taá lə Jeju. Ja or poy nékɔji-
je siri kì ta-je kí Jeju pa nja siri kí tɔji-né kí n'to
Lubə: Jeju panè: «Mɔ ya m'to nékuso kí njəkadi
dow-je d'isi kəm» (6:35,48), «m'to londógi lə
dɔnangi» (8:12; 9:5), «m'to tarəbi» (10:7,9), «m'to
njəkul bati-je kí maji» (10:11,14), «m'to njəkadi
dow-je 'tɔsi ndəl rəm, m'to njəkadi dow-je d'isi
kəm rəm» (11:25), «m'to rəbi, m'to ta kí tɔgrɔ-ti
rəm, m'to kiskəm rəm» (14:6), «m'to kagi nduu
kí tɔgrɔ-ti (15:1,5).»

Lo tum gin mbete-ti kinlé Ja panè «Ta isi nɔɔ»
ə «Ta» lé to Jeju kí isi nati kì Lubə lo tum gin né-
je-ti, adi kì takul-é bá Lubə ra-né né-je lay. «Ta»

kinlé, təl dow. Kadi Ja təl-né ta mbete liə kinlé, ɛ or poy né-je kí bəti-bəti kí sɔbi dɔ koy Jeju kɪ tɔsi kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, kɪ tɔji kí tɔji rɔ-é njéndó né-je liə go tɔsi-ti kí ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dɛ-ti kí d'oy.

Kulə gin ta

¹ Lo kulə gin né-je-ti ya, Ta isi nɔɔ ngá. Ta isi nati kɪ Lubə ə Ta lé to Lubə. ² Ta isi nati kɪ Lubə lo kulə gin né-je-ti nu. ³ Lubə ra né-je lay kɪ takul Ta ə né kí ɛ ra kɪ takul Ta al ya goto. ⁴ Ə mɛɛ Ta-ti kinlé b́á kiskəm tɔ-ti ə kiskəm to londógi lə dow-je. ⁵ Lo kí ndógi ndógi londul-ti, ngà londul b́á uwə-é kɪ rɔ-é-ti al.

⁶ †Lubə ulə dow káre kí ri-é lə Ja. ⁷ Ja lé to njékoo né ə kidə dow-je ta kí dɔ-ti; adi ɛ ree kadi n'pa ta kí dɔ lo kí ndógi-ti, kɔ kadi dow-je lay ya d'adi mɛɛ-dé kɪ takul n'è. ⁸ Ǝ b́á to lo kí ndógi lé al, ngà ɛ ree kɔ pa ta kí dɔ-ti kadi dow-je. ⁹ Londógi kí tɔgrɔ-ti lé ree dɔnangi-ti ə ndógi adi dow-je lay d'oo-né lo. ¹⁰ Lubə ra dɔnangi kɪ takul Ta ə Ta lé ree dɔnangi-ti nè; rəmə dow-je kí dɔnangi-ti 'gə-é al. ¹¹ Ǝ ree rɔ dow-je-ti liə ya rəmə, 'mbati kuwə-é kɪ rɔ-dé-ti; ¹² ngà dɛ lay kí d'uwə-é kɪ rɔ-dé-ti ə d'adi-é mɛɛ-dé lé, ɛ adi-dé tarəbi kadi 'təl ngan lə Lubə. ¹³ Dɛ lé 'to ngan lə Lubə kí Lubə ya oji-dé, b́i koji kinlé to koji kí dow b́á oji-dé al, b́á to ndigi lə dow al rəm tɔ. ¹⁴ Ta lé, təl rɔ-é dow-ti ə ra bɛ dan-ji-ti rəm, to njèra maji nɔ rəm, to njèta kí tɔgrɔ-ti rəm tɔ. J'oo né riba liə, kí to riba kí ɛ ingə kɔ to kí to Ngon kál kí j rɔ

† **1:6** 1:6 Mat 3:1; Mar 1:4; Luk 3:1,2

Bobi-é-ti ya. ¹⁵ Ja pa ta kí do-é-ti adi dow-je ə pa kì ndi-é kí boy panè: «To ɛ kinlé bá m'pa ta kí do-é-ti m'panè: Ɛ kí njèree go-m-ti lé to dow kí 'boy itə-m, kdo ɛ to dow kí kete nɔ̄-m-ti.» ¹⁶ Ə jəi lay ya ramaji liə kí al do lo kinlé nduy do-ji pitim, bá j'ubəi maji-é kí kete-kete rəm to. ¹⁷ Kdotalə Lubə adi ndukun kì kəm rəbi kí rɔ Moiyiji-ti ə ramaji, kì ta kí togrɔ-ti bá ree kì kəm rəbi kí rɔ Jeju Kristi-ti to. ¹⁸ Lubə lé, dow oo-é nja káre al; ngà Ngon kàl kí to Lubə, njèkisi mbó Bobi-é-ti lé ya bá adi kəm dow-je ijə do Bobi-é-ti.

Kullə-je kí Jeju ra takəm dow-je-ti rəsi

Ta kí Ja pa do Jeju-ti

Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Luk 3:15-18; Ja 5:33-36

¹⁹ Ndo káre bè, jipi-je d'ulə njégugnə-je lə Lubə, kì dow-je kí gin koji-ti lə Lebi kí 'to njéra sə-dé do kullə-ti, adi d'ɪ bebo Jorijaləm-ti 'ree 'dəji ta Ja 'panè: I lé, 'to ná wa? Beba Ja pa ta kí do né-ti kí ɛ oo. ²⁰ Loki 'dəji-é ta kin bè lé, ɛ naji al ya idə-dé rəsi panè: Mə m'to Kristi*† al. ²¹ De 'təl 'dəji-é 'panè: Ngà i 'to ná wa? Sé i 'to Eli wa? Ɛ ilə-dé-ti panè: M'to Eli al. Dow kí j'isi j'ngəbi-é kí to njèpata kí ta Lubə-ti lé, sé to i wa? Ɛ ilə-dé-ti panè: Mə m'to dowbé kinlé al. ²² Rəmə 'təl 'dəji-é ya bəy 'panè: Ngà i lé 'to ná ya wa? I ya 'idə-ji ta kí do-i-ti kadi j'ow j'idə njékulə-ji-je lé bane. ²³ Ɛ panè:

Titi kí Ejay njèpata kí ta Lubə-ti pa-né lé,

* **1:20** 1:20 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **1:20** 1:20 Ja 1:41

m̄a m'to dow kí ndi-é ba diləlo-ti panè:
'Rai rəbi læ 'Babe adi a njururu-njururu.

²⁴ Dow-je kí d'ulə-dé rɔ J̄a-ti lé 'to Parisi-je†.
²⁵ J̄a a ra dow-je batəm b́a d̄e 'd̄oji-é 'panè: Kinə i 'to Kristi lé al rəm, 'to Eli al rəm, b́a 'to njèpata kí ta Lubə-ti lé al rəm, ngà kɔɔ ri b́a 'ra dow-je batəm wa? ²⁶ J̄a ilə-dé-ti panè: M̄a m'ra dow-je batəm mani; ngà dow káre isi dan-si-ti n̄ɔɔ ya é s̄ai 'ḡai-é al. ²⁷ Dowbé lé à ree go-m-ti n̄ɔɔ. Ə m̄a kinlé kulə saba liə ya kàrè m'tuwə kadi m'tuti al.

²⁸ Ta-je kinlé d̄e 'pa k̄i n̄a m̄eɛ b̄e-ti kí Betani, ta ba Jurd̄e-ti kəl-é-ti kí lokubə kàd̄i-ti kí J̄a ra dow-je batəm-ti lé.

²⁹ Lo aa go-ti, J̄a oo Jeju ɔw ree rɔ-é-ti ə panè: Ooi, Ngonbati læ Lubə kí njèkɔr majal dɔ dow-je-ti kí d̄ɔnangi-ti lé é ɔw ree ɔngi. ³⁰ To ɛ kí ɔw ree kɔngi lé b́a m'pa ta kí dɔ-é-ti m'panè: Ǝ kí njèree go-m-ti lé to dow kí 'boy itə-m, kɔɔ ɛ to dow kí kete n̄ɔ-m-ti. ³¹ Ə m̄a kàrè kete m'gə-é al, ngà m'ree m'ra dow-je batəm mani bè kɔɔ kadi Israyel-je 'gə-é-né tɔ. ³² J̄a oo né ə pa ta dɔ-ti rəsi panè: M'oo Ndil kí aa njay i d̄ɔr̄a-ti ree titi-n̄a k̄i d̄əngɔdnda bè ree isi dɔ Jeju-ti; ³³ ə m̄a m'gə-é al, ngà njèkulə-m kadi m'ra dow-je batəm mani lé b́a idə-m panè: Ǝ kí Ndil kí aa njay à k̄i d̄ɔr̄a-ti ree kisi dɔ-é-ti kadi 'oo-é kinlé, ɛ b́a à ra dow-je batəm k̄i Ndil kí aa njay. ³⁴ M̄a m'oo né-é k̄i kəm-m, b́a m'panè: Ǝ kí ɔw kɔngi lé b́a to Ngon læ Lubə.

† **1:24** 1:24 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njèkində kəm-dé go ndukun-ti læ Moiyiji kadi ngà n̄a.

Njéndó né-je kí dɔsay

Mat 4:18-22; Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

³⁵ Lo aa go-ti kàrè, Ja k̀ì dow-je joo dan njéndó né-je-ti liə d'isi lo-é-ti kinlé ya bəy. ³⁶ Beba loki oo Jeju ɔw dəə lé ɛ panè: Ooi, Ngonbati lə Lubə lé é ɔw ɔngi. ³⁷ Loki njéndó né-je kí joo kin d'oo ta-je kinlé bè rəmə, dɛ d'j̥ d'un go Jeju. ³⁸ Jeju təl kəm-é ə oo-dé go-é-ti rəmə dəji-dé panè: Ri bá 'sangi wa? Dɛ 'ba-é: *Rabi* adi kɔr mɛɛ-é to njéndó dow-je né ə 'dəji-é 'panè: I 'isi rá wa? ³⁹ Jeju ilə-dé-ti panè: 'Reei ə a kooi. À to kàd̀ì kí sɔ kí losolɔ je bè. Beba dɛ d'ɔw d'oo lo kisi-é ə d'isi rɔ-é-ti ndɔ-é-ti kinlé.

⁴⁰ Dingəm-je kí joo kí d'oo ta-je lə Ja ə d'un go Jeju lé, ɛ káre to Andre kí ngonkɔ Simɔ Piyər. ⁴¹ ɛ ɔw ingə ngonkɔ-é Simɔ lé ya kete idə-é panè: J'ingə «Mesi» – kɔr mɛɛ-é to Kristi (dow kí Lubə mbəti-é). ⁴² Go-ti, ɔw k̀ì Simɔ lé rɔ Jeju-ti. Beba Jeju oo-é ya rəmə panè: I 'to Simɔ kí ngon lə Jonasi. D'a ba-i Sepasi (kɔr mɛɛ-é to ər).

⁴³ Lo aa go-ti, loki Jeju oji kadi n'ow dɔnangi Galile-ti lé ɛ ingə dow káre kí ri-é lə Pilipi ə idə-é panè: 'Un go-m. ⁴⁴ Pilipi dɛ k̀ì Andre, k̀ì Piyər lé 'to dow-je kí bebo Betsayda-ti.

⁴⁵ Go-ti, Pilipi ingə dow káre kí ri-é lə Nataniyel ə idə-é panè: Dow kí ndukun lə Moiyiji, k̀ì mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa ta liə lé j'ingə-é; to Jeju kí Najareti-ti, ngon lə Jojepi. ⁴⁶ Nataniyel idə Pilipi lé panè: Né kí maji à k̀ì mɛɛ be-ti kí Najareti tɔ ban wa? ⁴⁷ Rəmə Pilipi təl idə-é panè: 'Ree 'oo. Loki Jeju oo kí Nataniyel isi ree rɔ-é-ti lé, ɛ pa ta kí dɔ-é-ti panè: Ooi, Israyel

kí tɔgrɔ-ti kí kədkəm dow-je goto rɔ-é-ti é ɔw ree ɔngi. ⁴⁸ Ə Nataniyel dəji-é panè: I 'gə-m rá wa? Jeju ilə-é-ti panè: Loki 'a-né gin kote-ti kin ya m'oo-i pá bá Pilipi ɓa-i ɓəy. ⁴⁹ Nataniyel təl ilə-é-ti panè: Njèndó dow-je né, i lé 'to Ngon lə Lubə rəm, bá 'to ngar lə Israyel-je rəm tɔ. ⁵⁰ Beba Jeju idə-é panè: Kidə kí m'idə-i m'panè m'oo-i gin kote-ti kin bá i adi-m-né mɛɛ-i tin! Né-je kí tɔ ɓəl itə né-je kin ya 'a koo ɓəy. ⁵¹ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a kooi ta dɔrɔ́ kí tɛɛ ə a kooi malayka-je lə Lubə kí d'a kɪ dɔ Ngon lə dow-ti kɔɔ kɔw dɔrɔ́-ti rəm, bá d'a kɪ dɔrɔ́-ti təl ree dɔ-é-ti rəm tɔ.

2

Jeju ra man adi təl yibi nduu

¹ Nɔɔ joo go-ti, taana tɔ mɛɛ ɓe-ti kí Kanaɔ dɔnangi Galile-ti. Kɔ Jeju a lo-é-ti nɔɔ rəm, ² bá Jeju kà njèndó né-je liə kàrè 'ɓa-dé lo-é-ti tɔ. ³ Yibi nduu tingə, rəmə kɔ Jeju idə-é panè: «Yibi nduu goto ngá.» ⁴ Jeju ilə-é-ti panè: «Dené*, ta ri lə-ji jɛ səi wa?» Dɔkàdì lə-m asi al ɓəy. ⁵ Kɔ-é idə njérakullə-je panè: «Né lay kí à kidə-si ya 'rai.» ⁶ Lo-é-ti nɔɔ lé, jo ər kí boy-boy mɛkɛ tɔ-ti ə jo káre ya à kun man litir ɓu-je bè ə to jo-je kí man tɔ-ti kɔɔ kadi jipi-je 'togi-né rɔ-dé kadi d'aa njay takəm Lubə-ti. ⁷ Jeju idə-dé panè: «Ungi man rusi jo-je kinlé. Rəmə d'ungi man-ti adi rusi tɛnɛnɛ-tɛnɛnɛ.» ⁸ Təl idə-dé panè: «Ɔdi ɔwi-né adi njəkoo go nékuso» ə dɛ d'ɔdi

* **2:4** 2:4 Ba kí Jeju ɓa kɔ-é «dené» lé to nədì bá nədì-é al. Kɔɔ Jeju to njèkilə kuji ɓi à nədì kɔ-é al.

d'ow-né d'adi-é ya tɔ. ⁹ Loki njèkoo go nékuso n̄a man kí 'təl-é yibi nduu-ti lé rəmə, ɛ gə lo kí i-ti al, ngà njérakullə-je kí d'odi man lé bá 'gə maji. ¹⁰ Njèkoo go nékuso ba njètaa dené lé ə panè: Dow-je lay lé, yibi nduu kí maji bá 'ləbi kete-kete ə ɛ kí maji n̄a al bá d'in̄ə gogi adi yibi ra dow-je bá 'ləbi bəy. Ngà i rəmə, yibi nduu kí maji bá i in̄ə gogi sar ngosnè bəy wa? ¹¹ Nékoji-je kí Jeju ra lé, ɛ kin bá to kí dɔsəy. ɛ ra mɛɛ bə-ti Kana, dɔnangi Galile-ti toji-né tógi-é ndaa-ti rəsi ə njéndó né-je liə d'adi-é mɛɛ-dé. ¹² †Go né-je-ti kinlé, Jeju ow mɛɛ bə-ti kí Kapernayim nati k̄i kɔ-é-je k̄i ngankɔ-é-je, k̄i njéndó né-je liə, ngà kisi bá d'isi-ti ndo n̄a al.

Jeju tubə njéragati-je takəy-ti lə Lubə

Mar 11:15-18; Mat 12:38-40; Luk 19:45,46

¹³ Loki ndo ra n̄ay Paki lə jipi-je n̄ay ngosi lé, Jeju ow mɛɛ bebo Jorijalɛm-ti. ¹⁴ Ə ow takəy-ti lə Lubə rəmə, ingə njéra gati bati-je, k̄i mangi-je, k̄i də-je k̄i njémbəl-n̄a là-je†. ¹⁵ Bəba Jeju pəti kulə ndəy-ti tubə-né dow-je kin lay takəy-ti lə Lubə ə tubə-né bati-je, k̄i mangi-je, bá sane k̄a là lə njémbəl-n̄a là-je ə titə tablə-je lə-dé tilə. ¹⁶ Ə idə njéra gati də-je panè: «'Saai né-je kin rangi lo kin-ti. Kəy lə Bəbi-m lé, 'rai-é k̄i kəy ra gati al!» ¹⁷ Mɛɛ njéndó né-je ole dɔ ta-ti kí mbete kí aa njay pa panè: «Kəy lə-i lé ta-é ɔ mɛɛ-m toki pər

† **2:12** 2:12 Mat 4:13 † **2:14** 2:14 Jipi-je kí d'i dɔ bə-je-ti kí rangi bá 'ree Jorijalɛm lé 'ree k̄i là kí dɔ bə mba-ti adi d'a mbəl la-je lə-dé lé bá d'a ndogi-né nékul-je kɔo pole-né Lubə rəm, kɔo kugə-né lambo-je kí sɔbi dɔ kəy lə Lubə rəm.

bè.» ¹⁸ Beba jipi-je 'pa siə 'panè: «Nékoji ri bá 'a ra kadi j'oo bá j'a gə-né kí to tó-é kadi i 'ra-né né kinlé bè wa?» ¹⁹ †Jeju təl ilə-dé-ti panè: «'Tɔɔi kəy lə Lubə kin ə ndɔ mutə ya mə kində gogɪ lay.» ²⁰ Jipi-je lé d'idə-é 'panè: «Kəy lə Lubə kin kí j'ində bal kɔrsɔ gidi-é məkɛ lé ya i kan bá 'panè ndɔ mutə-rè ya 'a kində gogɪ lay!» ²¹ Ngà ɛ lé, ɛ pa ta lə kəy lə Lubə kí to daji rɔ-é ɛ ya. ²² Ndɔ kí Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ngá bá mɛɛ njéndó né-je liə ole dɔ ta-ti kinlé ə dɛ d'adi mɛɛ-dé mbete kí aa njay rəm, d'adi mɛɛ-dé ta kí Jeju pa lé rəm tɔ.

Jeju gə ta kí mɛɛ dow-je-ti

²³ Mɛɛ ndɔ-je-ti kí Jeju ɔ-né lo ra nəy Paki-ti mɛɛ bebo Jorijalɛm-ti kinlé, dow-je nə ya d'adi-é mɛɛ-dé kɔɔ koo kí d'oo nékoji-je kí ɛ ra ra. ²⁴ Ngà Jeju nda mɛɛ-é rɔ-dé-ti al, kɔɔ ɛ gə mɛɛ dow-je lay. ²⁵ Ɛ ɔw ndoo kadi dow madi pa ta kí dɔ dow-ti adi-é al ngá, kɔɔ ɛ gə ta kí mɛɛ dow-je-ti lay.

3

Jeju kɪ Nikodɛm

Mat 18:3; Ja 1:12-13; 1Pi 1:3,23

¹ Ngà dow káre dan Parisi-je-ti* kí to káre dan 'boy-je-ti lə jipi-je kí ri-é lə Nikodɛm ² ree rɔ Jeju-ti ndɔɔ idə-é panè: Njéndó dow-je né, je j'gə kí i lé, 'to njéndó dow-je né kí Lubə ya ulə-i; kɔɔtalə dow kí Lubə nəy siə al lé, à kasi ra nékoji-je kí i

† **2:19** 2:19 Mat 26:61; 27:40; Mar 14:58; 15:29 * **3:1** 3:1 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngá nə.

'ra 'ra kin al. ³ Jeju ilə-é-ti panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; dow kí d'oji-é sigi al lé, à kasi koo kɔbe lə Lubə al.» ⁴ Rəmə Nikodəm dəji-é panè: Dow bugə ngá lé, d'a təl koji-é sigi ban bəy wa? Se à təl kur mee kɔ-é-ti gogi kadi d'oji-é nja joo bəy wa? ⁵ Jeju təl idə-é panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; kinə d'oji dow kà kəm rəbi lə man al rəm, kà kəm rəbi lə Ndil kí aa njay rəm al lé, dowbé à kow kɔbe-ti lə Lubə al. ⁶ Dow kí dow bá oji-é lé, rɔ-é to dow ya tɔ; ngà dow kí Ndil bá oji-é lé to ndil ya tɔ. ⁷ Ta kí m'idə-i m'panè: “D'a təl koji-si sigi gogi bane kinlé, adi ɔr ndil-i al.” ⁸ Yəl lé, lo kí ndigi kulə-ti ya ɛ ulə-ti ə i 'oo ká-é, ngà i 'gə lo kí i-ti al rəm, bá 'gə lo kí isi ɔw-ti al rəm tɔ. Dow kí Ndil oji-é lé, to bè ya tɔ.» ⁹ Rəmə Nikodəm təl dəji-é ya bəy panè: «Né-é kinlé, à ra né ban-ban wa?» ¹⁰ Beba Jeju təl ilə-é-ti panè: «I kí 'to njəndó dow-je né dɔnangi Israyel-ti lé ya 'gə né kin al bəy wa! ¹¹ 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; né kí j'gə bá j'pa ta dɔ-ti, ə né kí j'oo kà kəm-ji bá j'pa ta dɔ-ti, ngà səi ooi ta lə-ji adi to ta kí tɔgrɔ-ti al. ¹² Né-je kí dɔnangi-ti nè ya m'pa-né sə-si ta ə səi adi mee-si al bè lé, loki m'a pa sə-si ta dɔ né-je-ti kí dɔrɔ-ti lé, a kadi mee-si ban wa? ¹³ Dow kí ɔw dɔrɔ-ti goto, ngà Ngon lə dow [kí i dɔrɔ-ti]† ree dɔnangi-ti kin ya káre. ¹⁴ Titi kí ndɔki Moiyiji lɛ-né 'ningəkasi adi to li ə un taá dilələ-ti lé, Ngon lə dow kàrè d'a kun-é taá bè ya tɔ bane, ¹⁵ kdɔ kadi dow kí rá-rá kí adi-é mee-é rəmə, isi kəm ya sartagangi. ¹⁶ Kdɔ Lubə ndigi

† 3:13 3:13 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kà ji-dé kà ta greki.

dow-je kí dɔnangi-ti nè n̄a, b́a adi-dé-né ngon kàl liə, kɔɔ kadi dow kí rá-rá kí adi-é m̄e-é rəmə oy al, ngà kadi isi kəm ya sartagangi. ¹⁷ Kɔɔ Lubə ulə Ngon-é dɔnangi-ti kɔɔ kadi-é gangta dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti al, ngà kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'aji k̀ takul-é. ¹⁸ Dow kí adi-é m̄e-é lé, ta kí gangi ɔr dɔ-é-ti; ngà dow kí adi-é m̄e-é al rəmə, 'gangi ta dɔ-é-ti ngá; kɔɔtalə ɛ adi m̄e-é Ngon kàl lə Lubə al. ¹⁹ Gin ta kí gangi lé én: Lo kí ndógi ree dɔnangi-ti rəmə, londul b́a dow-je 'ndigi bi 'ndigi lo kí ndógi lé al; kɔɔtalə kullə ra-dé-je maji al. ²⁰ Kɔɔ dow kí to njera majal lé, à kɔsi ta lo kí ndógi rəm, à kɔw lo kí ndógi-ti al rəm; ɛ à bəl panè, lo à ndógi dɔ kullə ra-n'è-je-ti kí maji al kin kadi dow-je d'oo. ²¹ Ngà dow kí njera né kí tɔgrɔ-ti lé, ɛ à k̄a lo kí ndógi-ti, kɔɔ kadi lo ndógi dɔ kullə ra-é-je-ti kí maji lé kadi dow-je d'oo, kɔɔ to kullə-je kí nəl Lubə.»

²² Go-ti, Jēju dɛ k̀ njéndó né-je liə d'ow nati dɔnangi Jude-ti; ɛ isi sə-dé nɔɔ rəm, b́a ra dow-je batəm rəm tɔ. ²³ Ja k̀rè ra dow-je batəm Enɔ kí tò ngosi k̀ lo kí Salim-ti tɔ; kɔɔtalə to lo kí man n̄a-ti; dow-je n̄a d'ow rɔ-é-ti adi ra-dé batəm. ²⁴ †Kɔɔ kaglo-é-ti kinlé, d'ilə Ja dangay-ti al bəy.

²⁵ Ngà njéndó né-je lə Ja, dɛ k̀ jipi káre 'naji-n̄a ta kí sɔbi dɔ kəm rəbi toḡi rɔ kɔɔ kaa rɔ dɔ majal-ti. ²⁶ Go-ti, njéndó né-je lə Ja d'ow rɔ Ja-ti d'idə-é 'panè: Njéndó dow-je né, 'oo, dow kí ndɔki ɔ rɔ-i-ti gidi ba jurdɛ-ti kí i 'pa ta kí dɔ-é-ti adi-ji lé, ɛ k̀rè ɔ ra dow-je batəm tɔ; adi dow-je lay ya

† 3:24 3:24 Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20

d'ow rɔ-é-ti. ²⁷ Beba Ja idə-dé panè: Kinə Lubə adi né dow al lé, né kí dow à kingə kì dɔ rɔ-é ya goto. ²⁸ †«M̩á bá m'to Kristi‡ lé al, ngà Lubə ulə-m kete ǹ̩ dowbé-ti.» Ta kinlé, m'pa m'adi s̩̀i ya ooi kì mbi-si. ²⁹ Njètaa dené lé, ɛ ya to ngow dené; ngà nam ngow dené lé, ɛ a mbó-é-ti nè, a oo ndi-é; loki oo ndi nam-é lé, rɔ-é nəl-é ǹ̩; m̩̀ kàrè rɔ-m nəl-m bè ya tɔ ə to rɔnəl kí ǹ̩. ³⁰ Jeju lé bá tò kadi ɔw kì kete-kete ə m̩̀ tá jè m'təl kì gogi. ³¹ Njèkì dɔr̩̀-ɔ-ti lé, ɛ ya ɔ̀ bɛ dɔ né-je-ti lay. Dow kí dɔnangi-ti nè lé, ɛ to 'lə dɔnangi adi ɛ pa ta titi kí ɛ to-né dow kí dɔnangi-ti nè tɔ. Njèkì dɔr̩̀-ɔ-ti lé, ɛ ya ɔ̀ bɛ dɔ né-je-ti lay, ³² ɛ pa ta dɔ né-je-ti kí oo kì kəm-é rəm, ta-je-ti kí oo kì mbi-é rəm, ngà dow kí oo ta liə adi to ta kí tɔgrɔ-ti ya goto. ³³ Beba dow kí oo ta liə kí ta kí tɔgrɔ-ti rəmə, dowbé gə kí Lubə to njèpata kí tɔgrɔ-ti; ³⁴ kdɔtalə dow kí Lubə ulə-é lé, ɛ pa ta-je kí ta Lubə-ti, kdɔ Lubə adi Ndil-é rusi m̩̀ɛ-é. ³⁵ †Lubə kí Bobi ndigì Ngon-é adi iǹ̩ə né-je lay m̩̀ɛ ji-é-ti. ³⁶ Dow kí adi m̩̀ɛ-é Ngon lə Lubə lé, isi kəm ya sartagangi. Dow kí təl rɔ-é go ta-ti lə Ngon al lé, à kisi kəm nd̩̀ al, ngà wongì à ra Lubə dɔ-é-ti bè-bè ya.

4

Jeju kì dené kí Samari

¹ Jeju gə kí dow-je d'idə Parisi-je 'panè n'ow kì njéndó né-je ǹ̩ n'itə Ja rəm, bá n'ra-dé batəm

† **3:28** 3:28 Ja 1:20 ‡ **3:28** 3:28 Kristi lé kɔr m̩̀ɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **3:35** 3:35 Mat 11:27; Luk 10:22

na n'itə-é rəm tɔ. ² Kí tɔgrɔ-ti lé, Jeju ya kì dɔ-é ra dow-je batəm al; ngà to njéndó né-je liə bá 'ra dow-je batəm. ³ Lokí Jeju oo ta kin bè lé, ɛ inə dɔnangi Jude təl isi ɔw dɔnangi Galile-ti gogi. ⁴ Ə tò kadi à kində dɔnangi Samari gangi bá à kɔw. ⁵ Beba ɛ ree tɛɛ mɛɛ bebo-ti káre kí 'fa-é Sikar, dɔnangi Samari-ti; Sikar lé tò ngosi kì londɔr kí ndɔkí Jakobi adi ngon-é Jojepi. ⁶ Lo-é kin bá bole man lə Jakobi tò-ti. Kɔ rəbi ra Jeju adi isi nangi ta bole man-ti lé ə à to ta kí kàdì à kɔ jam dɔ be-ti-je bè.

⁷ Dené káre kí dɔnangi Samari-ti ree kɔ kodi man ə Jeju dɔji-é panè: «'Adi-m man m'ay sə-i.» ⁸ Ə njéndó né-je liə rəmə d'ɔw mɛɛ bebo-ti kɔ sangi nékuso. ⁹ Dené kí Samari lé idə Jeju panè: «Ban bá i kí 'to jipi ya 'dɔji-m man kɔy mɔ kí m'to dené kí Samari bè wa?» Ɛ pa bè kɔ jipi-je lé 'ndigi kadi dɛ kì dow-je kì Samari d'uwə-na noji al.

¹⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «Kinə 'gə kadkare lə Lubə rəm, 'gə dow kí ɔ pa sə-i ta panè: 'Adi-m man m'ay kinlé rəm, rəmə lé i bá 'a dɔji-é man kɔy ə ɛ à kadi-i man kiskəm.» ¹¹ Beba dené lé idə-é panè: «'Babe, bole lé uu na rəm, bá i 'ɔw kì kuləman al rəm, ngà 'a kɔ kì man kiskəm lé rá wa? ¹² Se i 'oo rɔ-i kì dow kí boy itə ka-ji Jakobi wa? Ɛ bá adi-ji bole man kin ə ɛ ya kì dɔ-é ay man-é rəm, bá ngan-é-je kì nékul-je liə kàrè d'ay rəm tɔ.» ¹³ Jeju ilə-é-ti panè: «Dow kí rá-rá kí ay man kinlé kundə à ra-é gogi bɔy; ¹⁴ ngà dow kí ay man kí m'a kadi-é lé, kundə à ra-é gogi nda al ə man kí m'a kadi-é lé à təl man kɛnɛnɛ kí à

kay mee-é-ti bul-bul kɔ kiskəm kí sartagangi.»
 15 Beba dené lé idə-é panè: «'Babe, 'adi-m man-
 é kinlé, kɔ kadi kundə ra-m gogì al ya sar rəm,
 bá kadi m'təl m'ree lo kin-ti m'ɔdi man gogì al ya
 sar rəm tɔ.» 16 Jeju idə-é panè: «'ɔw 'ba ngɔbi-i ə
 'təl 'ree.» 17 Dené lé ilə-é-ti panè: M'to njəngɔw
 al. Jeju idə-é panè: To tó-é kadi 'panè: «M'to
 njəngɔw al.» 18 Kɔ 'taa ngɔw gin m̩ ə ɛ kí isi
 siə bone bè kinlé to ngɔbi-i al. Adì ta kí 'pa lé to
 tó-é ya. 19 Dené lé idə-é panè: «'Babe, mā m'gə
 kí i lé 'to njèpata kí ta Lubə-ti. 20 Ka-ji-je d'osi
 dɔ-dé nangi n̩ Lubə-ti dɔ mbal-ti kin, rəmə səi
 'painè dow-je d'a kɔsi dɔ-dé nangi n̩ Lubə-ti mee
 bebo Jorijaləm-ti.» 21 Jeju ilə-é-ti panè: «Dené,
 ta kí m'ow k̩ kidə-i kinlé, 'oo k̩ ta kí tɔgrɔ-ti.
 Nɔ madi à ree n̩ lé, à to dɔ mbal-ti kin bá
 a kɔsi dɔ-si nangi n̩ Bobi-ji Lubə-ti al rəm, bá
 à to mee bebo Jorijaləm-ti al rəm tɔ. 22 Səi osi
 dɔ-si nangi n̩ né-ti kí səi 'gəi al, ngà j̩ lé, j̩
 j'osi dɔ-ji nangi n̩ né-ti kí j'gə, kɔ kaji i rɔ jipi-
 je-ti. 23 Ngà dɔkaglo-é à ree - ə ree rəm ngá -
 adi njékosi dɔ-dé nangi-je kí tɔgrɔ-ti d'a kɔsi dɔ-
 dé nangi n̩ Bobi-ji-ti mee ndil-ti,* k̩ mee ta kí
 tɔgrɔ-ti, kɔ njékosi dɔ-dé nangi-je kí bè kin bá
 Bobi-m ge-dé. 24 Lubə to ndil, adi njékosi dɔ-dé
 nangi n̩-é-ti-je d'a kɔsi dɔ-dé nangi mee ndil-ti,
 k̩ mee ta kí tɔgrɔ-ti bane.» 25 Beba dené lé idə
 Jeju panè: «M'gə kí tò kadi Mesi à ree ə ɛ bá
 'ba-é Kristi† lé. Loki à ree lé, à kɔr-ji mee né-

* **4:23** 4:23 Kɔsi dɔ nangi mee ndil-ti lé, kɔr mee-é to kɔsi
 donangi n̩ Lubə-ti mee-ji-ti kəy. † **4:25** 4:25 Kristi lé kɔr mee-é
 to dow kí Lubə mbəti-é.

je lay.» ²⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Mesi lé to ma kí ma m'pa sə-i ta kin ya.» ²⁷ Dɔkaglo-é-ti kin ya njéndó né-je liə lé 'təl 'ree rəmə ndil-dé tɛɛ say kɔ Jeju a pa ta kɪ dené. Bè ya kàrè, dow kàre ya kàrè dɔji-é panè: «To ri bá i a 'dɔji-é əse ta ri bá i a 'pa siə wa al rəm.» ²⁸ Bəba dené lé inə gùm liə lo-é-ti ya ə ɔsi təl ɔw mɛɛ bebo-ti idə dow-je panè: ²⁹ «'Reei ooi dingəm kí idə-m né-je lay kí m'ra kin; dɔmaji à to Kristi lé je bè al wa?» ³⁰ Bəba dow-je d'i mɛɛ bebo-ti d'ow ki rɔ Jeju-ti. ³¹ Dɔgangi-é-ti kinlé, njéndó né-je liə 'ra ndoo ta-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, uso né bane.» ³² Ngà ɛ idə-dé panè: «Nékuso kí sɔi 'gəi al ya tò nè kadi m'uso.» ³³ Bəba njéndó né-je 'pa ta dan-dé-ti 'panè: «Dow madi à kadi-é né uso je bè.» ³⁴ Jeju idə-dé panè: «Ra ndigi læ njèkulə-m rəm, tɔl ta kullə liə rəm kin ya bá to nékuso-m.» ³⁵ Sɔi kɪ dɔ-si 'painè: «Nay sɔ bəy bá ko à to kijə.» Ngà ma m'idə-si m'panè: «Uni kəm-si kɪ taá ə ooi ko-je kí mɛɛ ndɔr-ti kí ɔr adi tò kijə kin. ³⁶ Njèkijə ko ingə nékugə dɔji-é rəm, bá ɛ mbɔ kandi né kɔ kiskəm kí sartagangi rəm tɔ. Bè kɔ kadi njèdubi ko dɛ kɪ njèkijə ko 'ra rɔnəl nati. ³⁷ Gin-é kin bá gosta kí panè: “Njèdubi ko dubi ə dow kí rangi bá ijə lé to ta kí tɔgrɔ-ti.” ³⁸ Lo kí sɔi 'rai kullə-ti al ya, ma m'ulə-si m'adi ijəi ko-ti. Dow-je kí rangi 'ra kullə rəmə, sɔi bá ubəi maji-é.»

³⁹ Mɛɛ bebo-é-ti kinlé, dow-je kí dɔnangi Samari-ti na ya d'adi mɛɛ-dé Jeju, kɔ ta kí dené pa rəsi panè: «E idə-m né-je lay kí m'ra.» ⁴⁰ Loki dow-je kí Samari lé 'ree rɔ Jeju-ti rəmə, 'ra ndoo

ta-é-ti kadi isi sə-dé, adi ɛ isi nɔɔ ndo joo. ⁴¹ Ə dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'adi-é mee-dé kɔɔ ta-je liə, ⁴² rəmə d'idə dené lé 'panè: «Jɛ j'adi mee-ji kɔɔ ta-je lə-i al ngá; kɔɔtalə jɛ ya j'oo ta-je liə kì mbi-ji ə j'gə kí tɔgrɔ-ti ɛ to njəkaji dow-je kí dɔnangi-ti ya.»

Jeju adi lapiya ngon lə dow kí boy

Mat 8:5-13; Luk 7:1-10

⁴³ Go ndo-ti kí joo lé Jeju inə lo kí tin kin ə ɔw dɔnangi Galile-ti lé. ⁴⁴ †Kɔɔ ɛ ya pa rəsi panè: «Njèpata kí ta Lubə-ti lé, dow-je kí mee bekoji-é-ti d'a kun ta-é al.» †⁴⁵ †Loki Jeju ree tɛɛ dɔnangi Galile-ti lé, dow-je kí dɔnangi Galile-ti d'uwə-é kí rɔ-dé-ti, kɔɔtalə né-je lay kí ɛ ra bebo Jorijaləm-ti dɔkaglo ra nɔy-ti lé de d'oo kì kəm-dé. Kɔɔ de kàrè d'a lo ra nɔy-ti lé nɔɔ tɔ. ⁴⁶ †Beβa ɛ təl ɔw mee be-ti kí Kanə, dɔnangi Galile-ti kí ndoki ɛ ra man adi təl yibi nduu titi lé. Dow kí boy káre kí njèrakullə kì ngar isi mee bebo Kapərnayim-ti é rɔ ngon-é kí dingəm to-é. ⁴⁷ Loki dingəm kinlé oo kí Jeju ɔ dɔnangi Jude-ti ree dɔnangi Galile-ti nɔɔ rəmə, ɛ ɔw ingə-é ə ra ndoo ta-é-ti kadi-é ree adi lapiya ngon-é kí tò ta koy-ti. ⁴⁸ Jeju idə-é panè: «Kinə lé ooi nékoji-je, kì né-je kí tò bəl-bəl kin al lé a kadi mee-si ndə al.» ⁴⁹ Rəmə dow kí boy kí njèrakullə kì ngar lé idə-é panè: «'Babe, 'ree kalangi nè ngon-m lé à koy.» ⁵⁰ Beβa Jeju idə-é panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá é 'təl 'ɔw

† **4:44** 4:44 Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24 † **4:44** 4:44 Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24 † **4:45** 4:45 Ja 2:23 † **4:46** 4:46 Ja 2:1-11

bee gogi.» Ə dingəm lé ndigi do ta-ti kí Jeju idə-é lé, adi ɔsi təl ɔw ki bee gogi ya to. ⁵¹ Loki ɛ n̄y rebəə b̄əy ya rəmə, ngannjékullə-je liə 'tilə kəm-é d'idə-é 'panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá.» ⁵² Rəmə ɛ dəji-dé sé rɔ ngon lé tò soti k̄i kàd̄i kí ban wa? Bəba də d'ilə-é-ti 'panè: «'Ningé in̄ə ngon lé tagnè k̄i kàd̄i kí káre kí kada.» ⁵³ Ə b̄ɔbi ngon lé gə kí to dɔkàd̄i-é-ti kinlé ya to bá Jeju pané sə-n'ɛ ta panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá.» Bəba dingəm-é kinlé adi m̄ɛɛ-é rəm, bá dow-je kí m̄ɛɛ kəy-ti liə kàrè d'adi m̄ɛɛ-dé rəm to. ⁵⁴ Jeju ɷ dɔnangi Jude-ti təl ree dɔnangi Galile-ti gogi b̄əy bá ra nékɔji kí njəkunḡi-ti joo kinlé.

5

Njèrɔkoy kí Betesda ingə lapiya

Ja 7:19-24; 9:1-17

¹ Go né-je-ti kinlé, ndo ra n̄y madi lə jipi-je asi, adi Jeju ɔw bebo Jorijaləm-ti.

² Ə m̄ɛɛ bebo Jorijaləm-ti, ngosi k̄i tarəbi kí bati-je d'andi-né m̄ɛɛ bebo-ti lé, dangi madi tò-ti n̄ɔɔ, 'ba-é k̄i ta əbrə 'panè Betesda. Lo-é kinlé pal ra-ti m̄i. ³ Gin pal-je-ti kinlé njémɔy-je 'tò-ti nduy-nduy, adi to njékəmtɔ-je, njéməti-je, njérɔkoy-je [njérɔkoy mburuki-je 'tò 'ngəbi kadi man lé ləngi. ⁴ Kdo taá-taá ya malayka káre ree usi kəm man-ti lé ə ra adi ləngi-ləngi. Ə dow kí man ləngi bá ɷ usi kəm-ti kete lé, lé m̄ɔy liə to m̄ɔy kí ban-ban ya kàrè dowbé ingə lapiya.]*

* **5:4** 5:4 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto m̄ɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi k̄i ji-dé k̄i ta gr̄eki.

⁵ Dingəm káre kí mɔy ra-é ɓal kɔrmuɗə gidi-é jinày joo tò ta man-ti lé nɔɔ tɔ. ⁶ Jeju oo-é kí tò nangì ə gə kí ɛ tò lo kin-ti low nɔ. Beba dəji-é panè: 'Ndigi kingə lapiya wa? ⁷ Rəmə njəmɔy lé ilə-é-ti panè: 'Babe, loki man ləngi lé, dow kí à kun-m kilə-m kəm-ti ya goto ə loki mə ya m'isi m'ndɔr jan-jan kadi m'ow m'usi-ti kàrè, dow kí rangi i usi-ti kete nɔ-m-ti rəm. ⁸ Beba Jeju idə-é panè: 'I taá, 'un né tò-i ə 'njiyə. ⁹ Ə tajinati nè ya dingəm lé ingə lapiya adi un né tò-é ə njiyə.

Ndɔ-é-ti kinlé to ndɔ taakoo lə jipi-je, ¹⁰ adi 'boy-je lə jipi-je 'pa kì njèkingə lapiya lé 'panè: To ndɔ taakoo adi kuti kí uti né tò-i kinlé to tó-é al! ¹¹ Ɛ ilə-dé-ti panè: Njèkadi-m lapiya lé ya ɓá idə-m panè: 'Un né to-i ə njiyə. ¹² De 'təl dəji-é 'panè: Nà ɓá idə-i kadi 'un né tò-i ə 'njiyə wa? ¹³ Ngà njèkingə lapiya lé, gə dowbé al. Kdɔtalə Jeju lé, ur dan kosi dow-je-ti kí d'a lo-é-ti kinlé.

Jipi-je 'tilə ta dɔ Jeju-ti ə Jeju ilə-dé-ti

¹⁴ Go-ti, Jeju ingə dingəm lé takəy-ti lə Lubə ə idə-é panè: Yən, i lé 'ingə lapiya ngá ə 'ra majal al nè né kí ngà itə ɛ kin ə kɪ tɛɛ dɔ-i-ti. ¹⁵ Dingəm lé ɔsi təl ɔw idə 'boy-je lə jipi-je lé panè: Dow kí adi-m lapiya lé to Jeju. ¹⁶ Gin-é kin ɓá jipi-je d'ilə-né ta dɔ Jeju-ti, kdɔtalə ɛ adi lapiya dingəm lé ndɔ taakoo-ti.

¹⁷ Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: Bobi-m ra kullə sar ɓone. Mə kàrè m'isi m'ra kullə tɔ. ¹⁸ Loki ɛ pa ta kin bè ɓəy lé, jipi-je 'sangi kəm lo tɔl-é kì rɔ tungə-dé itə kí kete-je ya ɓəy; kdɔtalə ndɔ taakoo kí ɛ ilə kuji dɔ-ti al kin par al, ngà kdɔ pa kí ɛ

panè Lubə fá to Bəbi-n'è kí oji-n'è, adi ɛ ya kì dɔ-é oo rɔ-é kí njəkasi kì Lubə to.

Tógi læ Jeju

¹⁹ Beba Jeju təl un ta idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; Ngon lé né kí à kasi ra kì dɔ rɔ-é ya goto. Ngà né kí Bəbi-é ra adi-é oo fá ɛ ra. Ə né lay kí Bəbi Ngon ra lé, Ngon kàrè à ra ya to. ²⁰ Kdotalə Bəbi Ngon lé ndigi ngon-é adi né-je lay kí ɛ isi ra ya ɔji-é. Né-je kí tò bəl-bəl itə né-je kin kàrè Bəbi Ngon à kɔji-é, kɔ kadi ɔr ndil-si. ²¹ M'pa bè kɔ, titi kí Bəbi Ngon isi adi dow-je 'tɔsi-né 'ndəl d'ində lo 'teɛ d'isi kəm kinlé, gangi-é kin ya dow kí Ngon ndigi kadi-é isi kəm lé à kadi-é isi kəm ya to. ²² Rəm fá Bəbi Ngon gangta dɔ dow-ti al. Ngà ɛ təl kì ta kí gangi lay ya adi Ngon-é, ²³ kɔ kadi dow-je lay d'un ta Ngon-é titi kí d'un-né ta Bəbi ngon kin bè to. Adi dow kí un ta Ngon al rəmə to Bəbi-é kí njəkulə-é kin ya dowbé un ta-é al to. ²⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí taa ta lə-m ə adi meɛ-é njəkulə-m lé isi kəm ya sartagangi, adi ta kí gangi goto dɔ-é-ti; dowbé lé, isi kəm bi oy al ngá. ²⁵ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kaglo madi à ree nɔɔ - ə ree ngá rəm - adi to kaglo kí de kí d'oy d'a koo ndi Ngon læ Lubə ə loki d'oo ndi-é rəmə d'a kisi kəm. ²⁶ Kdotalə titi kí Bəbi Ngon to-né njəkadi dow-je d'isi kəm lé, gangi-é kin ya ɛ adi-né tógi Ngon-é kadi-é to njəkadi dow-je d'isi kəm rəm, ²⁷ ɛ adi-é tógi kadi-é gangta dɔ dow-je-ti, kɔ ɛ to Ngon læ dow. ²⁸ Adi ta-je kin ɔr ndil-si al, kɔ dɔkàdì kí kadi de kí 'to be nin-ti d'a koo-né ndi-é asi ngá.

²⁹ Befa de kí 'ra né kí maji lé, d'a tosi ndəl kində lo tɛɛ kɔ kisi kəm ə de kí 'ra né kí maji al lé, d'a tɛɛ kɔ ta kí gangi tɔ. ³⁰ Ma lé, né kí m'a ra kɪ dɔ rɔ-m ya goto. Adi m'gangi ta kɪ gangi-é kí Bobi-m idə-m-né ya. Ə ta kí gangi lə-m tɔ njururu, kɔ né kí mɛɛ njəkulə-m ndigi bá m'sangi bi m'sangi né kí mɛɛ-m ma bá ndigi al.

³¹ Kinə to ma bá m'idə dow-je ta kí dɔ-m-ti rəmə, à to ta kí d'a ndigi al kare. ³² Ngà to dow kí rangi bá idə dow-je ta kí dɔ-m-ti ə m'gə kí ta kí dɔ-m-ti kí ɛ idə-dé lé, to ta kí tɔgrɔ-ti ya. ³³ †Səi ya uləi dow-je rɔ Ja-ti ə ɛ idə-si ta sobi dɔ ta kí tɔgrɔ-ti. ³⁴ Kí sobi dɔ-m ma lé, dow bá à kidə dow-je ta kí dɔ-m-ti al. Ngà ta kinlé, m'pa bè kɔ kadi aji-né. ³⁵ Ja lé toki lampi kí d'ində pər-ti adi ndógi ə səi 'ndigi ra-i rɔnəl-é asi dɔkaglo madi. ³⁶ Ma lé, ta kí toki pa dɔ-m-ti adi uwə dingəm nɔ itə 'lə Ja kin ya tɔ nè. Kɔɔtalə kullə-je kí Bobi-m adi-m kadi m'ra kinlé, kullə-é-je kin ya tɔji ndaa-ti rəsi-rəsi adi dow-je 'gə kí Bobi-m ya ulə-m. ³⁷ †Ə Bobi-m kí ulə-m lé, ɛ ya idə dow-je ta kí dɔ-m-ti. Səi ooi ndi-é nja káre al rəm, bá ooi-é nja káre al rəm tɔ. ³⁸ Ta liə kí ra be mɛɛ-si-ti al kinlé bá səi adi-mi-né mɛɛ-si ma kí ɛ ulə-m lé al tin. ³⁹ Səi isi 'ndəri gin ta-je kí mɛɛ mbete-je-ti kí aa njay, kɔ səi 'giri kí a kingəi ta kí sobi dɔ kiskəm kí sartagangi mɛɛ mbete-é-je-ti. Mbete-é-je kinlé bá isi pa ta kí dɔ-m-ti adi dow-je. ⁴⁰ Rəmə kadi 'reei rɔ-m-ti kɔ kadi isi kəm lé, səi 'ndigi al!

⁴¹ Ma lé m'sangi kadi dow-je bá 'piti-m al.

† **5:33** 5:33 Ja 1:19-27; 3:27-30 † **5:37** 5:37 Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 3:22

42 Ngà m'gə-si kí sɛi lé 'ndigi Lubə al. 43 Ma m'ree kɪ ri Bɔbi-m é sɛi uwəi-mi kɪ rɔ-si-ti al; kin ya dow kí rangi ree kɪ ri-é ɛ ya rəmə, ɛ bá a kuwəi-é kɪ rɔ-si-ti. 44 Sɛi kí sɛi ya 'piti-nə bi 'sangi kadi Lubə ya káre-ré bá piti-si al kinlé, a rai ban bá a kadi mɛɛ-si wa? 45 Ooi nè a giri kí m'a kilə ta dɔ-si-ti nɔ Bɔbi-m-ti. Dow kí à kilə ta dɔ-si-ti to Moiyiji kí sɛi indəi mɛɛ-si dɔ-é-ti kin. 46 Kdotalə kinə ooi ta lə Moiyiji kɪ ta kí tɔgrɔ-ti lé, ma kàrè a kooi ta lə-m kɪ ta kí tɔgrɔ-ti ya tɔ; kɔ to ta-je kí sobi dɔ-m bá ndɔki Moiyiji ndàngi. 47 Ngà kinə ta-je kí Moiyiji ndàngi kin ya ooi kɪ ta kí tɔgrɔ-ti al lé, a rai ban ngá bá a kooi ta-je lə-m kɪ ta kí tɔgrɔ-ti wa?

6

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo mi
Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Luk 9:10-17

¹ Go-ti, Jeju ɔw gidi babo Galile-ti kí 'ba-é babo Tiberiadi tɔ. ² Rəmə kosi dow-je nɔ ya d'un go-é, kɔ kow koo né-je kí tɔ bəl-bəl kí ɛ ra adi-né lapiya njémɔy-je. ³ Jeju ɔw isi dɔ mbal-ti nati kɪ njéndó né-je liə.

⁴ Gangi-é-ti kinlé, ndɔ Paki kí to ndɔ ra nɔy lə jipi-je nɔy ngosi.

⁵ Loki Jeju un kəm-é oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí d'ɔw 'ree kɪ rɔ-é-ti kin bè rəmə, dɛji Pilipi panè: «J'a ndogi mbè rá bá j'a kadi dow-je kan d'uso wa?» ⁶ Jeju dɛji-é bè kɔ nɔ-né mɛɛ-é koo, kdotalə ɛ gə né kí n'a ra bəti. ⁷ Pilipi idə-é panè: «Lé dow un là kullə kí ndɔ bujoo ya ndogi-né mbè kàrè, à kasi kadi ɔdi rɔ ta dow-je

kin se-se lay al.» ⁸ Beba káre dan njéndó né-je-ti liə kí ri-é lə Andre, kí to ngonkɔ Simɔ Piyər idə Jeju panè: ⁹ «Ngon kí dingəm káre ɔ̀ k̀ mbè “ɔ̀rjì” m̀, k̀ kanjì joo nè; ngà bay ra-é kinlé à kasi dow-je kí n̄ kin rá wa?» ¹⁰ Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Adi dow-je lé d'isi nangi.» Lo-é kinlé, to lo kí wale kí mbəl n̄-ti. Beba dow-je d'isi nangi. Ə dan dow-je-ti kí d'isi nangi lé, dingəm-je d'a ra budɔgi lo m̀ je bè. ¹¹ Go-ti, Jeju ɔy mbè lé, ra oiyo Lubə ə ləbi dow-je kí d'isi nangi lé; ɛ ra oiyo Lubə bè ya to bá ləbi-dé kanjì lé adi d'uso kí meɛ-dé ndigi. ¹² Loki dow-je lay d'uso né 'ndan lé, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Ɔyi dɔdum-é-je kí n̄y, kɔ kadi né káre ya kàrè n̄y kɔgi al.» ¹³ Beba mbè kí m̀ lé, dow-je d'uso asi-dé adi njéndó né-je d'ɔy dɔdum-é-je kí n̄y kàrè dɔgi gidi-é joo. ¹⁴ Loki dow-je d'oo nékɔji kí Jeju ra lé, 'panè: «Tɔgrɔ-ti ya, ɛ kanlé, to njèpata kí ta Lubə-ti kí tò kadi à ree dɔnangi-ti nè lé ya.» ¹⁵ Jeju gə kí d'a ree kuwə-é kɔw siə kɔ kində-é ngar; beba ɛ təl ɔr rɔ-é k̀ kár-é ɔw dɔ mbal-ti gogi bəy.

Jeju njiyə dɔ man babo-ti
Mat 14:22-34; Mar 6:45-52

¹⁶ Ta ji losol-ti lé, njéndó né-je liə d'ɔw njal ta babo-ti, ¹⁷ ə d'ɔw d'al meɛ tò-ti kɔ kɔw bebo Kapərnayim-ti gidi babo-ti. Nɔ il ya ngá kàrè Jeju ingə-dé al ya bəy. ¹⁸ Rəmə, yəlbo ulə dɔ babo-ti adi man tal bum-bum. ¹⁹ Loki njéndó né-je 'nəl tò d'ɔw à kasi kilometrə m̀ əse meke-je bè rəmə, d'un kəm-dé d'oo Jeju kí ɔw njiyə dɔ

man babo-ti isi ree ki ta tò-ti adi bæl ində bandi-dé gangi. ²⁰ Ngà Jeju idə-dé panè: «To ma bøy é 'bæli al!» ²¹ Dɛ 'ndigi kadi Jeju al mɛɛ tò-ti, rəmə tajinati nè ya, tò ɔsi nangi lo kí d'isi d'ow-ti lé.

Jeju to nékuso kiskəm

Ja 3:14-16; 1Ja 5:10-13; 1Kɔ 11:23-26

²² Lo aa go-ti rəmə, kosi dow-je kí 'này gogi gidi babo-ti d'oo kí lo-é-ti kinlé tò ra káre-rè rəm, bá d'oo kí Jeju al mɛɛ tò-ti nati kì njéndó né-je liə al rəm, adi njéndó né-je ya bá d'ow kì kar-dé. ²³ Ngà dow-je 'ree kì tò-je kí rangi kí d'i-né babo Tiberiadi-ti kí tò ngosi kì lo kí ndoki 'Babe ra oiyo dɔ mbè-ti bá adi dow-je d'uso lé. ²⁴ Loki kosi dow-je 'gə kí Jeju goto rəm, bá njéndó né-je liə kàrè 'goto rəm lé, dɛ ya d'al mɛɛ tò-je-ti kinlé d'ow bebo Kapernayim-ti kdɔ ndole Jeju. ²⁵ Loki d'ingə Jeju gidi babo-ti lé, 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, 'ree 'tɛɛ nè kàdì ban wa? ²⁶ Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; səi lé, 'sangi-mi kdɔtalə né kí usoi 'ndani bi 'sangi-mi kdɔtalə nékɔji-je kí m'ra m'adi ooi kin al. ²⁷ 'Rai kullə kdɔtalə nékuso kí à ndum kin al, ngà 'rai kullə kdɔ nékuso kí tò kì dɔ bal-bal kdɔ kiskəm kí sartagangi kí to nékuso kí Ngon læ dow à kadi-si. Kdɔtalə Ngon læ dow lé, ɛ bá Bobi-é Lubə ɔsi-é kì pɔ. ²⁸ Kosi dow-je lé, 'dəji Jeju 'panè: J'a ra ri bá j'a ra kullə-je kí mɛɛ Lubə ndigi wa? ²⁹ Beba Jeju idə-dé panè: Né kí Lubə sangi rɔ-si-ti lé, ɛ ndigi kadi adi-mi mɛɛ-si ma Ngon-é kí ɛ ulə-m lé. ³⁰ Dɛ 'təl 'dəji-é 'panè: «Ngà i lé, ri bá to nékɔji kí 'a ra kdɔ kadi j'oo ə j'adi-i-né mɛɛ-ji wa? Kullə læ-i to ri wa? ³¹ Ndoki kaji-je d'uso né kí 'ba-é

maan diləlo-ti titi kí 'ndàngi-né mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: Adi-dé nékuso kí ì dɔrɔ-ti d'uso.»
 32 Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; nékuso kí ì dɔrɔ-ti lé, ndɔki to Moiyiji bá adi-si al, ngà Bobi-m bá adi-si nékuso kí tɔgrɔ-ti kí ì dɔrɔ-ti. 33 Kdotalə nékuso lə Lubə lé, to njèkì dɔrɔ-ti ree kí adi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'isi kəm.»

34 Beba de d'idə Jeju 'panè: «'Babe, 'adi-ji nékuso kinlé kì ndɔ-é ndɔ-é ya.»

35 Jeju idə-dé panè: «Mə ya m'to nékuso kí njèkadi dow-je d'isi kəm. Dow kí ree rɔ-m-ti lé bo à ra-é al ya sar rəm, bá dow kí adi-m mɛɛ-é kàrè kundə à ra-é al ya sar rəm tɔ. 36 Ngà lé m'idə-si m'panè: “Səi ooi-mi ya, ngà səi adi-mi mɛɛ-si al.” 37 Dow-je lay kí Bobi-m adi-m-dé lé, d'a ree rɔ-m-ti ə dow kí ree rɔ-m-ti lé, m'a tubə-é al; 38 Kdotalə mə lé m'ì dɔrɔ-ti m'ree kdɔ ra né kí mɛɛ-m mə bá ndigi al, ngà Lubə kí ulə-m lé bá m'ree kdɔ ra né kí mɛɛ-é ndigi. 39 Ə Lubə kí ulə-m lé, ndigi kadi dow-je lay kí n'adi-m-dé kinlé, m'adi dow kàre dan-dé-ti nàɣ kɔgi al, ngà kadi m'adi-dé 'tɔsi 'ndəl d'ində lo 'tɛɛ dɔbɔy ndɔ-ti.»

40 «Né kí Bobi-m ndigi ɛn: Kadi dow kí oo Ngon ə adi-é mɛɛ-é rəmə, isi kəm sartagangi ə m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dɔbɔy ndɔ-ti.» 41 Jipi-je 'yun ta dɔ-é-ti, kdɔ pa kí ɛ panè: «Mə ya m'to nékuso kí ì dɔrɔ-ti lé, 42 adi de 'panè: “E kanlé, ɛ ya to Jeju kí ngon lə Jojepi, kí j'gəi kɔ-é-je kì bɔbi-é-je maji lé ya al wa? Ngà ra ban bá ɛ panè n'ì dɔrɔ-ti wa?”»

43 Jeju idə-dé panè: 'Yuni ta dan-si-ti al. 44 Dow kí Bobi-m kí njèkulə-m ndɔr-é ree siə rɔ-m-ti al

lé, dowbé à kasi ree rɔ-m-ti kì dɔ rɔ-é al; ə dow kí ree rɔ-m-ti lé, m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dɔbəy ndɔ-ti. ⁴⁵ Mɛɛ mbete-ti lə njépata-je kí ta Lubə-ti lé, 'ndàngi 'panè: «Dow-je lay ya Lubə à ndó-dé né.» Dow kí rá-rá kí oo ta kí ta Bɔbi-m Lubə-ti ə təl rɔ-é go-ti lé, à ree rɔ-m-ti. ⁴⁶ Dow kí oo Bɔbi-m ya goto; njèkì rɔ Lubə-ti ya kàre-rè ə oo Bɔbi-m. ⁴⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí adi-m mɛɛ-é lé, isi kəm ya sartagangi. ⁴⁸ Mɔ lé, m'to nékuso kí njèkadi dow-je d'isi kəm. ⁴⁹ Né kí 'ba-é maan lé, ka-si-je d'uso diləlo-ti ya, ngà d'oy. ⁵⁰ Nékuso kí ì dɔrɔ-ti kadi dow uso ə à koy al lé é:n: ⁵¹ Mɔ bá m'to nékuso kiskəm kí ì dɔrɔ-ti ree. Dow kí uso né-é kinlé rəmə, à kisi kəm ya sartagangi. Ə nékuso kí m'a kadi lé, to dɔ-m ya bá m'a kadi, kdɔ kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'isi-né kəm.

⁵² Ta kinlé ra adi jipi-je 'naji-nɔ ta dan-dé-ti 'panè: Dow kanlé à ra ban bá à kadi-ji dɔ-é j'uso wa? ⁵³ Bɛba Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə usoi dɔ Ngon lə dow al rəm, bá kinə ayi məsi-é al rəm lé, à kisi kəm ndɔ al. ⁵⁴ Dow kí uso dɔ-m rəm bá ay məsi-m rəm lé, isi kəm sartagangi ə m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dɔbəy ndɔ-ti rəm tɔ. ⁵⁵ Kdɔtalə dɔ-m to nékuso kí tɔgrɔ-ti rəm, bá məsi-m to nékay kí tɔgrɔ-ti rəm tɔ. ⁵⁶ Dow kí uso dɔ-m rəm, bá ay məsi-m rəm lé, dowbé isi mɛɛ-m-ti rəm, bá mɔ kàrè m'isi mɛɛ-é-ti rəm tɔ. ⁵⁷ «Bɔbi-m kí ulə-m lé to njèkisi kəm, adi mɔ m'isi kəm kì takul-é; bè ya tɔ, dow kí uso dɔ-m lé, à kisi kəm kì takul-m tɔ.» ⁵⁸ È bá to nékuso kí ì dɔrɔ-ti lé. To gɔ nékuso kí ndɔki ka-si-je d'uso ya, ngà d'oy kin al. Nékuso-é

kinlé, dow kí uso rəmə, à kisi kəm ya sartagangi.

⁵⁹ E b́a to ta-je kí Jeju pa ndó-né dow-je né meē kəȳkəwn̄a-ti læ jipi-je bebo Kapernayim-ti.

⁶⁰ Njéndó né-je liə n̄a ya, loki d'oo ta-je kin bè lé, 'panè: «Ta kinlé nḡa n̄a! N̄a b́a à ndigi dɔ-ti siə wa?» ⁶¹ Jeju gə meē-é-ti kí njéndó né-je 'yun ta dɔ ta-ti liə lé, adi d̄əji-dé panè: «Ta kí m'pa lé tugə-si jigi-ti wa? ⁶² Ə kinə lé ooi Ngon læ dow kí ī isi ɔw ki lo-ti kí ndoki isi-ti kete lé ə a painè ri ngá wa?» ⁶³ Ndil kí aa njay b́a to njəkadi dow isi kəm. To né kí dow à kasi ra nd̄a al. Ta-je kí m'idə-si kinlé b́a à kadi dow Ndil kí aa njay rəm, à kadi dow isi kəm rəm. ⁶⁴ Ngà dow-je madi d'ə dan-si-ti nè ya d'adi meē-dé al. Jeju pa bè kdotalə dow-je kí dan-ti-je kí d'adi meē-dé al lé, ɛ gə-dé lo kulə gin-é-ti ya rəm, b́a dow kí à kun dɔ-é kàrè, ɛ gə-é lo kulə gin-é-ti ya rəm tɔ. ⁶⁵ Jeju ilə dɔ-ti panè: «Gin-é kin b́a m'idə-si-né m'panè: Dow kí Bobi-m in̄ə tarəbi adi-é kadi ree rɔ-m-ti al lé, dowbé à kasi ree rɔ-m-ti k̄i dɔ rɔ-é al.»

⁶⁶ Dɔkaglo-é-ti kinlé, njéndó né-je liə n̄a d'ɔr rɔ-dé kɔgi rɔ-é-ti 'mbati kun go-é. ⁶⁷ Beba Jeju d̄əji njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo panè: «Ə səi ə 'ndigi kɔwi sə-dé al wa?» ⁶⁸ †Simɔ Piyər ilə-é-ti panè: «'Babe, j̄ə j'a kɔw go n̄a-ti b̄əy wa? I ya b́a ta-je kí dow à kisi-né kəm sartagangi lé t̄o rɔ-i-ti. ⁶⁹ Beba j̄ə j'adi meē-ji rəm, j̄ə j'gə kí i b́a 'to njəkaa njay kí Lubə mbəti-i rəm.» ⁷⁰ Jeju ilə-dé-ti panè: «Səi kí dɔgi gidi-é joo lé, to m̄a ya m'mbəti-si lay ya al wa? Ngà dow káre dan-si-ti b́a to dow læ Sú!» ⁷¹ Jeju pa ta kinlé sɔbi-né dɔ

† **6:68** 6:68 Mat 16:16; Mar 8:29; Luk 9:20

Judasí ngon læ Simɔ Iskariyoti. Kdotalə Judasí kí to kí dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo kinlé ya fá à kun dɔ Jeju.

7

Meengə læ ngankɔ Jeju

Ja 5:44; 15:18-19; Mat 10:16

¹ Go-ti, Jeju njiyə gəki lo kí dɔnangi Galile-ti gəki-gəki. Ɛ ndigi kɔw dɔnangi Jude-ti al, kdotalə 'boy-je læ jipi-je 'sangi tɔl-é.

² Nɔo kí kadi jipi-je 'ra-né nəy kəykam-je† læ dé nəy ngosi. ³ Beba ngankɔ Jeju d'idə-é 'panè: 'Inə lo kí nè kin ə 'ɔw dɔnangi Jude-ti kdɔ kadi njéndó né-je læ-i d'oo né-je kí isi 'ra ra lé to bane.

⁴ Dow kí ndigi toji rɔ-é kadi dow-je 'gə-é lé, ɔɔɔ rɔ-é ra né al. Titi kí 'isi 'ra-né né-je kinlé, 'toji rɔ-i adi dow-je lay 'gə-i. ⁵ Ngankɔ-é-je lé 'pa bè kdotalə de ya kàrè d'adi-é mee-dé al rəm tɔ. ⁶ Ɛ idə-dé panè: Mə lé dɔkaglo-é læ-m nəy ɔy; ngà səi rəmə, dɔkaglo læ-si to kɔ ndɔ-je lay. ⁷ Səi lé, dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a kɔsi-si kɔ ta al; ngà mə rəmə d'a kɔsi-m kɔ ta. Kdotalə kullə ra-dé-je kí maji al maji al lé m'pa ta dɔ-ti m'adi dow-je d'oo. ⁸ Səi ə ɔwi lo ra nəy-ti lé. Ngà mə fá m'a kow al, kdotalə kaglo kɔw-é læ-m asi al ɔy. ⁹ Loki idə-dé ta-je kin bè lé, ɛ tɔl isi-né dɔnangi Galile-ti nɔɔ ya.

Kə Jeju bebo Jorijalem lo ra nəy kəykam-je-ti

¹⁰ Loki ngankɔ Jeju-je d'ɔti d'ɔw lo ra nəy-ti lé rəmə, ɛ kàrè ɔti njɔy ya ɔw-ti tɔ.

† 7:2 7:2 Mbl 23:34-44; Kni 29:12-39; Det 16:13-16; Jkr 14:16-19

¹¹ Ndo-je-ti kí d'isi 'ra-né n̄ay kinlé, jipi-je 'sangi-é ə 'dəji 'panè: Ǝ lé ɔ rá wa? ¹² Kosi dow-je 'yun ta dan-dé-ti n̄a 'sobi-né do-é. De kí n̄a-je 'panè: Ǝ to dow kí maji ə de kí dan-ti-je 'panè: Kay! Ǝ to njèkur kosi dow-je wale. ¹³ Bè ya kàrè, ta kí sobi do-é lé, dow kí pa rəsi ya goto, kdo 'bəl 'boy-je lə jipi-je.

¹⁴ 'Ra n̄ay lé d'ɔ dan̄a ngá bá Jeju ɔti ɔw takəy-ti lə Lubə ə ndó dow-je né. ¹⁵ Néndó liə ɔr ndil jipi-je adi 'panè: Dow kanlé, ingə néndó al rəm, ngà ra ban bá ɛ gə mbete lə Lubə bè wa? ¹⁶ Jeju ilə-dé-ti panè: Né kí m'ndó dow-je lé, to né kí m̄a bá m'un k̄i do-m al. Ngà to Lubə kí njèkulə-m bá adi m'ndó-dé. ¹⁷ Dow kí ge ra né kí m̄e Ǝ Lubə ndigi lé, kinə to Lubə bá adi-m m'ndó né kinlé dow-je kàrè dowbé à gə rəm əse to né kí m̄a ya m'un k̄i do-m bá m'ndó-dé kàrè dowbé à gə rəm to. ¹⁸ Dow kí un ta k̄i do-é ya pa pa lé, to dow kí isi sangi riba kí sobi do-é ɛ ya. Ngà dow kí isi sangi riba lə njèkulə-é lé, ɛ bá to njera né kí togro-ti ə né ra kí njururu al goto ro-é-ti. ¹⁹ Moiyiji adi-si ndukun ya al wa? Ngà dow káre-rè kí kadi təl ro-é go-ti ya goto. Rəmə kdo ri bá 'sangi kadi 'toli-mi wa? ²⁰ Beba kosi dow-je d'ilə-é-ti 'panè: I lé 'ɔw k̄i ndil kí maji al m̄e-i-ti n̄ɔɔ. N̄a bá sangi kdo tol-i wa? ²¹ Jeju təl ilə-dé-ti panè: M'ra né káre-rè bəy ya é səi lay ya ndil-si t̄eɔ s̄ay. ²² Moiyiji un ndu adi-si kadi ijəi ngan-si-je ganjangi ə to né kí d'ulə gin-é do Moiyiji-ti nè al, ngà to ka-ji-je kí low bá d'ulə gin-é. Ə ndo taakoo ya səi ijəi dow ganjangi. ²³ †Səi ijəi dow ganjangi ndo taakoo-ti

† 7:23 7:23 Ja 5:9

bè, kɔɔ kadi ali-né dɔ ndukun lə Moiyiji al. Ngà kɔɔ ri bəy bá daji rɔ dow bikti ya m'adi-é lapiya ndɔ taakoo-ti rəmə, səi adi wəngi ra-si dɔ-m-ti bəy wa? ²⁴ Ooi rɔ dow kí ndaa-ti nè bá 'gangi-né ta al; ngà 'gangi ta gangi kí njururu bane.

²⁵ Dow-je kí dan-ti-je kí bebo Jorijalem-ti 'panè: Dow kí 'boy-je lə jipi-je d'isi 'sangi-é kɔɔ tɔl-é lé ya ban al wa? ²⁶ Ooi, ɛ ɔ pa ta ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti ə ta káre ya kàrè dow pa siə dɔ-ti al rəm. Adi 'boy-je lə-ji 'ndigi dɔ-ti kí ɛ kan bá to Kristi* lé ya tɔgrɔ-ti wa? ²⁷ Loki Kristi à ree lé, dow kí à gə lo kí i-ti ya goto. Ngà dow kanlé, jəi j'gəi lo kí i-ti. ²⁸ Jeju ɔ ndó dow-je né takəy-ti lə Lubə ya rəmə ɛ pa ta kì ndi-é kí boy panè: Adi 'painè 'gəi-mi rəm, 'gəi lo kí m'i-ti rəm al ban! Mə lé, m'ree kì dɔ rɔ-m al. Njèkulə-m lé to njèra né kí tɔgrɔ-ti, ngà gə bá səi 'gəi-é al. ²⁹ Mə m'gə-é kɔɔ m'i rɔ-é-ti bá m'ree mə tin rəm, bá to ɛ bá ulə-m rəm tɔ. ³⁰ Beba də 'sangi kadi d'uwə-é, ngà dow kí asi kadi uwə-é goto, kɔɔtalə dɔ gangi lo kuwə-é nəy bəy.

³¹ Dow-je nə dan kosi dow-je-ti d'adi mɛɛ-dé Jeju lé ə 'panè: Loki Kristi lé, à ree rəmə, ɛ à ra nékɔji-je nə kitə dow kanlé bəy ban wa? ³² Taje kí dow-je 'pa nɔm-nɔm 'sɔbi-né dɔ Jeju lé, usi mbi Parisi-je-ti. Beba njékun dɔ njégugné-je, kì Parisi-je d'ulə njéngəm takəy lə Lubə kadi d'ow d'uwə-é.

³³ Beba Jeju panè: «M'a kisi sə-si ndɛ bəy bá m'a təl kɔw rɔ njèkulə-m-ti. ³⁴ Loki m'a kɔw lé,

* **7:26** 7:26 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

a sangi-mi ngà a kingøi-mi al rəm, bá lo kí m'a kow-ti lé kàrè a kasi kowi-ti al rəm tɔ.» ³⁵ Rəmø jipi-je 'pa-nə ta dan-dé-ti 'panè: «Kow ə ɛ à kow rá ya bá j'a kingøi-é-né al lé wa? Ʒ à kow rɔ ngankɔ-ji-je-ti kí 'sane-nə d'isi be lə grɛki-je, kɔ kadi n'ndó né grɛki-je wa? ³⁶ Ʒ panè: “A sangi-mi, ngà a kingøi-mi al. Lo kí m'a kow-ti lé kàrè a kasi kowi-ti al. Ta kinlé kɔr mɛɛ-é tò ban wa?”»

³⁷ Sɔy ndɔ ra nəy kəykam-je, adi to ndɔ kí boy nə kin bá Jeju i ɔ taá, pa ta kì ndi-é kí boy panè: Dow kí kundə man ra-é rəmø, kadi-é ree rɔ-m-ti ɔy man. ³⁸ Dow kí adi-m mɛɛ-é lé, man ba-je kí à kadi dow-je kiskəm ya à kɪ mɛɛ-é-ti lo bul-bul titi kí mbete kí aa njay pa-né bè. ³⁹ Ta kinlé, Jeju pa sobi-né dɔ Ndil kí aa njay kí dɛ kí d'adi-n'è mɛɛ-dé d'a kingø. Dɔkaglo-é-ti kinlé Lubə adi Ndil kí aa njay al bəy, kɔ Lubə tɔji riba lə Jeju ndaa-ti rəsi al bəy.

⁴⁰ Loki dow-je kí dan-ti-je dan kosi dow-je-ti d'oo ta-je kinlé rəmø 'panè: Dow kanlé to njèpata kí ta Lubə-ti ya tɔgrɔ-ti. ⁴¹ Dɛ kí nə-je 'panè: Dow kanlé to Kristi. Rəmø dɛ kí rangi 'panè: Kristi lé à kɪ dɔnangi Galile-ti ban wa? ⁴² Mbete kí aa njay panè: Kristi lé, à tɛɛ gin koji-ti lə Dabidi mɛɛ be-ti kí Bɛtlekəm kí to be lə Dabidi. ⁴³ Bəba ta kí sobi dɔ Jeju lé, ta dow-je asi-nə dɔ-ti al adi 'gàngi-né-nə. ⁴⁴ Dow-je kí dan-ti-je dan-dé-ti 'ndigi kuwə Jeju ya, ngà dow kí asi kadi uwə-é goto. ⁴⁵ Njéngəm takəy lə Lubə lé, 'təl d'ow rɔ njékun dɔ njégugnə-je-ti, kì Parisi-je lé rəmø, 'dəji-dé 'panè: Kɔ ri bá uwəi-é 'reei siə al wa? ⁴⁶ Njéngəm takəy lə Lubə lé, d'ilə-

dé-ti 'panè: Ta-je kí dingəm kin pa lé to ta kí dow pa nja káre al ya bøy! ⁴⁷ Rəmø Parisi-je lé d'i sə-dé dɔ-ti 'panè: Səi lé ya kàrè adi-é ur-si wale bøy tɔ al ɓan! ⁴⁸ Dow káre-rè kí dan 'boy-je-ti əse dan Parisi-je-ti adi-é meɛ-é adi ooi nɔɔ ɓan wa? ⁴⁹ Ngà kosi dow-je kanlé, to gə bá 'gə ndukun lə Lubə al. Dɛ 'to dow-je kí ndɔl uwə dɔ-dé. ⁵⁰ †Nikodəm kí to káre dan 'boy-je-ti kí ndɔki ree ingə Jeju lé idə-dé panè: ⁵¹ Kí go ndukun-ti lə-ji ya lé, 'a koo ta ta dow-ti al rəm, 'a gə né kí dowbé lé ra al rəm ya 'a gangta dɔ-é-ti wa? ⁵² Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: I 'ɔw kɪ to dow kí dɔnangi Galile-ti tɔ ngá wa? 'Ndó ndukun maji 'oo ə 'a gə kí njèpata kí ta Lubə-ti à kɪ dɔnangi Galile-ti al. ⁵³ [Go-ti, ná-ná ya ɔti ɔw be liə-liə.

8

Ta kí sɔbi dɔ dené kí d'uwə-é dɔ kaya-ti

¹ Jeju ɔw dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti. ² Ngà kɪ ndɔge rati ya ɛ təl ree takəy-ti lə Lubə gogi ə dow-je lay 'ree rɔ-é-ti. Beba ɛ isi nangi isi ndó-dé né. ³ Rəmø njéndó dow-je ndukun-je, kɪ Parisi-je d'uwə dené káre dɔ kaya-ti 'ree siə rɔ Jeju-ti d'adi-é ɔ dan dow-je-ti danɔ. ⁴ Ngá bá d'idə Jeju 'panè: «Njéndó dow-je né, dené kanlé j'uwə-é dɔ kaya-ti. ⁵ Ə meɛ ndukun-ti lé, Moiyiji un ndu adi-ji, kɔɔ kadi ko dené-je kí bè kinlé j'tilə-dé kɪ ər j'tɔl-dé kɔgi. Ngà i ə 'a pa ta dɔ-ti panè ri wa?» ⁶ Dɛ 'dəji-é ta kinlé bè kɔɔ kingə-né ta madi ta-é-ti, kɔɔ kadi d'ilə-né ta dɔ-é-ti. Ngà Jeju ulə dɔ-é nangi ə isi tijə né nangi kɪ ngon ji-é. ⁷ Loki

† 7:50 7:50 Ja 3:1,2

'døji-é ta kəm-dé kete-kete lé, e ɔr dɔ-é taá idə-dé panè: «Dow kí dan-si-ti kí ra majal nja káre al bəy ya ə un ər ilə-né dené lé dɔsəy.»⁸ Ə Jeju təl ulə dɔ-é nangi gogi ə isi tijə né nangi ya bəy.⁹ Loki d'oo ta-je kin bè lé [mɛɛ-dé uwə-dé kɪ ta]* adi d'ɪ káre-káre, ɪ dɔ dɛ-ti kí 'tɔgi nɔ-ti ya [sar dɔ sɔy-dé-je-ti.] Beba Jeju kɪ dené lé ya par 'nəy danə dan kosi-je-ti.¹⁰ Rəmə Jeju ɔr dɔ-é taá ə dɔji dené lé panè: Dené, njékilə ta dɔ-i-ti-je lé d'ow rá wa? Dow káre ya kàrè gangta dɔ-i-ti al wa?¹¹ Ə dené lé ilə-é-ti panè: 'Babe, dow gangta dɔ-m-ti al. Beba Jeju idə-é panè: «Mə kàrè m'gangi ta dɔ-i-ti al ya tɔ é ɔw, ngà majal bá gogi rangi 'ra al ngá.»†

Jeju pa ta rəsi dɔ kullə-ti liə adi dow-je

¹² †Jeju pa ta kí rangi ya bəy adi dow-je panè: Mə lé, m'to londógi lə dɔnangi. Dow kí un go-m lé à njiyə lo kí ndul-ti al, ngà à kingə lo kí ndógi kí to kiskəm.¹³ †Rəmə Parisi-je pa siə 'panè: Ta kí sobi dɔ-i bá i ya 'a 'pa adi dow-je kin ya rəmə toji kí to ta kí tɔgrɔ-ti al.¹⁴ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: Lé mə ya m'pa ta kí sobi dɔ-m m'adi dow-je kàrè, ta kí m'pa lé to ta kí tɔgrɔ-ti ya. Kdɔ mə m'gə lo kí m'ɪ-ti rəm, m'gə lo kí m'isi m'ow-ti rəm tɔ. Ngà sɔi rəmə, 'gəi lo kí m'ɪ-ti al rəm, bá 'gəi lo kí m'a kow-ti al rəm tɔ.¹⁵ Səi 'gangi ta kí

* **8:9** 8:9 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki. † **8:11** 8:11 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki. † **8:12** 8:12 Mat 5:14; Ja 9:5 † **8:13** 8:13 Ja 5:31

go lo koo-ti læ dow. Ngà m̄, m'gangi ta dɔ dow-ti al. ¹⁶ Ə kinə m̄ m'gangi ta kàrè, ta kí gangi læ-m ɔw nati k̄i ta kí tɔgrɔ-ti. Kdɔ m̄ m'ɔ k̄i kár-m al. Bɔbi-m kí njèkulə-m lé ɔ sə-m nati. ¹⁷ M̄ ndukun-ti læ-si lé, 'ndàngi 'panè né kí dow-je joo 'pa ta dɔ-ti kinlé, né-é to tó-é. ¹⁸ M̄ m'pa ta kí sobi dɔ-m m̄ ya m'adi dow-je rəm, bá Bɔbi-m kí ulə-m lé kàrè pa ta kí sobi dɔ-m adi dow-je rəm tɔ. ¹⁹ Rəmə 'd̄əji-é 'panè: Bɔbi-i lé ɔ rá wa? Ə Jeju ilə-dé-ti panè: S̄əi 'ḡəi-mi al rəm, bá 'ḡəi Bɔbi-m al rəm. Kinə 'ḡəi-mi rəmə a ḡəi Bɔbi-m tɔ. ²⁰ Jeju ɔ takəy-ti læ Lubə ngɔsi k̄i lo kilə kadkare kadi Lubə ɔ ndó né dow-je bá pa-né ta-je kinlé. Dow ya kàrè uwə-é al, kdɔtalə dɔkàd̄i liə asi al b̄əy. ²¹ Jeju təl idə-dé b̄əy panè: M'a kɔw, s̄əi a sangi-mi ə s̄əi a koyi dan majal-je-ti læ-si. Lo kí m'a kɔw-ti lé, s̄əi a kasi kowi-ti al. ²² Jipi-je 'panè ɛ ɔw k̄i tɔl rɔ-é ɔbi. Kdɔ ɛ panè: Lo kí m'a kɔw-ti lé s̄əi a kasi kowi-ti al. ²³ Jeju ilə-dé-ti panè: S̄əi 'toi kí dɔnangi-ti nè, ngà m̄ m'to kí taá dɔrɔ-ti. S̄əi 'toi kí 'lə dɔnangi, ngà m̄ m'to kí 'lə dɔnangi al. ²⁴ Gin-é kin bá m'idə-si-né m'panè a koyi dan majal-je-ti læ-si. Kdɔ kinə adi m̄-si kí m̄ m'to njèkisi‡ lé al rəmə, a koyi dan majal-je-ti læ-si ya. ²⁵ Ə d̄ə 'd̄əji-é 'panè: I 'to n̄á? Rəmə Jeju ilə-dé-ti panè: Ta kinlé lo kulə gin-é-ti n̄y ya m'idə-si! ²⁶ M'ow k̄i ta-je n̄y kí sobi dɔ-si kadi m'pa rəm, kadi m'gangta dɔ-ti rəm. Ngà njèkulə-m lé to njèpata kí tɔgrɔ-ti ə ta kí m'oo ta-é-ti bá m'pa m'adi dow-je kí dɔnangi-ti

‡ 8:24 8:24 Jipi-je 'gir kí Lubə ya kár-é à panè: M̄ m'to njèkisi (Tɛt 3:14).

nè. ²⁷ Ta kí Jeju idə-dé lé de 'gə kí to ta kí sɔbi do Bɔbi-é Lubə al. ²⁸ Beba Jeju idə-dé panè: «Loki a kuni Ngon lə dow kí taá bá a gəi kí ma lé m'to njəkisi rəm, m'ra né kì do rɔ-m al rəm. Ngà né kí Bɔbi-m ndó-m bá m'idə dow-je. ²⁹ Njèkulə-m lé a sə-m nati. E inə-m kì kár-m al. Kdotalə ma m'ra né-je kí nəl-é kì ndɔ-je lay.»

³⁰ Loki Jeju pa ta-je kin bè lé, dow-je na d'adi-é mee-dé. ³¹ Beba e idə jipi-je kí d'adi-é mee-dé lé panè: «Kinə ai do ta-ti lə-m njàngi rəmə, səi 'toi njéndó né-je lə-m kí togrɔ-ti. ³² Səi a gəi ta kí togrɔ-ti ə ta kí togrɔ-ti à taa-si kilə-si taá.» ³³ †De d'ilə-é-ti panè: «Je j'to nganka Abrakam ə je j'to bə-je lə dow nja káre al, ngà ban bá i 'panè ta kí togrɔ-ti à taa-ji kilə-ji taá bəy wa?» ³⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí rá-rá kí ra majal lé to bə lə majal. ³⁵ Ə bə lé e à kisi mee kəy-ti lə 'ba-é sar al, ngà ngon lə njəkəy bá à kisi-ti sartagangi. ³⁶ Beba kinə ma Ngon lə Lubə ya m'taa-si m'ilə-si taá rəmə, a toi bə-je al ya togrɔ-ti. ³⁷ M'gə kí səi 'toi nganka Abrakam ya ngà səi 'sangi kdɔ tɔli-mi, kdotalə 'mbati ta lə-m. ³⁸ Ma m'pa ta do né-ti kí m'oo rɔ Bɔbi-m-ti ə səi kàre ta kí ooi ta bɔbi-si-ti bá 'rai-né né tɔ.» ³⁹ De d'ilə-é-ti 'panè: «Je j'to kí gin ka-ti lə Abrakam.» Ə Jeju idə-dé panè: Kinə 'toi kí gin ka-ti lə Abrakam rəmə, 'rai kullə ra Abrakam tɔ bane. ⁴⁰ Ngà kí ngɔsnè kinlé səi 'ndigi 'tɔli-mi, ma kí m'idə-si ta

† **8:33** 8:33 Mat 3:9; Luk 3:8 § **8:39** 8:39 Ta kinlé, mee mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kì ji-dé kì ta greki lé 'panè: Kinə 'toi kí gin ka-ti lə Abrakam rəmə lé, a rai kullə ra Abrakam tɔ bane.

kí tɔgrɔ-ti kí m'oo ta Lubə-ti. Né-é kin to né kí Abrakam ra al. ⁴¹ Ngà səi lé 'rai kullə ra bobɪ-si. Dɛ d'idə-é panè: «Jɛ 'to ngan-je kí bobɪ-ji goto al. Bobɪ-ji ra káre-rè ə to Lubə.» ⁴² Jɛju idə-dé panè: «Kinə Lubə ya to Bobɪ-si rəmə lé a ndigi-mi, kɔɔ m'j̄ rɔ Lubə-ti bá m'ree; m'ree k̄i dɔ rɔ-m al, ngà to ɛ bá ulə-m. ⁴³ Kɔɔ ri bá səi 'gəi mɛɛ ta lə-m al wa? Kɔɔ səi asi ndigi dɔ ta-ti lə-m al. ⁴⁴ Səi lé, bobɪ-si to Sú, adi səi 'ndigi rai né-je kí mɛɛ bobɪ-si ndigi. Ɛ to njétɔl dow-je lo kulə gin-é-ti nu ə ɛ ɔ dɔ ta kí tɔgrɔ-ti al, kɔɔ ta kí tɔgrɔ-ti goto ta-é-ti. Loki ɛ ədi ta lé, to ta-je liə kí mɛɛ-é-ti ya bá ɛ tɛɛ-né tin; kɔɔ ɛ to njəkəɔta rəm, bá to bobɪ njəkəɔta-je rəm tɔ. ⁴⁵ Ngà mɔ lé, səi adi-mi mɛɛ-si al kɔɔ m'pa ta kí tɔgrɔ-ti. ⁴⁶ Nɔ dan-si-ti asi tɔji kí m'ra majal wa? Kinə m'pa ta kí tɔgrɔ-ti lé, kɔɔ ri bá səi adi-mi mɛɛ-si al wa? ⁴⁷ Dow kí to kí lə Lubə lé oo ta lə Lubə. Səi ooi ta lə Lubə al, kɔɔ səi 'toi kí liə al.»

⁴⁸ Jipi-je d'ilə Jɛju-ti 'panè: «Pa kí j'panè i 'to dow kí dɔnangi Samari-ti rəm, 'ɔw k̄i ndil kí maji al mɛɛ-i-ti rəm kinlé to tó-é ya al wa?» ⁴⁹ Bɛba Jɛju ilə-dé-ti panè: «M'ɔw k̄i ndil kí maji al mɛɛ-m-ti al. Ngà mɔ m'to dow kí m'un ta Bobɪ-m, ngà səi bá uni ta-m al. ⁵⁰ Mɔ m'sangi rɪbɔ lə-m al; dow káre kí njəsangi rɪbɔ lə-m k̄i njəkəɔdi naji ya isi nɔɔ. ⁵¹ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow təl rɔ-é go ta-ti lə-m lé, à koy ndɔ al.» ⁵² Bɛba jipi-je d'idə-é 'panè: «Kí nè kinlé, j'gə kí ɔw k̄i ndil kí maji al mɛɛ-i-ti nɔɔ. Abrakam oy, njépata-je kí ta Lubə-ti kàrè d'oy tɔ ə i panè: “Kinə dow təl rɔ-é go ta-ti lə-m lé, à koy ndɔ al.” ⁵³ Sé i

'boy itə ka-ji Abrakam kí oy lé wa? Njépata-je kí ta Lubə-ti kàrè d'oy rəm, ngà i oo rɔ-i ki ná ya wa?» ⁵⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Kinə mə ya m'osi gaji rɔ-m rəmə, kosi gaji rɔ lə-m to né kí kogi kare. To Bobi-m bá osi gaji-m ə ɛ bá səi 'painè to Lubə lə-si! ⁵⁵ Ə səi 'gəi-é al; ngà mə m'gə-é. Kinə m'panè m'gə-é al rəmə, m'a to njəkəɗta madi-si tɔ. Ngà m'gə-é rəm, bá m'təl rɔ-m go ta-ti liə rəm. ⁵⁶ Ka-si Abrakam ra rɔnəl n̄a, loki ɛ gir kí n'a koo ndɔ ree lə-m. ɛ oo ndɔ ree lə-m ə rané rɔnəl.» ⁵⁷ Rəmə jipi-je 'pa siə 'panè: «I kan, 'ra bal kormi al bəy ya rəmə i 'ba rɔ-i njəkoo Abrakam al ban wa!» ⁵⁸ Jeju idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kete bá kadi Abrakam isi lé, mə m'isi nɔɔ ngá.» ⁵⁹ Rəmə de 'kote ər-je kɔɔ tilə-é-né, ngà Jeju ɔti bɔyɔ rɔ-é ə ɔti rangi takəy-ti lə Lubə.

9

*Jeju adi dingəm kí kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti oo lo
Mar 8:22-25; 10:46-52*

¹ Jeju isi dəə rəmə, oo dingəm kí kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti. ² Beba njéndó né-je liə 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, dingəm kanlé, njékoji-é-je bá 'ra majal əse to daji rɔ-é ya bá ra majal bá kəm-é tɔɔ-né lo koji-é-ti bè wa? ³ Jeju idə-dé panè: To ta lə majal liə əse majal lə njékoji-é-je bá kəm-é tɔɔ-né tin al; ngà tò bè kɔɔ kadi Lubə ɔji-né tógi-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti kɔ takul-é. ⁴ Kada nè kin ya adi j'rai kullə-je lə njékulə-m; kɔɔ kinə ndɔ il rəmə, dow à kasi ra kullə al ngá.

⁵ †Loki m'isi donangi-ti nè bøy lé, m'to londógi læ donangi.

⁶ Jeju pa ta kin bè ngá bá tubə man ta-é nangi løy-né nangi, or kəm njèkəmtə-ti lé ⁷ ə idə-é panè: 'Ōw 'togi kəm-i man dangi-ti kí 'ba-é Silowe kí kər mɛɛ-é to: Ngonnjèkullə. Beba njèkəmtə lé ɔw dangi Silowe-ti lé ɔw togi kəm-é; ə loki isi təl rəmə, oo lo. ⁸ Beba njétakəy-je liə kì dow-je kí kete d'oo-é kí to njèkisi kɔy né lé 'panè: Ǝ kan ya bá to njèkisi kɔy né lé al wa? ⁹ Dɛ kí nǎ-je 'panè: To ɛ ya. Dɛ kí dan-ti-je 'panè: To dow kí tanǎ siə bi to ɛ al. Ə ɛ ya panè: To mǎ ya. ¹⁰ Beba dɛ 'dɔji-é 'panè: Ra ban bá kəm-i lé oo lo wa? ¹¹ Njèkəmtə lé ilə-dé-ti panè: Dingəm kí 'ba-é Jeju bá løy nangi or kəm-m-ti ə idə-m panè: 'Ōw 'togi kəm-i man dangi-ti kí 'ba-é Silowe. Beba m'ɔw m'togi kəm-m ya rəmə kəm-m oo lo. ¹² Dɛ 'dɔji-é 'panè: Dingəm lé ǎ rá wa? Ǝ kí kete to njèkəmtə lé panè: M'oo lo kí ɔw-ti al. ¹³ Rəmə dɛ d'or ɛ kí kete to njèkəmtə lé d'ɔw siə rɔ Parisi-je-ti. ¹⁴ Ə to ndɔ taakoo-ti læ jipi-je bá Jeju løy-né nangi or kəm-é-ti adi-é oo-né lo tin. ¹⁵ Beba Parisi-je lé kàrè 'dɔji ɛ kí kete to njèkəmtə lé se ra ban bá kəm-é lé oo lo wa? Ǝ idə-dé panè: Ǝ løy nangi or kəm-m-ti ə m'ɔw m'togi rəmə m'oo lo. ¹⁶ Loki ɛ pa ta kin bè rəmə, Parisi-je kí nǎ-je 'panè: To dow kí i rɔ Lubə-ti al, kdɔtalə ilə kuji dɔ ndɔ taakoo-ti al. Ngà dɛ kí dan-ti-je 'panè: Dow kí to njèramajal lé, à ra ban bá à ra nékɔji-je kí titi-nǎ bè kin wa? ¹⁷ Ra adi gángi-nǎ tò dan-dé-ti. Beba dɛ 'təl 'dɔji-

† 9:5 9:5 Mat 5:14; Ja 8:12

é bəy 'panè: I ya bè lé, ta ri bá i pa dɔ dow-ti kɪ adi kəm-i oo lo lé wa? Njèkəmto lé ilə-dé-ti panè: Ɛ to njèpata kɪ ta Lubə-ti. ¹⁸ 'Boy-je lə jipi-je lé 'mbati ndigi dɔ-ti kɪ dingəm kinlé kete to njèkəmto bá ngɔsnè təl oo lo, adi dɛ 'ba njékoji-é-je d'adi 'ree. ¹⁹ Beba 'dəji-dé 'panè: Ɛ kanlé to ngon-si kɪ səi 'painè kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti lé ya ban wa? Ngà ra ban bá kɪ nè kin oo lo wa? ²⁰ Njékoji-é-je lé 'panè: Jɛ j'gə kɪ to ngon-ji ə kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti nɯ ya. ²¹ Ngà kəm rəbi kɪ ɛ oo-né lo ngá kin kàrè j'gə al rəm, bá dow kɪ adi kəm-é oo lo kin kàrè, j'gə-é al rəm tɔ. Səi ya 'dəji-é ooi. Tɔgi gangi asi pa ta dɔ rɔ-é-ti. ²² Njékoji-é-je lé 'pa bè kɔ dɛ 'bəl 'boy-je lə jipi-je. Kdɔtalə ta-dé asi-nɔ kadi kinə dow kɪ rá-rá ya panè Jeju to Kristi* rəmə, kadi 'tubə-é kɔgi kəykəwnɔ-ti lə-dé. ²³ Gin-é kin bá njékoji-é-je 'pa-né 'panè: To dow kɪ tɔgi gangi ɔn ɔ 'dəji-é ooi. ²⁴ Beba dingəm kɪ kete to njèkəmto lé, Parisi-je 'təl 'ba-é ba kɪ nja joo ə d'idə-é 'panè: 'Pa ta kɪ tɔgrɔ-ti 'osi-né gajɪ Lubə. Jɛ j'gə kɪ dingəm kinlé to njèramajal. ²⁵ Ɛ ilə-dé-ti panè: Lé ɛ to njèramajal ya kàrè, mɔ m'gə al. Ngà né káre kɪ m'gə ɔn: Kete m'to njèkəmto ə ngɔsnè m'oo lo. ²⁶ Dɛ 'dəji-é 'panè: Ri bá ɛ ra sə-i wa? Ɛ ra ban bá adi kəm-i lé oo lo wa? ²⁷ Ɛ idə-dé panè: Ta kinlé m'pa kete ya səi ooi al; ngà kɔ ri bá səi 'ndigi kadi m'təl m'idə-si ya bəy wa? Səi kàrè 'ndigi təli njéndó né-je liə tɔ wa? ²⁸ Dɛ 'taji-é ə 'panè: I bá 'to njéndó né liə; jɛ j'to njéndó né-je lə Moiyiji. ²⁹ Moiyiji

* **9:22** 9:22 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kɪ Lubə mbəti-é.

lé, je j'gə kí Lubə pa siə ta; ngà dow kanlé, je j'gə lo kí tɛɛ-ti al. ³⁰ E ilə-dé-ti panè: Ooi, né kí tò bəl ɛn: Jeju lé, səi 'gəi lo kí i-ti al ə e bá adi kəm-m oo lo tin. ³¹ Jəi j'gəi kí Lubə oo ta lə njəramajal-je al. Ngà dow kí rá-rá kí ilə kuji do Lubə-ti ə ra né kí mɛɛ Lubə ndigi lé, dowbé kin bá Lubə oo ta liə. ³² Dow kí kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti ya dow adi kəm-é oo lo adi j'oo ta-é nja káre al ya bəy. ³³ Dingəm kí adi kəm-m oo lo kinlé, kinə i rɔ Lubə-ti al lé, né káre ya kàrè à kasi ra al. ³⁴ 'Boy-je lə jipi-je d'ilə-é-ti 'panè: I kí 'to njəramajal kí koji kəy kin ya bá 'ba rɔ-i njəndó-ji né al ban! Beba 'tubə-é lo kəwnə-ti lə-dé kɔgi. ³⁵ Jeju oo ta tubə kí 'tubə-é lé ə loki ingə-é rəmə dəji-é panè: 'Adi mɛɛ-i Ngon lə dow wa? ³⁶ E dəji Jeju panè: 'Babe, Ngon lə dow ə to nə bá kadi m'adi-é mɛɛ-m wa? ³⁷ Jeju idə-é panè: Ngon lə dow lé, i oo-é ngá, to mə kí mə m'pa sə-i ta nè kin ya. ³⁸ Beba e panè: M'adi-i mɛɛ-m, 'Babe, ə ɔsi do-é nangi nɔ-é-ti. ³⁹ Go-ti, Jeju panè: M'ree donangi-ti nè kdɔ gangta. Kdɔ kadi njékəmtɔ-je d'oo lo ə njékoo lo-je 'təl njékəmtɔ-je tɔ. ⁴⁰ Loki Parisi-je kí dan-ti-je kí d'a siə natɪ d'oo ta-je kin bè lé, 'pa siə 'panè: Je kàrè j'to njékəmtɔ-je tɔ wa? ⁴¹ Jeju ilə-dé-ti panè: Kinə 'toi njékəmtɔ-je rəmə, lé majal lə-si à goto. Ngà kí ngɔsnè-ti kin səi 'painè: Je j'to njékoo lo-je. Beba majal lə-si tò lo tò-é-ti tɔ.

10

Njèkul bati-je kí maji

¹ «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow andi go bati-je-ti k̄i tarəbi gali al, ngà al k̄i d̄o gali kəl-é-ti kí rangi lé dowbé to njèbogi, to bəkaya. ² Ngà dow kí andi k̄i tarəbi gali lé to njèkul bati-je. ³ Njèngəm takəy t̄e tarəbi adi-é ə bati-je d'oo ndi-é. Rəmə bati-je kí 'to 'liə lé, ɛ ba-dé k̄i ri-dé ri-dé, ə ɔr n̄-dé t̄e sə-dé ndaa-ti. ⁴ Loki ɛ adi bati-je liə 't̄e ndaa-ti lay rəmə, ɛ njiyə n̄-dé-ti, ə bati-je lé 'ndole go-é k̄d̄o d̄e 'gə ndi-é. ⁵ Dow kí to mba lé, bati-je d'a k̄ay-é k̄a ngərəngi bi d'a ndole go-é al; k̄d̄o d̄e 'gə ndi mba-je al.» ⁶ Dow-je 'gə m̄eə gosta kí Jeju pa sə-dé kinlé al. ⁷ Beba Jeju təl pa b̄əy panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; m̄a m'to tarəbi kəy lə bati-je. ⁸ D̄e lay kí 'ree n̄-m-ti kete lé, 'to njèbogi-je k̄i bəkaya-je, adi bati-je d'oo ta lə-dé al. ⁹ M̄a m'to tarəbi, adi kinə dow andi k̄i tarəbi kí r̄o-m-ti rəmə, à kaji; ɛ à kandi rəm, à t̄e rəm, bá à kingə nékuso rəm t̄o. ¹⁰ Ngà njèbogi lé, ɛ ree k̄d̄o bogi né rəm, təl né rəm, bá tuji né rəm. Ngà m̄a m'ree k̄d̄o kadi dow-je d'isi kəm ə kadi kiskəm lə-dé kinlé maji-é al d̄o lo rəm t̄o. ¹¹ M̄a m'to njèkul bati-je kí maji. Njèkul bati-je kí maji lé, ilə r̄o-é k̄ogi k̄d̄o bati-je liə. ¹² Ngà njèrakullə là kí to njèkul bati-je kí t̄ogr̄o-ti al, adi 'to bati-je liə al rəm lé, loki ɛ oo jagim isi ree rəmə, tusi bati-je in̄ə-dé ay adi jagim ree tuwə-dé ə sane ndəgi-é-je kati-kati. ¹³ Dow kinlé ra bè k̄d̄o ɛ to njèrakullə là adi usi-é d̄o bati-je-ti al. M̄a m'to njèkul bati-je kí maji. ¹⁴ †M'gə bati-je lə-m rəm, bati-je lə-m k̄àrè 'gə-m rəm t̄o. ¹⁵ Titi kí Bobi-m gə-m-né lé, m̄a k̄àrè m'gə Bobi-m t̄o ə

† **10:14** 10:14 Mat 11:27; Luk 10:22

m'ilə rə-m kəgi kdo bati-je lə-m. ¹⁶ M'ow kə bati-je kə rangi nɔɔ, ngə goto bá 'goto mee gali-ti nə bəy. De kinlé tò kadi m'ree sə-dé; de d'a koo ndi-m ə d'a to nékul-je kə káre-rè rəm, njèkul-dé à 'ra káre-rè rəm tɔ. ¹⁷ Bəbi-m ndigi-m kdo kilə kə m'ilə rə-m kəgi kdo kadi m'təl m'isi kəm gogi. ¹⁸ Mə ya m'ilə rə-m kəgi kə mee ndigi lə-m bi dow à təl-m kə do rə-é al. M'ow kə tógi kadi m'ilə rə-m kəgi rəm, bá m'ow kə tógi kadi m'təl m'isi kəm gogi rəm; ɛ bá to ndu kə m'ingə rə Bəbi-m-ti.»

¹⁹ Ta-je kinlé ra adi gáangi-nə tò dan jipi-je-ti rangi ya bəy. ²⁰ Dow-je nə dan-dé-ti ya 'panè: «É ow kə ndil kə maji al mee-é-ti rəm, to mbé rəm. Ngə kdo ri bá ooi ta liə wa?» ²¹ De kə madi-je 'panè: «Ta-je liə to ta lə dow kə ow kə ndil kə maji al mee-é-ti al. Sé dow kə ow kə ndil kə maji al mee-é-ti lé à kasi kadi njəkəmtɔ oo lo to wa?»

Jipi-je 'mbati ta lə Jeju

²² Ndo káre bə 'ra nəy kəy lə Lubə mee bebo Jorijaləm-ti nəy kul-ti. ²³ Jeju njiyə ndó rə-é takəy-ti lə Lubə gin pal-ti lə Salomɔ. ²⁴ Rəmə 'boy-je lə jipi-je d'ilə-nə 'gəə do-é ə dəji-é 'panè: «Kàdi ban bá i a kadi mee-ji usi nangi wa? Kinə i ya 'to Kristi* lé rəmə 'idə-ji rəsi.» ²⁵ Jeju ilə-dé-ti 'panè: «Mə m'idə-si ya ngə səi ooi kə ta kə təgrɔ-ti al. Kullə-je kə m'ra kə ri Bəbi-m kin ya asi kadi 'gəi-mi-né. ²⁶ Ngə səi adi mee-si al kdo səi 'toi kə dan bati-je-ti lə-m al. ²⁷ Bati-je lə-m d'oo ndi-m 'gə; mə m'gə-dé ə de 'ndole go-m. ²⁸ Mə m'adi-dé kiskəm kə sartagangi; de d'a koy ndə al rəm,

* **10:24** 10:24 Kristi lé kə mee-é to dow kə Lubə mbəti-é.

ba dow à kasi taa-dé ji-m-ti al rəm to. ²⁹ Bobi-m kí adi-m-dé lé, tógi-é itə tógi-je lay ə dow kí asi taa-dé ji Bobi-m-ti ya goto. ³⁰ Ma lé, je kì Bobi-m j'to dow-je kí káre-rè.»

³¹ Nja káre ya bəy, jipi-je d'oy ər-je kɔɔ tilə-é-né tol-é. ³² Beba ɛ idə-dé panè: «M'ra kullə-je kí maji-maji n̄a kí i rɔ Bobi-m-ti m'adi ooi. Dan kullə-je-ti kí m'ra kinlé ɛ kí rá bá 'ndigi 'tiləi-mi kì ər kɔɔ wa?» ³³ Ə 'boy-je lə jipi-je lé d'ilə-é-ti 'panè: «Je j'ndigi tol-i kɔɔ kullə-je kí maji-maji kin al; ngà kɔɔ i kí 'to dow ya rəmə 'ba rɔ-i Lubə, adi ta kin to takobi!» ³⁴ Jezu ilə-dé-ti panè: «Mee ndukun-je-ti lə-si lé 'ndangi panè: "Ma Lubə m'panè səi 'toi lubə-je." ³⁵ Dow-je kí Lubə pa sə-dé ta ya bá ndukun ba-dé lubə-je lé al wa! Ə ta kí mbete kí aa njay pa lé dow à kɔɔ kɔgi al rəm to! ³⁶ Ma lé, Bobi-m ɔr-m ində-m tagay ə ulə-m donangi-ti nè, rəmə səi 'painè: "M'pa ta kɔbi dɔ Lubə-ti." Kɔɔ pa kí m'panè: "M'to Ngon lə Lubə." ³⁷ Kinə m'ra kullə-je lə Bobi-m al rəmə, adi-mi mee-si al! ³⁸ Ngà kinə kullə-je kí m'ra lé to kullə-je lə Bobi-m ya, é kinə ma bá lé adi-mi mee-si al kàrè rəmə, adi mee-si kullə ra-m-je kinlé bəl bane. Beba a gəi maji yéréré kí Bobi-m to kí lə-m ə ma m'to kí lə Bobi-m to.» ³⁹ Dɛ 'təl 'sangi kadi d'uwə-é, ngà ɛ tɛɛ ji-dé-ti. ⁴⁰ †Beba Jezu təl ɔw gidi ba Jurde-ti gogi, lo-ti kí Ja ulə gin ra dow-je batəm-ti ə ɛ isi-ti. ⁴¹ Dow-je n̄a ya 'ree rɔ-é-ti ə 'panè: «Nékoji káre ya kàrè Ja ra al, ngà ta-je lay kí Ja pa dɔ dow-ti kinlé to ta kí togrɔ-ti. ⁴² Lo-é-ti kinlé dow-je n̄a ya d'adi

† 10:40 10:40 Ja 1:28

męę-dé Jeju.»

11

Koy læ Lajar

¹ †Dingəm káre bè kí ri-é læ Lajar b́a rɔ-é to-é. E to dow kí męę be-ti kí Betani kí to bekoji Mari de k̀i ngonkɔ-é Marti. ² †Marti kinlé b́a ndɔki ur ubi dɔ 'Babe-ti ə uwə bəl dɔ-é bɔr-né nja-é lé. E to kɔnan Lajar kí rɔ-é to-é lé. ³ Ngankɔ-nɔ-je kí dené kí joo kinlé d'ulə kullə d'idə Jeju 'panè: «'Babe, ę kí i 'ndigi-é lé, rɔ-é to-é.» ⁴ Loki Jeju oo ta kinlé rəmə panè: Mɔy kinlé à tɛɛ koy al. To mɔy kí à ra kadi ri Lubə ɓa-né rəm, b́a k̀i takul mɔy kinlé ya dow-je d'a kɔsi-né gaji Ngon læ Lubə rəm tɔ. ⁵ Marti k̀i ngonkɔ-é Mari, k̀i kɔnan-dé Lajar lé 'to dow-je kí Jeju ndigi-dé. ⁶ Loki Jeju oo ta rɔto læ Lajar lé, ę isi lo kí isi-ti lé ya ra ndɔ joo go-ti bəy; ⁷ ngà b́a idə njéndó né-je liə panè: «J'təli j'ɔwi dɔnangi Jude-ti gogi.» ⁸ Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: Njéndó dow-je né, i kí ngɔsnè bəy é jipi-je 'sangi kɔɔ tilə-i k̀i ər tɔl-i lé ya 'ge təl kɔw dɔnangi Jude-ti gogi bəy wa! ⁹ Jeju ilə-dé-ti panè: Lo kí kada lé, k̀adi ra-ti dɔgi gidi-é joo ya al wa? Kinə dow ɔw njiyə kada lé, à dar né al, kɔɔ lo ndógi dɔnangi-ti adi dowbé oo lo. ¹⁰ Ngà kinə dow njiyə ndɔɔ rəmə, à dar né, kɔɔ lo ndógi nɔ-é-ti al. ¹¹ Jeju pa ta-je kinlé bè ngà b́a idə njéndó né-je liə panè: Nam-ji Lajar lé tò ɓi é m'a kɔw ndəl-é ɓane. ¹² Ə njéndó né-je 'panè: 'Babe, kinə tò ɓi lé à kingə lapiya. ¹³ Jeju lé pa ta

† 11:1 11:1 Luk 10:38,39 † 11:2 11:2 Ja 12:3

koy lə Lajar, ngà njéndó né-je 'gir kí ɛ pa ta lə bi kí tò kare. ¹⁴ Befa Jeju idə-dé rəsi panè: Lajar lé oy. ¹⁵ Ə kí sɔbi dɔ-si səi rəmə rɔ-m nəl-m kɔɔ goto kí m'goto siə nɔ. Né kin à ra kadi adi-mi-né mɛɛ-si. Ngà adi j'owi ki rɔ-é-ti nɔɔ. ¹⁶ Rəmə Tomasi kí 'ba-é Ndungə lé, idə ndəgi njéndó né-je panè: Jəi kàrè j'owi, kɔɔ kadi j'oyi kɔ Jeju lé tɔ. ¹⁷ Loki Jeju ɔw tɛɛ rəmə, ɛ oo kí 'dubi Lajar ra ndɔ sɔ ngá. ¹⁸ Ə kɔ Betani kɔw Jorijalɛm lé, à kasi kulə mɛtər mutə je bè. ¹⁹ Jipi-je nɔ ya 'ree rɔ Marti-ti kɔ Mari 'ree 'sɔl mɛɛ-dé kɔɔ koy lə kɔnan-dé lé. ²⁰ Loki Marti oo kí Jeju ɔw ree nɔɔ rəmə, ɛ i ɔw tilə kəm-é, ngà Mari bá isi nangi mɛɛ kəy-ti. ²¹ Marti idə Jeju panè: 'Babe, kinə ndɔ-é-ti isi nè lé, kɔnan-m à koy al. ²² Ngà kí ngɔsnè-ti kin ya kàrè m'gə kí né lay kí i 'dəji Lubə lé, Lubə à ra kadi-i. ²³ Jeju idə-é panè: Kɔnan-i lé, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. ²⁴ Ə Marti ilə-é-ti panè: M'gə kí dɔbəy ndɔ-ti kí dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, ɛ à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ tɔ. ²⁵ Jeju ilə-é-ti panè: Mɔ lé m'to njəkadi dow-je 'tɔsi ndəl d'ində lo 'tɛɛ rəm, bá m'to njəkadi dow-je d'isi kəm rəm tɔ. Dow kí adi-m mɛɛ-é lé, lé oy ya kàrè dowbé à kisi kəm rəm, ²⁶ nɔ-nɔ kí isi kɔ dɔ-é taá ə adi-m mɛɛ-é lé, à koy ndɔ al. Ta kinlé 'oo kí ta kí tɔgrɔ-ti wa? Marti ilə-é-ti panè: ²⁷ Oiyɔ, 'Babe, m'adi mɛɛ-m kí i 'to Ngon lə Lubə, 'to Kristi kí tò kadi à ree dɔnangi-ti. ²⁸ Loki ɛ pa ta kinlé rəmə, ɛ ɔsi təl ɔw ba ngonkɔ-é Mari kɔ kár-é bá idə-é ta nɔm-nɔm panè: Njéndó dow-je né ree ɔ nɔɔ é ba-i. ²⁹ Loki Mari oo ta kinlé taá ya rəmə, ɛ ɔsi nangi rati i taá ɔw kɔ rɔ Jeju-ti. ³⁰ Ə Jeju lé ya

kàrè ree tɛɛ mɛɛ ɓe-ti al ɓəy. Ngà ɛ ɔ lo-ti kí kete Marti tilə kəm-é ingə-é-ti lé. ³¹ Loki jipi-je kí d'isi kì Mari mɛɛ kəy-ti d'isi 'sol mɛɛ-é lé d'oo kí ɛ ubi nangi rati i taá tɛɛ ndaa-ti rəmə, 'gir kí isi ɔw dɔɓadi-ti kɔ kow nɔ, adi d'i d'un go-é. ³² Loki Mari ree tɛɛ lo-ti kí Jeju ɔ-ti bá oo-é rəmə usi nangi nja-é-ti ə panè: 'Babe, kinə ndo-é-ti isi nè lé, kɔnan-m à koy al. ³³ Loki Jeju oo kí Mari ɔ nɔ rəm, bá jipi-je kí 'ree siə kàrè d'a 'nɔ rəm lé mɛɛ-é i puu adi dɔ-é təl wəksə. ³⁴ Beɓa ɛ dəji-dé panè: Iləi-é lo kí rá-ti wa? Ə dɛ d'ilə-é-ti 'panè: 'Babe, 'ree ə 'a koo. ³⁵ Jeju nɔ. ³⁶ Rəmə jipi-je lé 'panè: Ooi ndigi kí ɛ ndigi Lajar tanɔ kin! ³⁷ Ngà dɛ kí nɔ-je dan-dé-ti 'panè: «E kí ndoki adi njəkəmtɔ oo lo lé, ra ban bá adi dɪngəm kin isi kəm tɔ al wa?» ³⁸ Mɛɛ Jeju təl i puu rangi ya ɓəy ə ɛ ɔti ɔw dɔɓadi-ti. Badi lé to bole mbal bá d'uti ta-é kì ər. ³⁹ Jeju panè: 'Ndubri ər lé kí rangi. Rəmə Marti kí kɔnan njəgoto lé idə-é panè: 'Babe, nin lé ra ndo so adi əti ngá. ⁴⁰ Ə Jeju idə-é panè: Kete m'idə-i m'panè kinə 'adi-m mɛɛ-i lé 'a koo tɔgi lə Lubə ya al wa? ⁴¹ Beɓa dow-je 'ndubru ər lé kí rangi ə Jeju itə kəm-é kì taá bá panè: Bɔbi-m, m'ra-i oiyo, kɔ ta kí m'pa sə-i lé oo ndi-m. ⁴² Mɔ rəmə, m'gə kí ndo-je lay ya i oo ta kí m'pa sə-i ya, ngà to ta lə kosi dow-je kí 'gəə dɔ-m kin bá m'pa ta kin bè, kɔ kadi 'gə kí tɔgrɔ-ti, mɔ lé, to i ya bá ulə-m. ⁴³ Loki Jeju pa ta-je kin bè lé, ɛ ilə bɔbi ndi-é nangi panè: Lajar, 'tɛɛ ndaa-ti. ⁴⁴ Beɓa njəgoto lé ində lo tɛɛ ə nja-é-je kì ji-é-je tò kì gangi-é kí 'bindi-né rəm, bá ta kəm-é to kì kubi kí 'ndəm-né lé rəm tɔ. Jeju idə-dé panè:

'Tuti né-je kí rɔ-é-ti ə inəi-é adi-é ɔw.

'Boy-je lə jipi-je 'sangi tɔl Jeju

Mat 26:1-5; Mar 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Jipi-je n̄a kí ree rɔ Mari-ti bá d'oo né kí Jeju ra lé bè rəmə, d'adi-é m̄eɛ-dé. ⁴⁶ Ngà de kí n̄a-je kí dan-dé-ti 'təl d'ɔw d'ingə Parisi-je ə 'pa ta lə né kí Jeju ra lé d'adi-dé. ⁴⁷ Beba njékun do njégugné-je, k̄i Parisi-je kí 'to 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je lé d'ingə-n̄a ə 'panè: Ri bá j'a rai wa? Dingəm kinlé ra nékɔji-je n̄a. ⁴⁸ Kinə j'inəi-é j'adi-é ra par-par rəmə, dow-je lay ya d'a kadi-é m̄eɛ-dé ə dow-je kí Rɔm d'a ree tuji lo lə-ji kí aa njay kin rəm, bá d'a tuji gin dow-je lə-ji rəm tɔ. ⁴⁹ Dow káre dan 'boy-je-ti kí ri-é lə Kayipi kí to burə do njégugné-je bal-é-ti kinlé, idə-dé panè: S̄əi lé, né káre ya kàrè 'gəi-ti al! ⁵⁰ Dow káre-rè kí kadi oy ə jipi-je lay d'oy-né al rəm, bá be lə-si k̄i ta tati-é lay tuji-né al rəm kinlé to né kí maji n̄a kɔ-si. S̄əi 'gəi kí bè kin al wa? ⁵¹ Ta kinlé, to Kayipi ya k̄i dɔ-é bá ɔji m̄eɛ-é-ti pa al. Ngà to kí ɛ to burə do njégugné-je bal-é-ti kinlé bá Lubə ində-né ta kí sɔbi do Jeju ta-é-ti adi-é pa-né ta lə koy kí Jeju à koy gangi-né do jipi-je tin. ⁵² Ə ɛ à koy kɔ jipi-je par al, ngà à koy kɔ kəw-né ngan lə Lubə kí 'sane-n̄a kin k̄i nati, təl-dé-né daji rɔ kí káre-rè. ⁵³ Nɔɔ-é-ti kí d'ingə-né-n̄a kinlé, d'un ndu-dé kadi 'tɔl Jeju. ⁵⁴ Ə gangi-é-ti kin ya Jeju njiyə-né ndaa-ti dan jipi-je-ti al, adi ɛ ɔw k̄i njéndó né-je liə adi d'isi m̄eɛ bebo-ti kí 'ba-é Eprayim, donangi-ti kí tò ngɔsi k̄i diləlo. ⁵⁵ Nɔɔ ra n̄ay Paki lə jipi-je n̄ay ngɔsi, adi dow-je n̄a d'j̄ m̄eɛ be-je-ti lə-dé tin 'ree bebo Jorijaləm-ti kete

nò ndo Paki-ti, kɔo kaa rɔ-dé do majal-je-ti. ⁵⁶ De 'sangi Jeju, adi 'dɔji-nɔ ta takɔy-ti lə Lubə 'panè: E lé, sɔi 'giri kí à ree lo ra nɔy-ti lé əse à ree al wa? ⁵⁷ Ə njékun do njégugné-je, kɔ Parisi-je d'un ndu kadi kinə dow madi gə lo kí Jeju lé isi-ti rəm, nane do-é kadi d'uwə-é.

12

Kɔw Jeju meɛ be-ti kí Betani

Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Luk 7:36-38

¹ Loki nɔy ndo meke bəy bá ndo ra nɔy Paki à kasi lé, Jeju ɔw meɛ be-ti kí Betani kí to be lə Lajar kí ndoki oy adi 'dubi-é bá Jeju adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé. ² Lo-é-ti nɔɔ lé, 'ra nékuso d'adi-é 'ra-é-né mba. Marti bá to njékoo go-dé ə Lajar isi kɔ mba-je nati ta nékuso-ti. ³ †Beba Mari un ubi wale kí 'ba-é nár kí yéróró adi əti maji rəm, là-é nɔ rəm ya ree ur nja Jeju-ti bá bɔr kɔ bəl do-é; ə bay ubi lé taa meɛ kəy pəl-pəl. ⁴ Ngà Judasi Iskariyoti kí to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí ɛ bá à to njékun do-é lé panè: ⁵ Ubi kinlé kɔo ri bá toki taa-né là kí à kasi kəm kullə kí ndo bumutə ə ree ləbi njéndoo-je al wa? ⁶ E pa bè lé, to ta bá ɔ meɛ-é kɔo njéndoo-je al, ngà kɔotalə ɛ lé to njəbogi; adi mbu là kí tò ji-é-ti lé, taá-taá isi bogi là meɛ-é-ti uso. ⁷ Beba Jeju panè: 'Inə dené lé jeke; ɛ ra né kin bè ngəbi-né ndo dubi-m. ⁸ Njéndoo-je lé d'a kisi sə-si kɔ ndo-je lay, ngà mɔ lé, m'a kisi sə-si kɔ ndo-je lay al. ⁹ Loki kosi jipi-je kí 'tò nduy-nduy d'oo poy Jeju kí isi meɛ be-ti kí Betani nɔɔ lé, de 'ree kɔo kadi d'oo Jeju

† 12:3 12:3 Luk 7:37,38

rəm, kɔɔ kadi d'oo-né Lajar kí ndɔki oy bá ɛ adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé rəm tɔ. ¹⁰ Beba njékun dɔ njégugné-je d'un ndu-dé kadi 'tɔl Lajar tɔ. ¹¹ Kɔɔ ta liə bá jipi-je n̄a ya d'ɪŋə-dé-né ə d'adi-né mɛɛ-dé Jeju.

Kɔw Jeju bebo Jorijalɛm-ti

Mat 21:1-11; Mar 11:1-10; Luk 19:29-44

¹² Lo aa go-ti lé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí 'ree lo ra n̄ay Paki-ti, d'oo poy Jeju kí isi ɔw ki mɛɛ bebo Jorijalɛm-ti. ¹³ Beba 'téti balkəm tan-je ji-dé-ti 'tilə-né kəm-é ə 'pa ta kì ndi-dé kí boy-boy 'panè:

«Kɔsgaji ki dɔ-i-ti!

Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-ti
kí njèree kì ri 'Babe kí to ngar lə Israyel-je.»

¹⁴ Jeju ingə ngon koro, ə al isi dɔ-é-ti titi kí 'ndàngi-né mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè:

¹⁵ Ngonmandi kí bebo Siyɔ-ti,* 'bəl al.

'Oo, ngar lə-i isi dɔ ngon koro-ti isi ree.

¹⁶ Dɔkaglo-é-ti kinlé, njéndó né-je liə 'gə mɛɛ né-je kí ra né kinlé al bəy; ngà loki Lubə ulə riba dɔ-é-ti bəy bá mɛɛ-dé ole dɔ-ti titi kí né-je kinlé, 'ndàngi ta-é mɛɛ mbete-ti 'sobi-né dɔ-é adi né-je kinlé, 'ra kɔɔ ta liə.

¹⁷ Kosi dow-je kí ndɔki d'ə kì Jeju nati bá ba-né Lajar be nin-ti adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, d'ɔr poy-é d'adi dow-je. ¹⁸ Gin-é kin bá kosi dow-je 'tilə-né kəm Jeju; kɔɔtalə koo kí d'oo poy nékɔji kí ndɔki ɛ ra lé. ¹⁹ Beba Parisi-je d'idə-n̄a 'panè:

* **12:15** 12:15 Ngonmandi kí bebo Siyɔ-ti lé tɔji dow-je kí bebo Jorijalɛm-ti (Jkr 9:9).

Ooi, səi ʔi kare ngá fan al! Dow-je lay ya d'un go-é.

Jeju pa ta kí sobi do koy-é

²⁰ Grēki-je madi d'ow dan dow-je-ti kí d'ow Jorijalem ndo ra nay Paki-ti kdo kosi do-dé nangi nò Lubə-ti. ²¹ Beba d'ow ro Pilipi-ti kí to dow kí Betsayda, donangi Galile-ti 'dəji-é 'panè: «'Ba-ji, j'ndigi koo Jeju.» ²² Beba Pilipi ow idə Andre, adi de joo lay d'ow d'idə Jeju.

²³ Jeju idə-dé panè: Dəkaglo asi kadi Lubə ulə riba do Ngon lə dow-ti ngá. ²⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow un kaʔ ko dubi nangi adi oy al lé, à ra kare-rè; ngà kinə 'dubi nangi d'adi oy rəmə, à kubə kdo kandi n̄a. ²⁵ †Dow kí ta ro-é to-é n̄a rəmə à tuji ro-é, ngà dow kí ta ro-é to-é al donangi-ti nè lé, à kaji ro-é kaji kí sartagangi to. ²⁶ Kinə dow ndigi ra kullə kadi-m rəmə, kadi dowbé un go-m ə loki ma m'isi-ti lé, lo-é ya ngonnjəkullə lə-m à kisi-ti to. Kinə dow ra kullə adi-m lé, Bobi-m à kulə riba do-é-ti to. ²⁷ Kí nè kinlé, do-m təl wəksə. Əjè m'panè ri ngá wa? Kadi m'panè Bobi-m, 'aji-m dəkaglo-ti kin wa? Ngà kò kin ya bá ma m'ree kdo bá m'teə-né sar dəkaglo-ti kin tin. ²⁸ Bobi-m, 'adi ri-i ba!

Rəmə ndi dow ba meə dora-ti panè: M'adi ri-m ba ə m'a təl kadi ri-m ba ya bəy.

²⁹ Kosi dow-je kí d'a lo-é-ti kí d'oo ndi dow lé, 'panè to ndi bá ndangi. De kí dan-ti-je 'panè: To malayka bá pa siə ta. ³⁰ Beba Jeju təl un ta panè: Ndi dow kinlé ba kdo ta lə-m al ngà ba kdo

† 12:25 12:25 Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; 17:33

ta læ-si. ³¹ Kí ngòsnè-ti kinlé, to dɔkaglo gangta dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè ngá; kí nè kinlé to dɔkaglo tubə njèkɔbe† kí dɔnangi-ti nè kɔgi ngá. ³² Ngà mɔ rəmə, loki d'a kun-m dɔnangi-ti nè ki taá lé, m'a kɔr dow-je lay go-m-ti. ³³ Jeju pa bè kɔ toji-né kəm rəbi koy kí ɛ à koy. ³⁴ Beba kosi dow-je 'panè: Ndukun læ-ji ndó-ji kí Kristi‡ lé à kisi kəm sartangani; ngà ban bá i 'panè: Tò kadi d'a kun Ngon læ dow ki taá bəy wa? Nɔ́ bá to Ngon læ dow lé wa? ³⁵ Jeju idə-dé panè: Lo kí ndógi tò dan-si-ti nè ki mbɔr sɛ bəy. Lo kí ndógi kí ingəi kinlé, 'nɔjiyəi-ti kɔ kadi londul ubə-si nangi busi al. Kɔɔtalə dow kí nɔjiyə londul-ti lé, ɛ gə lo kí isi ɔw-ti al. ³⁶ Loki lo kí ndógi tò dan-si-ti nè bəy lé, adi-é mɛɛ-si kɔ kadi 'təli-né ngan-je læ lo kí ndógi.

Jeju pa ta kin bè rəmə ɔti ɔw bɔyɔ rɔ-é ngerəngi sə-dé.

Ta kí sɔbi dɔ mɛnggə læ kosi dow-je

³⁷ Jeju ra nékɔji-je nɔ takəm-dé-ti ya ngà, dɛ d'adi-é mɛɛ-dé al, ³⁸ bè kɔ kadi ta kí Ejay kí njèpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra né; ndoki Ejay panè: 'Babe, ta-je kí j'idə-dé kinlé, nɔ́ bá oo adi to ta kí tɔgrɔ-ti wa? Ə nɔ́ bá 'Babe toji-é tɔgi liə adi-é oo wa? ³⁹ Lo kadi d'adi mɛɛ-dé goto, titi kí ndoki Ejay pa-né bəy panè: ⁴⁰ Lubə uti kəm-dé kɔ kadi d'oo lo al rəm, bá Lubə adi mɛɛ-dé ngə kɔ kadi lé d'oo ta kàrè 'gə mɛɛ-é al rəm; nè d'a kɔ kiŋə panɔjiyə-dé-je kí maji al kɔgi kɔ kadi n'ɔ

† **12:31** 12:31 Njèkɔbe kí dɔnangi-ti nè kinlé to Sú. ‡ **12:34** 12:34 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

n'aji-dé. ⁴¹ Ejay lé oo né riba lə Jeju kete bá ɛ pa ta kin bè sɔbi-né dɔ-é. ⁴² Bè ya kàrè, dan 'boy-je-ti lə jipi-je lé, dow-je n̄a ya d'adi mee-dé Jeju tɔ; ngà bəl bá 'bəl kidə dow-je, kdɔtalə Parisi-je kí d'a tubə-dé kɔgi kəykəwna-ti lə-dé. ⁴³ Kdɔtalə Parisi-je lé, nəl-dé n̄a kadi dow-je 'piti-dé tɔy kadi Lubə bá piti-dé. ⁴⁴ Jeju ilə bɔbi ndi-é nangi panè: Dow kí adi-m mee-é lé, to ma bá dowbé adi-m mee-é al, ngà to njèkulə-m bá ɛ adi-é mee-é tin. ⁴⁵ Ə dow kí oo-m rəmə, oo njèkulə-m tɔ. ⁴⁶ Ma lé, m'to lo kí ndógi kí m'ree dɔnangi-ti nè, kdɔ kadi dow kí adi-m mee-é ə isi londul-ti al ngá. ⁴⁷ Kinə dow kí oo ta lə-m bá təl rɔ-é go-ti al lé, ma bá m'a gangta dɔ-é-ti al; kdɔtalə ma m'ree kdɔ gangta dɔ dow-je kí dɔnangi-ti al, ngà m'ree kdɔ kaji-dé. ⁴⁸ Dow kí mbatì-m rəm, təl rɔ-é go ta-ti lə-m al rəm lé, njègangta dɔ-é-ti ya isi nɔɔ. Ta-je kí m'pa kin ya à gangta dɔ-é-ti dɔbɔy ndɔ-ti. ⁴⁹ Kdɔtalə ta-je kí m'pa lé, m'un kì dɔ-m bá m'pa al, ngà to ta-je kí Bɔbi-m kí njèkulə-m bá un ndu adi-m m'idə dow-je rəm, m'pa rəm. ⁵⁰ Ma m'gə kí ndukun lə Bɔbi-m lé, adi dow-je kiskəm kí sartagangi. Bəba ta kí ma m'pa lé, m'pa titi kí Bɔbi-m idə-m-né ya.

Sɔy ta-je kí Jeju ɔji kè njéndó né-je liə

13

Jeju togi nja njéndó né-je liə

Mat 26:19-20; Mar 10:35-45; Luk 22:14-18,24-

¹ Ndo ra n̄ay Paki n̄ay ngosi ə Jeju gə kí dokàdi asi kadi n'a kin̄ə d̄onangi k̄do t̄əl kow ro Bobi-n̄è-ti gogi. Jeju kí to nj̄endigi dow-je liə kí d̄onangi-ti nè lé, ndigi-dé ndigi kí ɔr njuti. ² Kete bá kadi d'isi ta nékuso-ti ya r̄əmə Sú ulə ta mee Judasi-ti kí to ngon lə Sim̄ Iskariyoti kadi un d̄o Jeju. ³ Jeju gə kí Bobi-n'è in̄ə né-je lay ji-n'è-ti ə n'è n'̄i ro Bobi-n'è Lubə-ti adi n'a t̄əl kow r̄o-é-ti gogi. ⁴ Jeju ̄i ta nékuso-ti, t̄or kubi-je kí r̄o-é-ti ə un takubi d̄o-né b̄ədi-é. ⁵ Go-ti, ungi man mee bay-ti ə togi-né nja nj̄éndó né-je liə, r̄əmə b̄or k̄i takubi kí d̄o-né b̄ədi-é lé. ⁶ Loki ree t̄eɛ d̄o Sim̄ Piyər-ti r̄əmə Sim̄ idə-é panè: «Dé! 'Babe, kadi i bá 'togi nja-m?» ⁷ Jeju ilə-é-ti panè: «Né kí m'isi m'ra kinlé, i a gə gin-é kí ngosnè-ti kin al, ngà 'a ree gə b̄əy.» ⁸ Piyər ilə-é-ti panè: «Bè al, 'a togi nja-m nd̄a al.» Jeju ilə-é-ti panè: «Kinə m'togi nja-i al lé, i a to 'lə-m al.» ⁹ Sim̄ Piyər idə-é panè: «'Babe, kinə tò bè r̄əmə, 'togi nja-m par al, ngà 'togi ji-m r̄əm, bá d̄o-m r̄əm t̄o!» ¹⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «Dow kí ndogi man lé, r̄o-é lay ya aa njay ngá, adi [ɔw ndoo kadi togi nja-é ya par.] S̄əi k̄arè r̄o-si aa njay t̄o; ngà to s̄əi lay al.» ¹¹ Kd̄otalə Jeju gə dow kí à kun d̄o-é b̄əti. Gin-é kin bá ɛ pa-né panè: «To s̄əi lay bá aai njay al.» ¹² †Ngà loki Jeju togi nja nj̄éndó né-je liə lay ə t̄əl tulə kubi-je liə r̄o-é-ti gogi lé, ɛ t̄əl isi ta tablə-ti ə idə-dé panè: «Né kí m'ra s̄ə-si kinlé 'ḡəi mee-é ban wa? ¹³ Ba kí s̄əi 'bai-mi “Nj̄éndó dow-je né” r̄əm, “'Babe” r̄əm lé, to t̄o-é ya k̄do m'to nj̄éndó dow-je né r̄əm, bá m'to 'Babe r̄əm. ¹⁴ Bəba kinə m̄a

 † 13:12 13:12 Luk 22:27

kí m'to 'Babe rəm, m'to Njèndó dow-je né rəm ya m'togì nja-si lé, səi ya kàrè tò kadi a togi nja-na tɔ. ¹⁵ Kdotalə m'ra néndajì kin bè kdɔ kadi səi kàrè 'rai titi kí m'ra-né sə-i kin bè tɔ. ¹⁶ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; ngonnjèkullə à to 'boy kitə 'ba-é al rəm, bá njèkɔwkulə à kitə njèkulə-é al rəm tɔ. ¹⁷ Kinə 'gəi mɛɛ né kin ə 'təli rɔ-si go-ti rəmə, 'toi njénékumə-je. ¹⁸ M'pa ta kin kdɔ ta lə-si lay al; də kí m'mbətì-dé lé, m'gə-dé. Ngà ta kí 'ndàngi mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, tò kadi né-é à ra né ya. Mbete kí aa njay panè: “Njèkuso sə-m né ya à təl gidi-é kadi-m.” ¹⁹ Ngà kí nè-ti kin ya m'idə-si kete bá kadi né-é ra né bəy. Bəba loki né-é à ra né rəmə, səi a kadi-mi mɛɛ-si kí M'to njèkisi ya. ²⁰ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí uwə dow kí m'ulə-é ki rɔ-é-ti lé, ɛ uwə-m ki rɔ-é-ti tɔ ə dow kí uwə-m ki rɔ-é-ti kin rəmə, to njèkulə-m bá dowbé uwə-é ki rɔ-é-ti tɔ.»

Ta lə kun kí Judasi à kun dɔ Jeju

Mat 26:21-25; Mar 14:18-21; Luk 22:21-23

²¹ Go ta-je-ti kí Jeju pa kinlé, mɛɛ-é i puu adi panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kàre dan-si-ti à kun dɔ-m.» ²² Rəmə njéndó né-je 'gɔ-ɲə ə 'dɔji-ɲə ta, se to ɲə bá Jeju pa ta kin sobi-né dɔ-é wa? ²³ Kàre dan njéndó né-je-ti kí Jeju ndigi-é, isi mbó Jeju-ti ngəsi ta nékuso-ti. ²⁴ Simɔ Piyər pa siə kì dɔ kəm-é panè: «'Dɔji Jeju adi j'oo sé ɛ pa ta kinlé sobi-né dɔ ɲə wa?» ²⁵ Bəba njéndó né kinlé tò kadi Jeju-ti ə dɔji-é panè: «'Babe, dowbé lé to ɲə wa?» ²⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Dow

† **13:16** 13:16 Mat 10:24; Luk 6:40; Ja 15:20 † **13:20** 13:20 Mat 10:40; Mar 9:37; Luk 9:48; 10:16

kí m'a gangi mbè daną kulø dan náy-ti kadi-é kin bá à to njèkun dɔ-m.» Rəmə Jeju ulə mbè kí gangi daną lé dan náy-ti ə adi Judasi kí to ngon lə Simɔ Iskariyoti. ²⁷ Loki Judasi taa mbè lé rəmə, tajinati nè ya Satą ur mɛɛ-é-ti. Ngá bá Jeju idə Judasi lé panè: «Né kí ɔw kì ra lé 'ra kalangi.» ²⁸ Ngà njéndó né-je kí d'isi ta nékuso-ti kì Jeju lé 'gə né kí Jeju pa ta-é lé al. ²⁹ Ə Judasi lé bá to njəngəm là, adi dɛ kí madi-je dan-dé-ti 'gir kí Jeju à kidə-é panè: «'Ɔw 'ndogi né kí j'a rai-né náy», al rəmə à kidə-é panè: «'Ɔw adi né njəndoo-je.» ³⁰ Judasi taa mbè kí gangi daną lé rəmə, tajinati nè ya ɛ tɛɛ ndaa-ti. Ə to ta kí ndɔɔ ngá.

Ndukun kí sigi

³¹ Loki Judasi tɛɛ ndaa-ti rəmə Jeju panè: «Kí ngɔsnè-ti kin ya Ngon lə dow ingə rifa ə Lubə toji rifa liə kì takul Ngon lə dow to. ³² Kinə ri Lubə ba kì takul Ngon lə dow rəmə, Lubə à kadi ri Ngon lə dow ba kì takul-é to ə à kadi ba kí tajinati nè ya. ³³ †Ngan-m-je, m'a kisi sə-si dɔkaglo sɛ bè par ə go-ti rəmə a sangi-mi. Ngà titi kí ndɔki m'idə-né jipi-je m'panè: Lo kí m'isi m'ɔw-ti lé dɛ d'a kasi kɔw-ti al kinlé, səi kàrè, m'idə-si bè ya to. ³⁴ †M'adi-si ndukun kí sigi: 'Ndigi-ną. Titi kí mą m'ndigi-si-né lé, 'ndigi-ną bè to. ³⁵ Kinə 'ndigi-ną rəmə, dow-je lay ya d'a gə kí səi 'toi njéndó né-je lə-m ya.»

*Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al
Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Luk 22:31-34*

† **13:33** 13:33 Ja 7:34 † **13:34** 13:34 Ja 15:12,17; 1Ja 3:23; 2Ja 1:5

³⁶ Simɔ Piyər dəji Jeju panè: «'Babe, i a kow rá wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Loki m'a kow-ti lé, i a kasi kun go-m kí ngosnè-ti kin al, ngà ndo madi bá 'a kun go-m bəy.» ³⁷ Rəmə Piyər idə-é panè: «'Babe, m'a kun go-i kí ngosnè-ti kin al kdo ri wa? M'a kilə rɔ-m kɔgi kdo ta lə-i!» ³⁸ Beba Jeju ilə-é-ti panè: «Adi 'a kilə rɔ-i kɔgi kdo ta lə-m wa! 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; 'a naji panè 'gə-m al, 'gə-m al nja mutə bá kunjə à nɔ bəy.»

14

¹ Adi mɛɛ-si gangi man al. Adi mɛɛ-si Lubə ə adi-mi mɛɛ-si tɔ. ² Lokisi tɔ nɔ mɛɛ kəy-ti lə Bɔbi-m. Kinə lé goto rəmə m'a kidə-si. M'a kow ra lo kete kdo ta lə-si. ³ Beba loki m'ow m'ra lo lé, m'a təl ree kəy-si kow sə-si, kdo kadi lo kí m'isi-ti ya səi a kisi-ti tɔ. ⁴ Ə lo kí m'isi m'ow-ti lé səi 'gəi rəbi kí ow-ti gow. ⁵ Rəmə Tomasi idə-é panè: 'Babe, lo kí isi ow-ti lé kàrè j'gə al rəm, ngà j'a ra ban bá j'a gə rəbi-é wa? ⁶ Beba Jeju ilə-é-ti panè: Mɔ ya m'to rəbi, m'to ta kí tɔgrɔ-ti, m'to kiskəm. Rəbi kí rɔ-m-ti ya par bi rəbi kí rangi kí dow à kun kow-né rɔ Bɔbi-m-ti goto. ⁷ Kinə 'gəi-mi rəmə, a gəi Bɔbi-m tɔ. Ə kí ngosnè-ti kin ya 'gəi-é rəm, ooi-é rəm. ⁸ Rəmə Pilipi idə-é panè: 'Babe, Bɔbi-i lé ya oji-ji ə ɛ kin ya asi-ji. ⁹ Beba Jeju ilə-é-ti panè: Pilipi, adi kisi kí m'isi sə-si low nɔ kin ya, 'gə-m al bəy! Dow kí oo-m rəmə, oo Bɔbi-m tɔ ən. Ngà ra ban bəy bá i 'panè m'oji-si Bɔbi-m wa? ¹⁰ Adi kisi-m mɛɛ Bɔbi-m-ti ə kisi Bɔbi-m mɛɛ-m-ti kinlé i 'oo kí ta kí kare wa? Ta-je kí m'idə-si m'idə-si kinlé, to ta-je kí m'un kà dɔ

rɔ-m bè bá m'idə-si al. Ngà to Bɔbi-m kí njèkisi mɛɛ-m-ti lé ya bá isi ra kullə-je liə tin. ¹¹ Adi-mi mɛɛ-si kí mɔ lé m'isi mɛɛ Bɔbi-m-ti ə Bɔbi-m isi mɛɛ-m-ti tɔ. Lé gangi-é-ti kin al kàrè, né-je kí m'ra ra kin ya adi-mi-né mɛɛ-si bəl bane. ¹² Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí adi-m mɛɛ-é lé, ɛ kàrè à ra né-je kí m'ra ra kinlé rəm, bá à ra ɛ kí tò bəl itə kin bəy, kɔ m'isi m'ow ki rɔ Bɔbi-m-ti. ¹³ Ə né lay kí 'dɔji kɪ ri-m lé, m'a ra, kɔ kadi ri Bɔbi-m ba-né kɪ takul-m mɔ Ngon-é. ¹⁴ Kinə 'dɔji-mi* né kɪ ri-m lé, m'a ra né-é.

Kunmindɪ kí sɔbi dɔ Ndil kí aa njay
1Ja 5:3; 2:3-5; Ja 16:5-15,33

¹⁵ Kinə 'ndigi-mi lé, a təlɪ rɔ-si go ndukun-je-ti lə-m. ¹⁶ Ə m'a pa ta kɪ Bɔbi-m rəmə, à kadi-si njèsɔlmɛɛ kí rangi kí à kisi sə-si ya sartagangi. ¹⁷ Adi to Ndil kí aa njay kí to njèkadi dow-je 'gə ta kí tɔgrɔ-ti†. Dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a kasi ndigi kadi-é isi mɛɛ-dé-ti al, kɔ dɛ d'oo-é al rəm, bá 'gə-é al rəm; ngà sɔi lé, 'gəi-é kɔ isi sə-si ngəsi rəm, à kisi mɛɛ-si-ti rəm. ¹⁸ M'a kinə-si titi ngan al-je bè al; m'a təl ree rɔ-si-ti gogi. ¹⁹ Dɔkaglo sɛ bəy ə dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a koo-m al ya sar ngá; ngà sɔi bá a kooi-mi kɔ mɔ m'isi kəm ə sɔi kàrè a kisi kəm tɔ. ²⁰ Mɛɛ ndɔ-é-ti kinlé bá a gəi kí mɔ m'isi mɛɛ Bɔbi-m-ti rəm, sɔi 'nami kàdɪ-m-ti rəm, bá mɔ kàrè m'isi mɛɛ-si-ti rəm

* **14:14** 14:14 Mɛɛ mbete-je kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé dɔsay kɪ ta grɛki lé kí madi-je 'panè: Kinə 'dɔji né kɪ ri-m lé, m'a ra né-é. † **14:17** 14:17 To ta kí tɔgrɔ-ti kí sɔbi dɔ ta lə Lubə.

to. ²¹ Dow kí ow kì ndukun-je læ-m ə təl rɔ-é go-ti lé, ɛ bá to dow kí ndigi-m. Ə dow kí ndigi-m lé, Bɔbi-m à ndigi-é rəm, mə ya kàrè m'a ndigi-é rəm, bá m'a kadi-é gə-m maji rəm to. ²² Rəmə Judi (bi Judasi Iskariyoti al) dəji-é panè: «'Babe, kɔ ri bá 'a kadi ndəgi dow-je 'gə-i al, rəmə jɛ bá 'a kadi j'gə-i wa?» ²³ Ə Jezu ilə-é-ti panè: Kinə dow ndigi-m lé, à təl rɔ-é go ta-ti læ-m ə Bɔbi-m à ndigi-é. Jɛ j'a kow rɔ dowbé-ti rəm, j'a ra be mɛɛ-é-ti rəm to. ²⁴ Ngà dow kí ndigi-m al lé, à təl rɔ-é go ta-je-ti læ-m al. Ta kí səi ooi ta-m-ti kinlé to ta læ-m al, ngà to ta kí j rɔ Bɔbi-m-ti kí njèkulə-m lé ya. ²⁵ Kí m'isi-né sə-si nè bəy kin ya m'idə-si ta-je kinlé bè. ²⁶ Ngà njèsolmɛɛ, kí to Ndil kí aa njay kí Bɔbi-m à kullə-é kì ri-m lé, ɛ bá à ree ndó-si né-je lay rəm, bá à kole mɛɛ-si dɔ né-je-ti lay kí m'idə-si ta dɔ-ti lé rəm to. ²⁷ M'inqə lapiya m'adi-si rəm, m'adi-si lapiya læ-m rəm. Mə m'adi-si lapiya titi kí dow-je kí dɔnangi-ti d'adi-né kin bè al. Adi mɛɛ-si gangi man al rəm, 'bəli al rəm. ²⁸ Kɔ lé m'idə-si m'panè: M'a kow ə m'a təl ree rɔ-si-ti nɔɔ. Kinə 'ndigi-mi rəmə, kow-m kì rɔ Bɔbi-m-ti kinlé à nəl-si. Kɔ Bɔbi-m lé, to dow kí boy itə-m. ²⁹ 'Ngɔsnè-ti kin ya m'idə-si ta dɔ né-je-ti kinlé kete bè, kɔ kadi loki né-é-je ra né rəmə adi-né mɛɛ-si. ³⁰ M'a pa sə-si ta al ya sar ngá, kɔ njèkɔbɛ‡ kí dɔnangi-ti ow ree nɔɔ. Tógi kí ndɛ bè ya kàrè ow-né dɔ-m-ti al. ³¹ Ngà kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè 'gə kí mə m'ndigi Bɔbi-m, adi né kí ɛ un ndu kadi m'ra lé, m'a ra. Ji taá adi j'ɔti kì rangi lo kin-ti.

‡ 14:30 14:30 Njèkɔbɛ kinlé to Sú.

15

Kagi nduu-je kɪ balkəm-é-je

¹ M̄a m'to kagi nduu kí tɔgrɔ-ti ə Bɔbi-m bá to 'fa njènduu tɔ. ² Balkəm nduu kí rá-rá kí ubə dɔ-m-ti ə andi al lé, Bɔbi-m à tugə-é kilə-é kɔgi ə balkəm-é kí andi bá ɛ à tɔr ngan balkəm-é-je kɔgi kɔ kadi andi n̄a bəy. ³ Ta-je kí m'ilə mbi-si-ti kin ya ra adi ngan balkəm-si-je toki tɔr ngá. ⁴ 'Tiŋəi kàdì-m-ti titi kí m'tiŋə-né kàdì-si-ti tɔ. Balkəm nduu lé, à kandi kɪ dɔ rɔ-é al. À k̄a dɔ kagi-é-ti bá à kandi. Bè ya tɔ, səi kàrè kinə 'tiŋəi kàdì-m-ti al lé, a kandi al tɔ. ⁵ M̄a m'to kagi nduu ə səi 'toi balkəm-é-je. Dow kí tiŋə kàdì-m-ti ə m'tiŋə kàdì-é-ti tɔ lé, à kandi n̄a. Kɔ kɪ takul-m al lé, a kasi rai né madi al. ⁶ Kinə dow tiŋə kàdì-m-ti al lé, d'a kilə-é kɔgi titi balkəm nduu bè ə à tuti. Balkəm nduu-je kí tuti lé, d'a saa kungi pərəə kadi pər ɔ̄. ⁷ Ngà kinə 'tiŋəi kàdì-m-ti ə ta lə-m tɔ m̄ɛɛ-si-ti rəmə, 'dəji né lay kí m̄ɛɛ-si ndigi ya ə a kingəi. ⁸ Né kí ri Bɔbi-m à fa-né ɛn: Kadi andi n̄a, beba a 'tɔji kí 'toi njéndó né-je lə-m. ⁹ Titi kí Bɔbi-m ndigi-m-né lé, m̄a ya kàrè m'ndigi-si tɔ. Āi m̄ɛɛ ndigi-ti kí m'ndigi-si kin ya. ¹⁰ Kinə 'təli rɔ-si go ndukun-je-ti lə-m rəmə, a k̄ai m̄ɛɛ ndigi-ti kí m'ndigi-si, titi kí m'təl-né rɔ-m go ndukun-je-ti lə Bɔbi-m ó m'a-né m̄ɛɛ ndigi-ti kí ɛ ndigi-m kin tɔ. ¹¹ M'pa ta-je kin bè kɔ kadi ḡa rɔnəl lə-m kin ya tɔ m̄ɛɛ-si-ti ə kadi rɔnəl lə-si ɔr njuti. ¹² †Ndukun lə-m ɛn: 'Ndigin̄a titi kí m̄a m'ndigi-si-né kin bè tɔ. ¹³ Dow ilə rɔ-é kɔgi kɔ

† 15:12 15:12 Ja 13:34; 15:17; 1Ja 3:23; 2Ja 1:5

nam-é-je lé, ndigna kí rangi kí à kitø-é ya goto ngá. ¹⁴ Kinø 'rai né-je kí m'un ndu kadi 'rai kinlé rəmø, səi 'toi nam-m-je. ¹⁵ M'ba-si ngannjèkullø-je al, kɔɔ ngonnjèkullø lé 'gø né kí 'ba-é isi ra al. M'ba-si nam-m-je, kɔɔ né-je kí m'ndó rɔ Bɔbi-m-ti ya m'adi-si 'gøi. ¹⁶ Səi bá 'mbəti-mi al, ngà to mə bá m'mbəti-si ə m'ində-si kɔɔ kadi ɔwi ə kadi andi, rəmø kadi kandi-si tò sartangani, kɔɔ kadi né-je lay kí a dəji Bɔbi-m kɔ ri-m ə adi-si. ¹⁷ Né kí m'ndəji-si dɔ-ti ɛn: 'Ndigi-na.

Dow-je kí dɔnangi-ti d'osi ta Jeju kɔ njéndó né-je liə

¹⁸ Kinø dow-je kí dɔnangi-ti d'osi-si kɔ ta rəmø, kadi 'gøi maji kí mə ya d'osi-m kɔ ta kete nɔ-si-ti. ¹⁹ Kinø 'toi kí lə dow-je kí dɔnangi-ti nè rəmø, lé d'a ndigi-si kɔɔ dɛ lé dow-je lə-dé bá ndigi-dé. Ngà mə m'mbəti-si dan dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè adi səi 'toi kí lə-dé al, gin-é kin bá d'osi-si né kɔ ta tin. ²⁰ †Adi mɛɛ-si ole dɔ ta-ti kí ndɔki m'idə-si 'panè: «Ngonnjèkullø à to kí 'boy kitø 'ba-é al.» Mə ya d'ulə kəm-m ndoo kinlé, d'a kulə kəm-si ndoo ya tɔ. Mə ya 'təl rɔ-dé go ta-ti lə-m rəmø, d'a təl rɔ-dé go ta-ti lə-si ya tɔ. ²¹ Ngà d'a ra sə-si né-je kin lay bè kɔɔ ta lə-m, kɔɔ dɛ 'gø dow kí njèkulə-m al. ²² Kinø lé m'ree al əse m'pa ta m'adi-dé al rəmø lé d'a to njéramajal-je al. Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, ta lə majal ɔr dɔ-dé-ti al. ²³ Dow kí osi-m kɔ ta lé, osi Bɔbi-m kɔ ta ya tɔ. ²⁴ Né-je kí dow kí rangi ra al ya m'ra dan-dé-ti kinlé, lé m'ra al rəmø majal lə-dé à goto. Ngà kí

† 15:20 15:20 Mat 10:24; Luk 6:40; Ja 13:16

ngɔsnè-ti kinlé, dɛ d'oo né-é-je lé ya, ngà d'osi-m kɪ ta rəm, d'osi Bɔbi-m kɪ ta rəm tɔ. ²⁵ Ngà tò bè kɔ kadi ta kí 'ndàngi mɛɛ mbete ndukun-je-ti lə-dé lé né-é ra né. Kɔ 'ndàngi 'panè: «Dɛ d'osi-m ta kɪ ndàngi kare.» ²⁶ «Loki m'a kullə Njèsɔlmɛɛ, Ndil kí njèkadi dow-je 'gə ta kí tɔgrɔ-ti kí à kɪ rɔ Bɔbi-m-ti ree lé, ɛ bá à pa ta kí dɔ-m-ti kadi dow-je. ²⁷ Ə sɔi kàrè a pai ta kí dɔ-m-ti kadi dow-je tɔ. Kɔ sɔi ɔi sə-m nati lo kulə gin-é-ti nɔ.»

16

¹ M'idə-si ta-je kin bè kɔ kadi né madi tugə-si jigi-ti al. ² D'a tubə-si kɔgi mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je; ə ndɔ-je ɔw ree nɔɔ kí dow-je d'a tɔl-si rəmə, d'a gir kí to pole bá d'isi 'pole Lubə tin. ³ D'a ra né-je kinlé bè, kɔɔtalə dɛ 'gə Bɔbi-m al rəm, bá 'gə-m al rəm tɔ. ⁴ Ngà m'idə-si ta-je kin bè kɔ kadi, loki ndɔ-é ree rəmə jè mɛɛ-si ole-né dɔ-ti kí ndɔki m'idə-si kete ngá. Ta kinlé, m'idə-si lo kulə gin-é-ti al, kɔɔtalə m'isi sə-si nati nè bəy.

Kullə ra Ndil kí aa njay

⁵ Kí ngɔsnè-ti kinlé, m'isi m'ow kɪ rɔ Njèkulə-m-ti ə dow káre dan-si-ti kí kadi dəji-m panè: 'Isi 'ow kɪ rá wa ya kàrè goto. ⁶ Ngà sɔi adi rɔ-si ati-si kanɔnɔ kɔɔtalə ta-je kí m'idə-si kinlé. ⁷ Bè ya kàrè, to ta kí tɔgrɔ-ti é m'ow kɪ kidə-si tin: M'ow bá à maji sə-si, kɔɔtalə kinə m'ow al lé, Njèsɔlmɛɛ à ree kɔ ta lə-si al; ngà kinə m'ow rəmə m'a kulə siə kadi-si. ⁸ Ə loki ɛ à ree lé, à kuwə dow-je kí dɔnangi-ti nè kɪ ta sɔbi dɔ majal rəm, sɔbi dɔ né ra kí njururu rəm, à tɔji-dé kadi

'gə ta kí gangi lə Lubə rəm tɔ. ⁹ À kuwə-dé kì ta sobi dɔ majal, kdɔtalə də d'adi-m meɛ-dé al rəm; ¹⁰ sobi dɔ né ra kí njururu, kdɔtalə m'a kow rɔ Bɔbi-m-ti adi səi a kooi-mi gogi al rəm; ¹¹ sobi dɔ ta kí gangi, kdɔtalə njèkɔbe* kí dɔnangi-ti nè lé, 'gangi ta dɔ-é-ti ngá. ¹² M'ow kì ta-je n̄a kadi m'idə-si ya ngà, to ta-je kí asi dɔ tógi-si-ti kí nè-ti kin al bəy. ¹³ Loki Ndil kí njèkadi dow-je 'gə ta kí togrɔ-ti à ree lé, à kɔr n̄ɔ-si kadi 'gəi ta kí togrɔ-ti lay; kdɔtalə ɛ à kun ta madi kì dɔ-é kdɔ pa al, ngà ta-je kí ɛ à koo ya bá à pa ə né-je kí à ra né lé, ɛ à kidə-si kete tɔ. ¹⁴ Ɛ à toji rifa lə-m, kdɔtalə ta kí ɛ oo ta-m-ti bá à kidə-si. ¹⁵ Né-je lə Bɔbi-m lay to kí lə-m tɔ. Gin-é kinlé bá m'pa-né m'panè: Ta kí ɛ oo ta-m-ti bá à kidə-si.

Ta kí sobi dɔ kiŋə-n̄a ə təl kingə-n̄a gogi

¹⁶ Jeju panè: «Dɔkaglo sɛ bəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangi sɛ bəy ə a tɔli kooi-mi gogi.» [Kdɔtalə m'isi m'ow rɔ Bɔbi-m-ti.]† ¹⁷ Bəba njéndó né-je liə kí dan-ti-je 'dəji-n̄a ta 'panè: Ta ri bá ɛ ndigi kidə-ji wa? Ɛ panè: «Dɔkaglo sɛ bəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangi sɛ bəy ə a tɔli kooi-mi gogi.» Rəm panè: M'isi m'ow rɔ Bɔbi-m-ti. ¹⁸ Dɛ 'panè: Ta kí Jeju panè: «Dɔkaglo sɛ bəy» kinlé, kɔr meɛ-é to ri wa? Ta kí ɛ pa lé, j'gəi meɛ-é al.

¹⁹ Loki Jeju gə kí njéndó né-je 'ndigi dəji-é ta lé, idə-dé panè: Ta kí m'panè: «Dɔkaglo sɛ bəy

* **16:11** 16:11 Njèkɔbe kinlé to Sú. † **16:16** 16:16 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kà ta greki.

ə a kooi-mi al, rəmə dəkaglo kí rangi se bəy ə a təli kooi-mi gogi» lé bá isi 'dəji-n̄a kor mee-é wa? ²⁰ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a n̄i rəm, a ndingəi rɔ-si rəm, ngà dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a ra rɔnəl; a kisi k̄i rɔkati kan̄ana ya, ngà rɔkati lə-si bá à təl rɔnəl. ²¹ Loki dené ɔw k̄i k̄oji ngon lé, rɔ-é ati-é kan̄ana, kdɔ to kaglo rɔkati liə ya bá ree; ngà loki oji ngon rəmə, mee-é oy dɔ rɔkati-ti; rɔ-é nəl-é n̄a, kdɔtalə ngon kí oji-é dɔnangi-ti. ²² Səi k̄arè, kí ngɔsnè-ti kinlé, rɔ-si ati-si kan̄ana; ngà loki m'a təl ree koo-si gogi lé, rɔ-si à nəl-si ə dow kí à k̄ogi rɔnəl-é kin à goto. ²³ Ə mee ndɔ-é-ti kinlé, né kí a dəji-mi ta dɔ-ti à goto ngá. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; né kí 'dəji Bɔbi-m k̄i ri-m lé, à ra kadi-si. ²⁴ Sar bone k̄arè, səi 'dəji né k̄i ri-m al ya bəy. 'Dəji ə a kingəi kdɔ kadi rɔnəl lə-si ɔr-né njuti.

²⁵ Beba ma m'un gosta bá m'idə-si-né ta ta. Ndɔ-je ɔw ree n̄ɔɔ kí m'a pa sə-si ta k̄i gosta al, ngà né kí sobi dɔ Bɔbi-m lé, m'a kidə-si rəsi-rəsi ya. ²⁶ Mee ndɔ-é-ti kinlé, səi a dəji né k̄i ri-m ə m'a kidə-si panè ma bá m'a pa ta k̄i Bɔbi-m kdɔ ta lə-si al. ²⁷ Kdɔ Bɔbi-m ya k̄i dɔ-é ndigi-si, kdɔ səi 'ndigi-mi rəm, bá səi adi mee-si kí ma m'j̄i rɔ Lubə-ti rəm to. ²⁸ Ma lé, m'j̄i rɔ Bɔbi-m-ti bá m'ree dɔnangi-ti nè; ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, m'a kin̄ə lo kí dɔnangi-ti ə m'a kow rɔ Bɔbi-m-ti gogi.

²⁹ Beba njéndó né-je lə Jeju lé 'panè: 'Oo, kí nè kinlé i idə-ji ta rəsi-rəsi bi i 'pa ta k̄i gosta al ngá. ³⁰ Kí ngɔsnè-ti kinlé, j̄e j'gə kí i 'gə né-je lay, adi i 'ɔw ndoo kadi dow bá dəji-i ta al. Gin-é kin bá j̄e j'adi-né mee-ji kí i lé j̄i rɔ Lubə-ti ya. ³¹ Beba

Jeju dəji-dé panè: Adì səi adì mɛɛ-si ngá ban...?
³² Ooi, ndɔ ɔw ree nɔɔ ə ndɔ-é lé ree rəm ngá;
 ndɔ-é-ti kinlé, a kəyi-nə lay dɔ-m-ti, nə-nə ya à
 kɔw lo liə ə a kiŋəi-mi kè kár-m; ngà m'a kə kè
 kár-m al, kdotalə Bɔbi-m ə sə-m nati. ³³ M'idə-si
 ta-je kin bè, kdɔ kadi isi-né kè lapiya kè takul-m.
 A kingəi kə dɔnangi-ti nè, ngà uwəi mɛɛ-si ngá;
 mə lé, m'tətì rɔ né-je kí dɔnangi-ti nè.

17

Ta kí Jeju pa kè Lubə

Əbr 7:24-28; 4:14-16

¹ Loki Jeju pa bè lé, un kəm-é ki taá dɔrə-ti ə
 panè: Bɔbi-m, dɔkàdì lé ree ngá. 'Adì ri Ngon-i
 ba kdɔ kadi Ngon-i kàrè adì ri-i ba tɔ. ² I 'adi-
 é tógi dɔ dow-je-ti lay, kdɔ kadi də lay kí i adi-é
 lé, ɛ adi-dé d'isi kəm sartagangi. ³ Ə kiskəm kí
 sartagangi lé, to ta kadi 'gə-i kí i ya kè kár-i 'to
 Lubə kí tɔgrɔ-ti rəm, bá kadi 'gə Jeju Kristi kí i
 ulə-é rəm tɔ. ⁴ M'adì ri-i ba dɔnangi-ti nè; kullə
 kí 'adi-m kadi m'ra lé, m'ra m'təl ta-é. ⁵ Bɔbi-m,
 kí ngɔsnè-ti kin ya 'adì ri-m ba rɔ-i-ti, gangi-é-ti
 kí ndɔki ba-né rɔ-i-ti kete nɔ kində gin dɔnangi-
 ti kin ya. ⁶ Dow-je kí 'adi-m-dé dan dow-je-ti kí
 dɔnangi-ti nè lé, m'adì 'gə-i. Də 'to dow-je lə-i bá
 'adi-m-dé ə də 'təl rɔ-dé go ta-ti lə-i. ⁷ Bone bè
 kinlé, də 'gə kí né-je lay kí 'adi-m kinlé to né kí i
 rɔ-i-ti ya. ⁸ Kdɔ ta-je kí i 'idə-m lé ya bá m'idə-dé
 ə də 'ndigi dɔ-ti ə 'gə maji kí m'i rɔ-i-ti rəm, bá
 d'adi-m mɛɛ-dé kí to i ya bá ulə-m rəm tɔ. ⁹ Də
 bá m'pa sə-i ta kdɔ-dé. M'pa sə-i ta kdɔ dow-je kí

dɔnangi-ti nè al, ngà m'pa sə-i ta kɔɔ de kí 'adi-m-dé, kɔɔtalə 'to dow-je lə-i ¹⁰ – ə né lə-m lay to né lə-i; bá né lə-i kàrè to né lə-m tɔ – de lé, 'to dow-je kí d'adi ri-m ba. ¹¹ Mɔ m'to kí dɔnangi-ti nè al ngá; kɔɔ m'isi m'ow ki rɔ-i-ti nɔɔ; ngà de bá d'isi dɔnangi-ti nè bəy. Bɔbi-m kí njèkaa njay, ri-i kí 'adi-m kin ya 'ngəm-dé-né, kɔɔ kadi 'to dow-je kí kàre-rè toki je sə-i bè. ¹² †Loki m'isi-né sə-dé bəy lé, ri-i kí 'adi-m kin ya bá m'ngəm-dé-né; ə m'ay ngang-dé kər-kər, adi dow kàre ya kàrè tuji dan-dé-ti al. Ngà ɛ kí tò kadi tuji lé ya par ə tuji; bè kɔɔ kadi ta kí mbete kí aa njay pa lé, né-é ra né. ¹³ Bone bè kinlé, m'isi m'ow ki rɔ-i-ti ə ta-je kinlé m'pa dɔnangi-ti nè bè, kɔɔ kadi rɔnəl lə-m kí to rɔnəl kí ɔr njuti kin tò-né mɛɛ-dé-ti. ¹⁴ M'adi-dé ta lə-i ə dow-je kí dɔnangi-ti d'osi-dé kɔ ta, kɔɔtalə de 'to 'lə dow-je kí dɔnangi-ti al titi kí mɔ m'to-né 'lə dow-je kí dɔnangi-ti al kin bè tɔ. ¹⁵ M'dəji-i kadi 'oy-dé ki rangi dɔnangi-ti al, ngà ngəm bá kadi 'ngəm-dé kadi Njèmɛɛndul tuji-dé al. ¹⁶ De 'to kí dɔnangi-ti nè al, titi kí mɔ kàrè m'to-né kí dɔnangi-ti nè al kin bè tɔ. ¹⁷ I ya kadi 'ində-dé tagay kɔ takul ta kí tɔgrɔ-ti. Ə Ta lə-i to ta kí tɔgrɔ-ti. ¹⁸ Mɔ kàrè m'ulə-dé dɔnangi-ti titi kí i 'ulə-m-né dɔnangi-ti kin bè tɔ. ¹⁹ Mɔ ya m'or rɔ-m m'ində tagay kɔ ta lə-dé, kɔɔ kadi de kàrè tò tagay kɔ takul ta kí tɔgrɔ-ti tɔ. ²⁰ M'pa sə-i ta kɔ ta lə-dé de kan ya par al, ngà kɔɔtalə de kí d'a koo ta-je lə-dé ə d'a kadi-m-né mɛɛ-dé rəm tɔ. ²¹ M'dəji-i bè kɔɔ kadi de lay ya 'to dow-je kí kàre-rè. Bɔbi-m, titi kí i 'isi-né mɛɛ-m-ti rəm,

† 17:12 17:12 Ja 13:18

m̩a m'isi-né m̩eɛ-i-ti rəm kinlé, kadi d̩e kàrè ['to dow-je kí káre-rè]* ə d'isi m̩eɛ-ji-ti tɔ; kɔɔ kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè 'gə-né kí to i bá 'ulə-m. ²² Ə riba kí 'adi-m kin ya, m̩a m'adi-dé tɔ; kɔɔ kadi 'to-né dow-je kí káre tokí j̩e sə-i bè. ²³ – M̩a m'isi m̩eɛ-dé-ti ə i 'isi m̩eɛ-m-ti tɔ – kɔɔ kadi 'to dow-je kí m̩eɛ kasi-n̩ə lə-dé ɔr njuti, bè kɔɔ kadi dow-je kí dɔnangi-ti 'gə-né kí to i bá 'ulə-m rəm, bá kadi 'gə-né kí i 'ndigi-dé titi kí i 'ndigi-m-né kin bè rəm tɔ. ²⁴ Bɔbi-m, d̩e kí 'adi-m-dé lé, lo kí m'a kisi-ti ya m'ndigi kadi d'isi-ti sə-m tɔ; kɔɔ kadi d'oo riba kí i 'ulə dɔ-m-ti kinlé k̩i kəm-dé. Kɔɔ kete n̩ɔ kində gin dɔnangi-ti n̩u ya i 'ndigi-m. ²⁵ Bɔbi-m kí njèra né kí njururu, dow-je kí dɔnangi-ti nè 'gə-i al; ngà m̩a m'gə-i rəm, bá d̩e kan kàrè 'gə kí to i bá 'ulə-m rəm tɔ. ²⁶ M̩a m'adi 'gə ri-i rəm, m'a kadi 'gə ya b̩əy, kɔɔ kadi g̩a ndigi kí i 'ndigi-m kinlé t̩ò m̩eɛ-dé-ti rəm, bá kadi m'isi m̩eɛ-dé-ti rəm tɔ.

Koy k̩i t̩osi ndəl kində lo t̩eɛ lə Jeju

18

Ta kí sobi dɔ kuwə Jeju

Mat 26:36-54; Mar 14:32-50; Luk 22:39-51

¹ Lokí Jeju pa ta-je kin bè ngà bá, d̩e k̩i njéndó né-je liə 't̩eɛ d'ɔw d'ində wol man kí 'ba-é Sedrɔ 'gangi d'ɔw kəl-é kí n̩u-ti. Lo-é kinlé, lo ndɔr t̩ò-ti n̩ɔɔ bá d̩e k̩i njéndó né-je liə d'ɔw-ti. ² Ə Judasi kí

* **17:21** 17:21 Ta-je kí t̩ò mbunə né-ti kinlé [...] goto m̩eɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi k̩i ji-dé k̩i ta greki.

to njèkun do Jeju lé, gə lo ndor kinlé to. Kdotalə to lo kí Jeju de kà njéndó né-je liə d'ow-ti low-low. ³ Njèkun do njégugné-je lə Lubə, kà Parisi-je d'or kosi asgar-je, kà njéngəm takəy lə Lubə d'adi Judasi. Beba ɛ or nɔ̄-dé ɔw sə-dé lo ndor-ti lé. De d'ow kà lampi-je, kà pər ngəl-je, kà néro-je ji-dé-ti.

⁴ Jeju gə né-je lay kí à tɛɛ do-é-ti; beba ɛ ree ro-dé-ti dəji-dé panè: 'Sangi nɔ̄ wa? ⁵ Ə de d'ilə-é-ti 'panè: 'J'sangi Jeju kí Najareti-ti. Jeju idə-dé panè: Mɔ̄ ya m'ɔ̄ nè tin. Rəmə Judasi kí njèkun do-é lé ɔ̄ sə-dé nati. ⁶ Loki Jeju idə-dé panè: Mɔ̄ ya mɔ̄ nè tin rəmə, asgar-je, kà njéngəm takəy lə Lubə lé, 'təl 'gír kà go-dé ə 'tusi nangi. ⁷ Beba Jeju təl dəji-dé ya bəy panè: Nɔ̄ bá 'sangi-é wa? De 'panè: 'J'sangi Jeju kí Najareti-ti. ⁸ Jeju idə-dé panè: M'idə-si m'panè: Mɔ̄ ya m'ɔ̄ nè tin. Kinə to mɔ̄ bá 'sangi-mi rəmə, ɪ̄nəi njéndó né-je lə-m kin adi d'ow. ⁹ Jeju pa ta kin bè kdo kadi ta kí ndoki ɛ pa lé, né-é ra-né né; ndoki ɛ panè: «Bəbi-m, dow-je kí 'adi-m-dé kinlé, kí káre ya kàre m'ɪ̄nə-é m'adi tuji kɔ̄gi al.»

¹⁰ Simɔ̄ Piyər ulə kiyəro ro-é-ti nɔ̄ɔ̄ ə or tugə-né mbi ngonnjèkullə lə burə do njégugné-je lə Lubə. Rəmə tugə mbi-é kí do jikol ndəti ya gangi. Ngonnjèkullə kinlé ri-é lə Malkusi. ¹¹ †Rəmə Jeju idə Piyər lé panè: 'Ulə kiyəro lə-i saba-é-ti gogi. Kɔ̄ kí Bəbi-m ində do-m-ti kadi m'ingə lé, m'a kingə ya al wa?

† **18:11** 18:11 Mat 26:39; Mar 14:36; Luk 22:42

Jeju a nɔ̀ An-je-ti kɪ Kayipi, Piyər naji panè n'gə Jeju al

Mat 26:57-75; Luk 22:54-65

¹² Beba njèkun do asgar-je, kɪ kosi asgar-je, kɪ njégəm né-je lə jipi-je d'uwə Jeju 'tɔ́-é. ¹³ Rəmə də d'ow siə be lə An ya kete. An lé to məm Kayipi*. Mɛɛ bal-é-ti kinlé, Kayipi bá to burə do njégugné-je lə Lubə. ¹⁴ † Kayipi kinlé bá ndɔki oji ta jipi-je panè: «Dow káre-rè kí kadi oy ə jipi-je lay d'oy-né al lé to né kí maji n̄a.»

¹⁵ Ngà Simɔ Piyər də kɪ njéndó né lə Jeju káre d'un go Jeju. Njéndó né lə Jeju kinlé, burə do njégugné-je lə Lubə gə-é kete ə ɛ bá ow kɪ Jeju nati mɛɛ ndògi-ti lə burə do njégugné-je lé.

¹⁶ Ngà Piyər bá a ndaa-ti tarəbi-ti ngosi. Rəmə njéndó né lə Jeju kí burə do njégugné-je lə Lubə gə-é lé, tɛɛ pa ta kɪ dené kí njèkə takəy-ti ə adi Piyər ree kəy. ¹⁷ Rəmə ngonnjékullə kí dené kí njèkə takəy-ti lé, pa kɪ Piyər panè: I ya kàrè 'to kí dan njéndó né-je-ti lə dingəm kanlé to al wa? † Piyər panè: Kuy! Mə m'to kí dan-dé-ti al. ¹⁸ Ngannjékullə-je lə burə do njégugné-je lə Lubə də kɪ njéngəm takəy lə Lubə 'ra pər d'a ta-ti d'a 'ndibi kdɔtalə kul ɔ̀; Piyər kàrè a sə-dé ta pər-ti lé a ndibi to.

¹⁹ Burə† do njégugné-je lə Lubə dəji Jeju ta kí do njéndó né-je-ti liə rəm, bá dəji-é ta kí do néndó-ti liə rəm to. ²⁰ Beba Jeju ilə-é-ti panè: Mə m'pa ta rəsi-rəsi m'idə dow-je. M'ndó né dow-je

* **18:13** 18:13 Kayipi lé bá taa ngon lə An kí dené. † **18:14** 18:14 Ja 11:49,50 † **18:19** 18:19 Njèdəji Jeju ta nè kinlé to An kí ndɔki to burə do njégugné-je kete.

mee kəykəwna-je-ti lə jipi-je, kì takəy-ti lə Lubə kí to lo-je kí jipi-je 'kəw-na-ti; ə ta kí m'pa kì gidi ngəy ya goto. ²¹ Mə ə i 'dəji-m ta kɔ ri wa? 'Dəji də kí m'ndó-dé né lé ya 'oo se ri bá m'ndó-dé wa? Né-je kí m'ndó-dé lé, də 'gə maji. ²² Loki Jeju pa ta kinlé bè rəmə, kí káre dan njéngəm takəy lə Lubə ində mbó-é ə panè: Burə dɔ njégugnə-je lə Lubə lé ya bá i 'pa siə ta bè wa? ²³ Jeju ilə-é-ti panè: Kinə ta kí m'pa lé maji al ə 'idə-m adi m'oo; ə kinə ta kí m'pa lé maji ə 'ində-m kɔ ri wa?

²⁴ Beba An ulə kì Jeju kì ji-é kí dɔ lé bè ya rɔ Kayipi-ti‡ kí to burə dɔ njégugnə-je lə Lubə. ²⁵ Ə Simɔ Piyər lé rəmə ə ta pər-ti nɔɔ ə ndibi. Beba 'pa siə 'panè: I ya kàrè 'to kí dan njéndó né-je-ti liə to al wa? Piyər naji panè: Kuy! Mə m'to kí dan-dé-ti al. ²⁶ Rəmə dow káre dan ngannjékullə-je-ti lə burə dɔ njégugnə-je lə Lubə kí to noji dingəm kí Piyər tugə mbi-é gangi lé panè: «I kan, m'oo-i siə mee ndɔr-ti to al wa?» ²⁷ Piyər təl naji ya bəy rəmə, tajinati nè ya kunjə nɔ.

*Kə Jeju nɔ Pilati-ti, Piyər təl naji kí n'gə Jeju al
Mat 27:1-2,11-30; Mar 15:1-9; Luk 23:1-25*

²⁸ Go-ti, 'boy-je lə jipi-je d'ɪ kì Jeju bee lə Kayipi kì ndoge rati d'ow siə mee ndògi-ti lə Gubərnər. Ngà də bá d'andi mee ndògi-ti al, kɔ kadi 'ngəm

‡ **18:24** 18:24 An ulə kì Jeju rɔ Kayipi-ti kɔ bal-é-ti kinlé, Kayipi bá to burə dɔ njégugnə-je.

rɔ-dé kadi d'aa njay kɔw né lo nékuso Paki-ti. § 29 Beba Pilati ɔw ingə-dé ndaa-ti dəji-dé panè: Ta ri bá sɔi iləi dɔ dingəm-ti kan wa? 30 Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: Kinə ɛ ra né kí maji al al lé, j'a ree siə rɔ-i-ti nè al. 31 Beba Pilati idə-dé panè: Sɔi ya 'taai-é ɔwi 'gangi ta dɔ-é-ti kɪ ndukun lə-si. Dɛ jipi-je lé, d'idə-é 'panè: Jɛ lé, j'ɔw kɪ tɔgi kí kadi j'tɔl-né dow al. 32 †Bè kɔw kadi ta kí Jeju pa sobi dɔ kəm rəbi koy-é lé, né-é ra-né né.

33 Pilati təl ɔw mɛɛ ndògi-ti gogi ə ba Jeju dəji-é panè: «Se i ya bá 'to ngar lə jipi-je lé wa?» 34 Jeju ilə-é-ti panè: «Ta kinlé, i ya ɔji mɛɛ-i-ti bá 'pa, əse to dow-je kí rangi bá d'idə-i ta kí dɔ-m-ti wa?» 35 Pilati ilə-é-ti panè: «Mɔ m'to jipi tɔ wa? Dow-je lə-i ya dɛ kɪ njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə bá 'ree sə-i rɔ-m-ti nè; ə to ri bá i 'ra wa?» 36 Jeju ilə-é-ti panè: «Kɔbe lə-m to kí dɔnangi-ti nè al. Kinə kɔbe lə-m to kí dɔnangi-ti nè rəmə, lé ngannjékullə-je lə-m d'a rɔ kɔw ta lə-m, kɔw kadi dow ilə-m ji jipi-je-ti al; ngà kí nè kinlé kɔbe lə-m goto dɔnangi-ti nè.» 37 Beba Pilati pa kɪ Jeju panè: «'Adi i 'to ngar én nà?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya 'pa ta-i-ti tin, m'to ngar ya. Gin koji kí d'oji-m, kɪ ree kí m'ree dɔnangi-ti nè lé, to ta lə kadi m'pa ta kí tɔgrɔ-ti m'adi dow-je. Dow kí rá-rá kí to dow lə ta kí tɔgrɔ-ti rəmə à koo ta lə-m.» 38 Pilati dəji-é panè: «Ri bá to ta kí tɔgrɔ-ti wa?» Go ta-ti kinlé, Pilati təl ɔw rɔ jipi-je-ti ndaa-ti idə-dé panè: «Né kí m'a gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo

§ 18:28 18:28 Jipi-je 'mbati kɔw mɛɛ kəy-ti lə gubərnər kɔw ɛ to jipi al. Jipi kí ɔw mɛɛ kəy-ti lə dow kí to jipi al lé, à kuso né lo ra nɔy Paki-ti al. † 18:32 18:32 Ja 3:14; 12:32

al.» ³⁹ Ngà to nékoɓe lə-si kadi ɓal-é ɓal-é ya kaglo ra naɣ Paki rəmə, m'ilə dangay káre taá m'adi-si lé, se 'ndigi kadi m'ilə ngar lə jipi-je taá m'adi-si wa? ⁴⁰ Beɓa de 'təl d'ur kool boy-boy 'panè: «Barabasi ɓá ilə-é taá, ɓi dow kan al!» Ə Barabasi lé, to bokaya dow.

19

¹ Beɓa Pilati adi d'uwə Jeju d'ində-é kì ndəy marow.

² Asgar-je d'oji kɔn d'adi to jɔgi ngar d'ulə dɔ-é-ti, ɓá d'ulə kubi kí kər yəl-yəl kí là-é n̄a rɔ-é-ti; ³ ə d'ɔti ki rɔ-é-ti 'panè: Lapiya ɓoo, ngar lə jipi-je! Lapiya ɓoo, ngar lə jipi-je! Ə 'tində mbó-é tɔ.

⁴ Go-ti, Pilati təl tɛɛ ndaa-ti idə jipi-je panè: Ooi, m'a təl ree siə ndaa-ti gogi kadi-si, kdɔ kadi 'gəi kí né kí m'a gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo al.

⁵ Beɓa Jeju tɛɛ ndaa-ti kì jɔgi kun lé dɔ-é-ti rəm, ɓá kì kubi kí kər yəl-yəl kí là-é n̄a lé rɔ-é-ti rəm tɔ. Ə Pilati idə-dé panè: Ooi dingəm lé ə ɔ tin!

⁶ Loki njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kì njéngəm takəy lə Lubə d'oo Jeju rəmə, 'tur kool boy-boy 'panè: 'Bə-é kagdəsi-ti! 'Bə-é kagdəsi-ti! Beɓa Pilati idə-dé panè: Səi ya 'taai-é ɓəi-é kagdəsi-ti; kdɔtalə né kí m'a gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo al. ⁷ Rəmə jipi-je d'ilə-é-ti 'panè: Jɛ j'ow kì ndukun lə-ji káre nɔɔ ə kí go ndukun-ti lə-ji kinlé, tò kadi Jeju oy, kdɔtalə ɛ ɓa rɔ-é Ngon lə Lubə.

⁸ Loki Pilati oo ta kin bè lé, ɓəl n̄a ya ɓəy.

⁹ Beɓa ɛ təl ow meɛ ndògi-ti gogi ə dəji Jeju panè: I lé 'to dow kí rá wa? Ngà Jeju ilə-é-ti al. Beɓa

Pilati idə-é panè: ¹⁰ Ma bá ilə-m ta-ti al wa? I 'gə kí m'ow kì tógi kadi m'ilə-i taá rəm, m'ow kì tógi kadi m'bə-i kagdəsi-ti rəm al wa? ¹¹ Jeju ilə-é-ti panè: Kinə Lubə adi-i tógi al rəmə, tógi káre ya kàrè 'a kow-né do-m-ti al. Gin-é kin bá, dow kí njèkilə-m ji-i-ti kinlé, ra majal kí al do lo.

¹² Gangi-é-ti kinlé, Pilati sangi rəbi kadi n'ilə Jeju taá. Ngà jipi-je 'tur kool boy-boy 'panè: Kinə 'ilə-é taá rəmə, i 'to nam Sejar al. Kdotalə dow kí rá-rá kí ba ro-é ngar lé, to njèta lə Sejar. ¹³ Loki Pilati oo ta-je kin bè lé, adi d'ow kì Jeju ndaa-ti ə isi do kali gangta-ti, lo-ti kí 'ba-é gajj ər-je kí d'osi nangi kí ba-é kì ta əbrə Gabata. ¹⁴ Ə to ndo ra go né-je kdo ra nəy Paki. To ta kí kàdi à ka jam do be-ti je bè ngá. Pilati idə jipi-je panè: Ooi ngar lə-si! ¹⁵ Ngà de 'tur kool boy-boy 'panè: 'Tol-é! 'Tol-é! 'Bə-é kagdəsi-ti! Pilati idə-dé panè: Kadi m'bə ngar lə-si kagdəsi-ti wa? Rəmə njékun do njégugnə-je lə Lubə d'ilə-é-ti 'panè: «Je lé, Sejar ya kár-é to ngar lə-ji.» ¹⁶ Beba Pilati inə-é ji-dé-ti, kdo kadi 'bə-é kagdəsi-ti. Beba d'uwə Jeju [d'ow siə.]*

'Bə Jeju kagdəsi-ti

Mat 27:32-52; Mar 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Jeju uti kagdəsi liə tɛɛ-né gidi be-ti ow-né lo-ti kí 'ba-é: Ka do dow ə 'ba-é Golgota kì ta Əbrə. ¹⁸ Ə 'bə Jeju kagdəsi-ti lo-é-ti kinlé; ə 'bə dow-je joo kagdəsi-ti nati siə to; dow káre kagdəsi-ti kí

* **19:16** 19:16 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dosaj kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki.

do jigəl-é-ti ə dow káre do jigəl-é-ti, adi Jeju a dan-dé-ti dana.

¹⁹ Pilati adi 'ndàngi ta bəgrə-ti 'bə do kagdəsi-ti lé 'panè: Jeju kí Najareti-ti, ngar lə jipi-je. ²⁰ Jipi-je n̄a ya 'ndó ta kí 'ndàngi bəgrə-ti lé, kdo lo kí 'bə Jeju titi lé, tò ngosi k̄i bebo ə ta kí 'ndàngi m̄eə bəgrə-ti lé, tò k̄i ta əbrə rəm, k̄i ta late rəm, bá k̄i ta greki rəm t̄o. ²¹ Beba njékun do njégugnə-je lə Lubə 'pa k̄i Pilati 'panè: I 'Ndàngi Ngar lə jipi-je al; ngà kadi 'ndàngi 'panè: E panè n'to ngar lə jipi-je. ²² Ngà Pilati ilə-dé-ti panè: Né kí m'ndàngi ə m'ndàngi ya ngá.

²³ Loki asgar-je 'bə Jeju kagdəsi-ti lé, de 'kay kubi-je liə lo so ə 'ləbi-n̄a káre-káre; bá d'un kubi kul liə kí to takubi kí káre-rè ya d'oji d'adi j̄ taá ree njal nangi kin t̄o; bá d'idə-n̄a 'panè: ²⁴ Kubi kul kinlé, adi j'uwəi j'gangi al, ngà adi j'osi-n̄a mbare do-ti j'ooi se n̄a bá à to kí liə wa? Né kinlé tò bè kdo kadi ta kí tò m̄eə mbete-ti kí aa njay lé, né-é ra-né né. 'Ndàngi m̄eə mbete-ti kí aa njay 'panè: «'Ləbi-n̄a kubi-je lə-m ə d'osi-n̄a mbare do kubi kul-ti lə-m.» Né-é bá asgar-je 'ra tin.

²⁵ K̄o Jeju de k̄i ngonk̄o k̄o-é rəm, Mari kí ne Klopasi rəm, bá Mari kí Magdala rəm, d'a taá ngosi k̄i kagdəsi lé. ²⁶ Loki Jeju oo k̄o-é a mbó njëndó né-ti kí e ndigi-é n̄a lé rəmə, idə k̄o-é panè: «Dené, 'oo ngon-i ə a tin.» ²⁷ Go-ti, idə njëndó né lé panè: «'Oo, k̄o-i ə a tin.» Rəmə dokàdì-é-ti kin ya njëndó né lé ow k̄i Mari bee ro-é-ti.

*Koy Jeju**Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Ja 19:28-30*

²⁸ Go né-je-ti kinlé, Jeju gə kí né-je lay asi ngá adi panè: «Kundə ra-m», bè kɔ kadi ta kí 'ndàngi mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, né-é ra-né né. ²⁹ Lo-é-ti kinlé man nduu kí masi tò mɛɛ bay-ti rusi nɔɔ. Beba asgar-je d'un kagi kí 'ba-é ijopi ə 'dɔɔ ndɔkrɔ ta-ti bá d'ulə kəm man nduu-ti kí masi lé d'ulə ta Jeju-ti. ³⁰ Loki Jeju njibi man nduu kí masi lé rəmə panè: «Né-je lay asi ngá.» Go-ti, Jeju ulə dɔ-é nangi rəmə inə ndil-é adi tɛɛ. ³¹ Ndɔ-é-ti kinlé, to ndɔ ra go né-je kɔ ndɔ taakoo lə jipi-je. Adi jipi-je 'bəl kadi nin dow-je tò kagdəsi-ti ndɔ taakoo-ti lə-dé, kdotalə to ndɔ kí boy n̄; gin-é kin bá de 'dəji Pilati kadi adi 'təti nja-dé ə d'ɔr-dé nangi.† ³² Beba dow-je kí 'bə-dé kagdəsi-ti kɪ Jeju lé, asgar-je 'təti nja ɛ kí dɔsəy rəm, 'təti nja ɛ kí njəkungi-ti joo rəm tɔ. ³³ Loki 'ree 'tɛɛ dɔ Jeju-ti rəmə, d'oo kí Jeju oy ngá, adi 'təti nja-é al; ³⁴ ngà dow káre dan asgar-je-ti bá ɔsi kàdì-é kɪ ningə mbuti adi tajinati nè ya məsi-je kɪ man əy-ti. ³⁵ Né-je kinlé, dow kí oo kɪ kəm-é bá pa ta kí dɔ-ti tin; ə ta liə to ta kí tɔgrɔ-ti; ɛ gə kí n'pa ta kí tɔgrɔ-ti, kɔ kadi səi kàrè adi-né mɛɛ-si tɔ. ³⁶ Né kinlé ra né bè kɔ kadi ta kí 'ndàngi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: «Singə-é káre ya kàrè dow à tətɪ al‡» kinlé né-é ra né. ³⁷ †Mbeté kí aa njay pa lo kí rangi-ti bəy panè: D'a koo ɛ kí d'ɔsi kàdì-é kɪ ningə 'mbuti lé

† **19:31** 19:31 Dow-je kí 'bə-dé kagdəsi-ti lé, 'təti nja-dé kɔ kadi d'oy kalangi. ‡ **19:36** 19:36 Tɛt 12:46; Kni 9:12; Pa 34:21

† **19:37** 19:37 Ntd 1:7

kì kəm-déŝ.

'Dubi Jeju

Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56

³⁸ Go né-je-ti kinlé, Jojepi kí be liə to Arimate, kí to njèndó né lə Jeju ya, ngà tɔji bá tɔji rɔ-é ndaa-ti al kɔɔ bəl kí ɛ bəl 'boy-je lə jipi-je lé, ɔw dəji Pilati kadi n'or nin Jeju lé. Beba Pilati inə tarəbi adi-é, ngá bá ɛ or nin Jeju lé ɔw-né.

³⁹ †Nikodem* kí ndɔki ɔw rɔ Jeju-ti ndɔɔ lé, ree k̀ ubi kí 'ba-é mir kí 'pote nati k̀ ubi kí 'ba-é aloé kí à kasi litir bu je bè. ⁴⁰ Ə də joo lay d'un nin Jeju lé, 'ndəm-é ubi kí 'ra k̀ puti kagi kí əti maji bá 'bir-é k̀ kubi, titi kí jipi-je 'ra-né low-low. ⁴¹ Rəmə, loki 'bə Jeju kagdəsi-ti titi lé, lo ndɔr tɔ-ti nɔɔ; ə be nin kí 'ra sigi, kí 'dubi dow-ti al bəy ya tɔ lo ndɔr-ti lé nɔɔ tɔ. ⁴² Be-é kinlé bá tɔ ngosi adi d'ilə nin Jeju-ti, kdotalə to ndɔ kí jipi-je d'isi 'ra-né go né-je kɔɔ ndɔ taakoo.

20

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju Kristi

Mat 28:1-10; Mar 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Ndɔ Dimasi k̀ ndɔge rati kí lo aa lay al ya bəy, Mari kí Magdala ɔw dɔbadi-ti. Ɛ oo kí ər kí boy kí d'uti-né ta be nin lé toki nduburu kilə rangi. ² Beba ɛ ay ngodi ɔw ingə Simɔ Piyər-je k̀ njèndó né káre kí Jeju ndigi-é n̄a, ə idə-dé panè: «D'or 'Babe be nin-ti adi j'gə lo kí d'ilə-é-ti al.» ³ Piyər-je k̀ njèndó né kí káre lé, 'tɛɛ d'ɔw k̀ dɔbadi-ti. ⁴ Də joo lay ya d'ay ngodi; ngà njèndó

ŝ 19:37 19:37 Jkr 12:10 † 19:39 19:39 Ja 3:1,2 * 19:39 19:39
Ja 3:1-2

né kí káre lé ay itə Piyər, adi ɛ tɛɛ ta be nin-ti lé kete. ⁵ E ɖugi nangi rəmə, takubi-je kí tò nangi bá ɛ oo; ngà kandi bá ɛ andi be nin-ti al. ⁶ Rəmə Simɔ Piyər kí ore go-é lé bá ree andi be nin-ti ə oo takubi-je kí tò nangi lé. ⁷ Takubi kí 'bir-né do Jeju lé tò nati kì takubi-je kí 'bir-é-né lé al, ngà toki bir kilə gay. ⁸ Go-ti, njëndó né* kí káre kí tɛɛ ta be nin-ti kete lé, andi be nin-ti lé tɔ. E oo né-je kinlé ə adi mɛɛ-é. ⁹ Kdo ta kí mbete kí aa njay pa panè Jeju à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy lé, njëndó né-je 'gə mɛɛ-é al bəy. ¹⁰ Go-ti, njëndó né-je 'təl d'ow beə lə-dé.

Jeju tɛɛ kɔy kì Mari kí Magdala

Mar 16:9-11

¹¹ Dɔgangi-é-ti kinlé, Mari a ta be nin-ti ndaa-ti a nɔ ə ɖugi nangi kdo kadi n'oo be nin rəmə, ¹² oo malayka-je joo d'ulə kubi kí nda rɔ-dé-ti d'isi-né lo-ti kí d'ilə nin Jeju-ti lé. Malayka kí káre isi lo-ti kí do-é-ti, ə ɛ kí káre isi lo-ti kí nja-é-ti tɔ. ¹³ Dɛ 'dəji Mari lé 'panè: «Dené, i 'nɔ kdo ri wa?» E ilə-dé-ti panè: «D'ɔr 'Babe lə-m adi m'oo lo kí d'ilə-é-ti al.» ¹⁴ Loki ɛ a pa ta kin bè ya rəmə təl kəm-é ə oo Jeju a taá nè. Ngà gə bá ɛ gə kí to Jeju al. ¹⁵ Jeju lé dəji-é panè: «Dené, i 'nɔ kdo ri wa? Nà bá i 'sangi-é wa?» E gir kí to njëndɔr lé, adi ɛ idə-é panè: «'Ba-m, kinə to i bá ɔr-é rəmə, 'idə-m lo kí ilə-é-ti ə m'a kɔw kun-é.» ¹⁶ Jeju panè: «Mari!» Beba Mari təl kəm-é rəmə, pa siə ta kì ta əbrə panè: «*Rabuni*», adi kɔr mɛɛ-é to Njëndó

* **20:8** 20:8 Loki njëndó né kinlé oo kí Jeju goto be nin rəmə, ɛ adi-é mɛɛ-é ə gə kí tɔgrɔ-ti Jeju lé tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ya

dow-je né! ¹⁷ Jeju idə-é panè: «'Ōdi rɔ-m al, kɔɔ m'ow rɔ Bɔbi-m-ti al bəy. Ngà kow bá 'ow rɔ ngankɔ-m-je-ti, ə 'idə-dé kí m'isi m'ow ki rɔ Bobi-m-ti kí to Bɔbi-si tɔ, m'isi m'ow ki rɔ Lubə-ti lə-m kí to Lubə lə-si tɔ.» ¹⁸ Mari kí Magdala lé ow idə njéndó né-je kí n'oo 'Babe ə idə-dé ta-je kí e pa adi-é.

Jeju tɛɛ busi rɔ njéndó né-je-ti liə

Mat 28:16-20; Mar 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ Nɔɔ Dimasi-é-ti kin ya, loki nɔɔ isi il rəmə, njéndó né-je kí 'kəw-nə mɛɛ kəy-ti lé, d'uti takəy-je ta-dé-ti, kɔɔ de 'bəl 'boy-je lə jipi-je. Ə Jeju ree ɔ taá dan-dé-ti bá idə-dé panè: «Kadi lapiya nəy sə-si!» ²⁰ Go ta-ti kí e pa kinlé, e tɔji-dé ji-é-je kɔ kàdì-é-je. Loki njéndó né-je d'oo 'Babe rəmə, rɔ-dé nəl-dé nɔ. ²¹ Jeju təl pa sə-dé ta nja káre ya bəy panè: «Kadi lapiya nəy sə-si. Titɔ kí Bɔbi-m ulə-m-né lé, mə kàrè m'ulə-si tɔ.» ²² Go ta-je-ti kinlé, e tó koo puu ki dɔ-dé-ti ə idə-dé panè: «'Taai Ndil kí aa njay. ²³ †Dow-je kí a kiŋəi go majal-je lə-dé kɔgi lé, majal-je lə-dé à toki kiŋə go-é kɔgi tɔ. Ə dow-je kí a kiŋəi go majal-je lə-dé kɔgi al lé, majal-je lə-dé à toki kiŋə go-é kɔgi al ya tɔ.»

Jeju tɔji rɔ-é Tomasi

²⁴ Loki Jeju tɛɛ dɔ njéndó né-je-ti liə lé, Tomasi kí 'ba-é Ndungə kí e to kí káre dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé goto. ²⁵ Beba ndəgi njéndó né-je d'idə-é 'panè: «J'oo 'Babe!» Ngà Tomasi idə-dé panè: «Kinə m'oo tó dò pɔiti-je kí ji-é-ti

† **20:23** 20:23 Mat 16:19; 18:18

al rəm, m'ulə ngon ji-m tó dò pɔ̃iti-ti al rəm, bá kinə m'ulə ji-m kàdì-é-ti al rəm lé, m'a kadi mee-m nda bè al.» ²⁶ Ndo jinày joo go-ti lé, njéndó né-je lə Jeju 'təl 'kəw-nə mee kəy-ti, ə Tomasi isi sə-dé nati. Dɛ d'uti takəy-je ya rəmə, Jeju tɛɛ ɔ taá dan-dé-ti ə idə-dé panè: «Kadi lapiya nà y sə-si!» ²⁷ Go-ti, ɛ idə Tomasi lé panè: «'Ulə ngon ji-i nè, ə 'oo ji-m. 'Ulə ji-i ki kete, ə 'ulə kàdì-m-ti lé. 'Inə meeŋgə lə-i, ə 'adi mee-i!» ²⁸ Bəba Tomasi ilə-é-ti panè: «'Babe lə-m, Lubə lə-m!» ²⁹ Ə Jeju idə-é panè: «Kdo koo kí i 'oo-m bá i adi-né mee-i. Dow-je kí d'oo-m al ya d'adi mee-dé kin bá 'to njénékumə-je.» ³⁰ Jeju ra nékɔ̃ji-je kí rangi nɔ̃ ya bəy takəm njéndó né-je-ti liə, ngà ta-é bá to kí ndàngi mee mbete-ti kinlé al. ³¹ Ngà nékɔ̃ji-je kí 'ndàngi ta-é mee mbete-ti kinlé, tò bè kdo kadi adi-né mee-si kí Jeju to Kristi†, to Ngon lə Lubə, adi kinə adi-é mee-si rəmə, a kisi kəm kà ri-é.

21

Jeju tɔ̃ji rə-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadi-ti

Mat 28:16; Luk 5:1-11

¹ Ndo-je kí rangi go-ti, Jeju təl tɔ̃ji rə-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadi-ti. Ooi, kəm rəbi kí tɔ̃ji-né rə-é ɔn: ² Simɔ̃ Piyər-je kà Tomasi kí 'ba-é ndungə rəm, Nataniyel kí to dow kí Kanə kí donangi Galile-ti rəm, ngan lə Jebede rəm, bá njéndó né-je lə Jeju kí rangi joo bəy rəm, d'ə kəm-nə-ti lay. ³ †Simɔ̃ Piyər idə-dé panè: M'a

† **20:31** 20:31 Kristi lé kor mee-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **21:3** 21:3 Luk 5:5

kow mbow-ti. Rəmə də 'panè: Je kàrè j'a kow sə-i to. Ə də 'tɛɛ d'ow d'al mɛɛ tò-ti, ngà ndoo nɔɔ lé d'uwə kanji al. ⁴ Loki lo aa yərərə rəmə, Jeju ree ɔ ngangɪ ba-ti; ngà njéndó né-je 'gə kí to Jeju al. ⁵ Beba ɛ dəji-dé panè: Ngan-je, uwəi kanji nɔɔ wa? Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: Kanji káre ya kàrè j'uwə al. ⁶ †Rəmə idə-dé 'panè: Iləi burə kɪ do jikol tò-ti bè ə a kuwəi kanji. Loki d'ilə burə lé rəmə, burə saa kanji mbing ya adi d'asi kɔr tɛɛ-né ndaa-ti al. ⁷ Beba njéndó né lə Jeju kí Jeju ndigi-é idə Piyər panè: Dow lé to 'Babe! Loki Piyər oo kí to 'Babe rəmə, ɛ un kubi liə ulə; kdo kete ɔ kɪ rɔ-é kare ə ur mani. ⁸ Ngà ndəgi njéndó né-je 'ndɔr burə kí kanji rusi lé, 'nəl-né tò kdo ree-né ngangɪ ba-ti; kdo lo kí ngangɪ ba-ti tò ngosi sə-dé, à kasi mətər bu je bè.

⁹ Loki d'ur nangɪ ngangɪ ba-ti rəmə, d'oo yalpər kí kanji tò do-ti bá d'oo mbè to. ¹⁰ Beba Jeju idə-dé panè: Kanji kí uwəi lé, ɔyi kí dan-ti-je 'reei-né. ¹¹ Beba Simɔ Piyər təl al mɛɛ tò-ti ɔr burə lé nangɪ ə kanji-je kí boy-boy ya 'rusi burə lé ə də bu kɪ kɔrmɪ gidi-é mutə; bè ya kàrè burə gangɪ al. ¹² Jeju idə-dé panè: 'Reei usoi né; ya rəmə dow káre dan njéndó né-je-ti kí kadi dəji-é panè i 'to ná wa ya goto, kdotalə də 'gə kí to 'Babe. ¹³ Beba Jeju ree rɔ-dé-ti, un mbè lé adi-dé bá adi-dé kanji lé do-ti to.

¹⁴ To nja mutə ngá kí Jeju tɔji-né rɔ-é njéndó né-je liə loki tɔsi-né ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy.

† 21:6 21:6 Luk 5:6

Jeju adi kullə Simɔ Piyər

¹⁵ Go né kuso-ti, Jeju dəji Simɔ Piyər panè: Simɔ, ngon lə Jonasi 'ndigi-m itə ndəgi-é-je kin wa? Simɔ panè: Oiyó, 'Babe 'gə kí m'ndigi-i. Jeju panè: 'Ul ngan bati-je lə-m! ¹⁶ Jeju təl dəji-é dəji kí nja joo panè: Simɔ, ngon lə Jonasi 'ndigi-m wa? Piyər idə-é panè: Oiyó 'Babe, 'gə kí m'ndigi-i. Jeju idə-é panè: 'Ul bati-je lə-m. ¹⁷ Jeju təl dəji-é dəji kí nja mutə panè: Simɔ, ngon lə Jonasi, 'ndigi-m wa? Rəmə rɔ Piyər ati-é kanəna kɔɔ dəji kí Jeju dəji-é nja mutə panè: 'Ndigi-m wa? Bá ilə-é-ti panè: 'Babe i 'gə né-je lay, 'gə kí m'ndigi-i ya. Jeju idə-é panè: 'Ul bati-je lə-m. ¹⁸ 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; loki i 'to basa bəy lé, i ya 'dɔɔ ndaá dɔɔ bədi lə-i, ə lo kí mɛɛ-i ndigi ya ə i 'ɔw-ti, ngà loki i 'a bɔgə lé, i 'a kɔy ji-i kí taá kadi dow kí rangi bá à dɔɔ ndaá dɔɔ bədi lə-i, ə lo kí mɛɛ-i ndigi al ya ɛ à kɔw sə-i-ti. ¹⁹ Jeju pa ta kin bə kɔɔ toji-né kəm rəbi koy kí Piyər à koy kɔɔ kosi-né gajɪ Lubə; go ta-ti kinlé, Jeju idə-é panè: 'Un go-m.

Jeju də kɪ njəndó né kí ɛ ndigi-é

²⁰ †Loki Piyər təl kəm-é ki gogi rəmə, oo njəndó né kí Jeju ndigi-é ɔw ree go-dé-ti; njəndó né kinlé bá ndɔki tò kàdɪ Jeju-ti ta nékuso-ti bá dəji-é panè: «'Babe, náj bá à kun dɔ-i wa?» lé. ²¹ Loki Piyər oo-é lé, dəji Jeju panè: «'Babe, ngà ɛ kan ri bá à tɛɛ dɔ-é-ti wa?» ²² Jeju idə-é panè: «Kinə m'ndigi kadi-é isi bə-bə ya sar kadi m'təl m'ree-né lé, 'usi-i ri-ti wa? I, 'un go-m.» ²³ Bəba

† 21:20 21:20 Ja 13:25

njékadm̄ē-je 'tilə ta kinlé mbi-n̄a-ti ki kete-kete 'panè: «Njèndó né kinlé à koy al.» Ngà kí t̄ogr̄o-ti bè lé, Jeju idə-é panè: «À koy al al» ngà ɛ panè: «Kinə m'ndigi kadi-é isi bè-bè ya sar kadi m'təl m'ree-né lé, 'usi-i ri-ti wa?»

²⁴ Njèndó né kinlé ya bá pa ta kí d̄o né-je-ti kin adi dow-je rəm, ɛ ya ndàngi ta-je kin rəm. Ə j'gə kí ta liə to ta kí t̄ogr̄o-ti.

²⁵ Jeju ra né-je kí rangi n̄a ya b̄əy; ngà kinə kadi 'ndàngi beti-beti lay lé, m'oo kí tati d̄onangi kin lay ya kàrè, mbete-je kí d'a ndàngi lé à kubə.

lxxx

Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi
Mango: Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi (New
Testament)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Mango)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

96bdbd07-24d6-556c-9e7c-7269c72880cd